

Inventar N: 278

75

LA GURA SOBEI

Biblioteca școlii. 249185

A. VLAHUȚĂ

Januarie 1912

58038

81

La Gura Sobei

198334

732

Editura ALBERT BAER
București, Strada Numa-Pompiliu, 7—9
1911

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota: 58038
Inventar: 148334

1953

EDITURA TIPOGRAFIEI ALBERT BAER

Reproducerea oprită.

B.C.U. Bucuresti

C148334

LA GURA SOBEI

Mi-am făcut singur focul. Lemnele, cam verzi, nu preà vroiau să s'aprindă, — un articol de fond al unui ziar de opoziție a fost hotărîtor.

Ș'acum iată-mă-s instalat în vechiul meu jilț de teiu, pe care se stă de minune și se poate visà ca'n cel mai strașnic fotoliu. Cu adevărat o comoară de visuri e un foc bun în sobă. Se desfac încet aduceri aminte; imagini și glasuri uitate, înghețate de vreme, în clipa asta se desmorbesc de căldură, ca strigătele trâmbiților din povestirile fantastice ale baro-

nului Münchhausen. Hotărît, — nu poți gândi decât la o anume temperatură.

Cum duduie flacăra ! Parc'ar fi tumultul unei mulțimi în răscoală. Libertate ! Libertate ! strigă din ce în ce mai amenințătoare tăria cea încătușată. — Deschid ușa dela sobă, ș'odată vâlvoarea se potolește.

Ce bine-i așa ! Vezi, trebuie să știi slăbi frâul la vreme, ș'atunci toate merg în tact.—Acum flacăra a îmbrățișat și lemnele de de-asupra cu aceeași dragoste mistuitoare. Și toate amintirile copacului falnic de ieri, trezite în fiorul ceasului acestuia, care e cel hotărît, fiind cel din urmă, încep să cânte. Vijelii cumplite ce se năpustesc, să dărâme pădurea, șueră și freamătă vajnic în rămurișul zbuciumat, s'aud crengi rupându-se, foșnet de frunze, chemări de bucium și tropote de cai și lungi chiote de hăitași ; în depărtare o pușcă s'aude bufnind, apoi alta ; trei, patru pocnete deodată, treptat răsunetul lor se stinge, și toate zgomotele se potolesc ; parcă 'nadins au vrut să facă tăcere,

— o tăcere solemnă pentru minunatul cântec de încheere. În adevăr, pe bulgărașii de jăratec un singur lemn a mai rămas nezdrumicat, și cum stă așa, cuprins de flăcări, ca o jertfă pe rug, iată că o privighetoare, un suflet de privighetoare ascuns acolo, cine știe de când, în bucățica aceea de tufan, începe să cânte. La început, ușor, un piuit prelung, sfios tremurat, ca un suspin, apoi tot mai larg, tot mai întetit, ridicându-se, mlădiindu-se, depănându-se în triluri din ce în ce mai răspicate,—limpezi, răcoroase, dulci note de piculină amestecate cu ceva din sunetul pe care îl fac picăturile de apă pe o tavă de argint. Dar lemnul, fostul lemn, se despică în două, apoi în patru; și, biruit, răpus de tăria focului, sub pale de lumini vinete și roșii se farmă și el. Cântecul tace. Mititelul suflet de privighetoare a sburat pe coș.

Mă simt acum absolut singur, și foarte departe și foarte străin de lumea de vrajă a copilăriei, ce-mi reapărû o clipă, în bătaia flăcării—cu acea frăgezime de lumină ce-ți îngădue să mai citești odată

slova de cenușă a unei scrisori pe care ai aruncat-o 'n foc.

Clipesc încet cărbunii, ochi biruiți de somn. Stol întârziat de gânduri își leagănă sborul în roate largi pe deasupra unui codru de stejari. Ce vâlvătae adineaorea — și cum s'a potolit! Toate se potolesc. E o tăcere, că mi-ași auzi sborul gândurilor, dac'ar sburà mai pe-aproape. Dar codrul lor de stejari e departe, dincolo de Bârlad, pe măgurile Ghicanilor, de unde cine știe dacă n'o fi plecat și el, ca atâtea altele!... Trăia odată în mijlocul codrului aceuia un boer bătrân, puțintel la trup, iute la mișcări și potolit la vorbă, — stà acolo, într'o căsuță de bârne, pe care singur și-o făcuse, avea un cal ș-o cărucioară, și păsări multe, și câini și puști de vânătoare; încolo nimeni, — singur, singurel. Și știu că lumea grozav se minună de pusnicia lui, și mereu îl căină: să stai tu așa făr'un neam, fără o slugă măcar pe lângă tine. Doamne fe-rește, vine o primejdie, o boală, ceva, și să n'ai pe nimeni, luni întregi să nu vezi tu un chip omenesc, să n'auzi o vorbă...

Și cum umblam eu așa cranga toată ziua, l-am întâlnit într'o dimineață în marginea codrului dinspre Pleșăștii noștri; m'a întrebat al cui sunt, ș'am legat vorbă numai decât,—pe bătrân îl chema Vasile Petrovici, zicea că-i „cumătrul urșilor“, cunoștea pe tata—vechi tovarăși de vânătoare,—și se mira cum de nu m'a văzut el niciodată, că doar fusese de-atâtea ori pe la noi... Da pe când stam noi de vorbă, eacă un prepelicar nebunatic răsar ca din pământ, și țup cu labele pe umerii mei, eu îl iau cu drag de gât și-mi lipesc obrazul de urechia lui moale.

Atunci Conu Vasile îmi spune cu bună-tate că, dacă vreau să am și eu un puiu de prepelicar, să merg cu el acasă, și-mi dă bucuros,—ș'am mers, am mers mulțisor în lăuntru codrului pân'am zărit între stejari căsuța cea albă, ce ne surîdea misterios ca din cadrul unei povești. Niciodată n'am să uit impresia puternică pe care a făcut-o asupra mea gospodăria aceea ascunsă 'n pădure.

Cum trebuie să mă fi grozăvit eu, când

m'a întrebat bătrânul dacă nu mi-e frică să mă 'ntorc singur—c'a rîs cu poftă și, bătându-mă pe umăr, a zis: „Apoi, dacă-i așa, deliule, să mai vii pe la mine“. Ș'am plecat cu cățelul în brațe, fericit, că parcă nici nu mai atingeam pămîntul. Tot să fi avut eu pe-atunci nouă, mult zece ani. În vara aceea, regulat la două, trei zile mă înființam la „Conu Vasile“. Un om tăcut, gânditor, — cu ochii umbriți de-o tristețe duioasă care te atrăgea ca o taină mare. Își făcea singur mîncare, singur își spăla vasele, mătură, deretică, legănînd încetișor câte-o amintire de cântec bătrînesc. Trebăluam și eu pe lângă el, mai aduceam un gătej din bătătură, un cofăeș de apă dela izvor. Mă 'nvăluia din când în când într'o privire de-o adîncă, nepusă bunătate, și de câte ori mă neteziă pe cap, prin degetele lui, cari tremurau puțin, simțiam că se strecoară 'n mine ceva din tristețea aceluia suflet misterios. Uneori stam pînă 'n seară, mîncam acolo, și mă 'ntorceam pe lună... Singur. De cine eră să-mi fie frică? Mama Pădurii? Să

fi poftit. Parcă eu nu știam din basme, că Sfânta-Vineri și Sfânta-Duminică îs mai tari decât toate scorpiile și ghionoaiele de pe pământ, și că la urma urmei, măcar dracii să se pue, tot pe-a Sfintelor erà sa rămâe. Mergeam fluerând ca un haiduc, și habar n'aveam. Ba uneori îmi ziceam: unde-i norocu să-mi iasă și mie odată Zgriptoroaica 'nainte? că știu bine cum are să se întâmple...

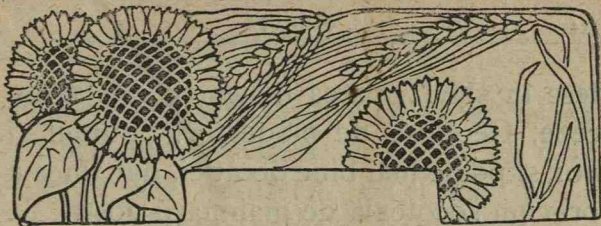
A urmat asta vr'o patru cinci ani. Viu eu într'o vară — acu eram în liceu, băiat mărișor — viu acasă 'n vacanție, ș'a doua-zi desdedimineată, cu pușculița la spinare, o iau spre bârlogul lui „Conu Vasile“ al meu. Suiu cătinel cărăruia uscăturilor, pe la Crucea Neiului, și nu cred să fi făcut o sută de pași în pădure, c'odată mă opresc în loc. Mi se păruse c'a strigat cineva. Stau eu, ascult.... nimic. Dau să merg înainte, și iar aud ceva, de data asta ca un trosnet de vreascuri. Mă uit în toate părțile, ascult — nimic. Și cum stam așa, cu spaimă, de-mi svâcniau în urechi bătăile inimii, nu știu cum mi se năzare ca s'a ițiit spre

mine o matahală de după un copac scorbos,—ș'atâta mi-a fost, c'am retezat-o la fugă 'ndărăt, de-mi scăpărau călcăiele.

Și nici nu m'am mai bizuit de-atunci să umblu singur prin codrul Ghicanilor.

Pierdusem credința în triumful binelui.

BĂTRÂNI ȘI TINERI

ternul proces. Nesocotitul proces. Ca și cum n'am fi undele aceluiaș fluviu! Și *cei din nainte și cei din urmă* — tot noi suntem. Și tot într'acolo mergem. Câte lucruri bune și de obștesc folos nu s'ar putea face cu suma de puteri ce se macină în monstruoasa vrajbă dintre cele două vârste! Dar ne lasă demonul din noi să ne gândim la așa-ceva?..

Bătrânii se supără, că și cei tineri au început să sboare.... Da, închipuește-ți, c'au început și ei să sboare! Și desfac aripi neiertat de trufașe, se'nalță și ro-

tesc în slăvi... parcă lumea cu ei s'ar începe. Ce lipsă de modestie! Sburam și noi, și poate mai bine decât ei, dar țineam ori-cum socoteală de mai-marii noștri, de înaintașii noștri, îi priviam cu respect, de și... mult așa dela ei nu preă aveam ce'nvăța, că nici nu erau cei oameni de seamă, Dumnezeu să-i ierte.... Hm! Mergem de vale rău. Se strică omenirea. Te uiți la ăștia cari vin după noi — deabia le-au crescut tuleele, și nici nu mai vor să știe de ce e pe pământ, de cuibulețul în care au tremurat golași, *de ce-am făcut noi pentru ei*, — că'n definitiv, dacă sboară nițel — de pe urma noastră sboară. Ce nerăbdători, și ce plini de ei sunt tinerii de azi! Grozav de'ncrezuți... Sboară fără să ne'ntrebe. Lasă, lasă—or vedeà ei... bombănesc, foarte necăjite, bărbile albe.

Ce vreți? Bătrânii *vor să conducă*. N'au fost ei șefii? N'au condus ei omenirea, dintru începutul începutului, atâtea mii și mii de ani? În fiecare bătrân e un Rege detronat.

Cum să nu-i doară?

Tinerii se supără pe bătrâni, că nu mor

mai curând. Adevărul e că se și 'ncăpăținează unii să stăruie în vieață, cu o îndârjire de nesuferit. Ba'ți mai fac și farse... Uneori parcă s'ar da afund, — cât-va timp nu mai auzi nimic de ei. Incepi să-i lauzi. Te deprinzi cu gândul c'ai scăpat. Și — când ți-eră și ție lumea mai dragă, și tu lumii mai drag — te pome-nești cu ei, că-ți stau poponeț în drum. Erau acolo. Tăceau — căci au bătrânii tăceri de-acestea adânci, cari te fac să crezi c'au plecat — dar erau acolo. Auziau, vedeau, gândiau și — ceea ce'n adevăr e de neertat — se pregăteau să vorbească *iar*. Da, **iar!** Asta-i revoltător... Cum, frate, nu se mai isprăvește-odată cu oamenii aceștia? Nu ne mai lasă 'n pace?.. N'au trăit destul? N'au făcut destul zgomot în jurul lor — cu strigătele lor, că cine se mai putea apropià să spună și el o vorbă? Ce mai vor oamenii ăștia? De ce nu se dau la o parte, să trecem?.. De ce nu ne descurcă drumul? Unde-am fi noi acum, dacă... Dacă!

Bieții tineri! Or fi suferind, în orice caz au impresia că sunt stânjiniți în cariera

lor, în cuceririle lor, în mersul lor spre celebritate și spre ceea ce s'ar chema „definitiva consacrare“,—dar și ei prea sunt impacienți și bănuitori din cale-afară; prea-și fac sânge rău și spaimă din toate-cele. Prea li se pare că bătrânii mârâe la ei, chiar și când aceștia dorm și sforăe prin somn.

Ș'apoi ce mod copilăresc de a măsură și compară talentele!

Citiam odată, în una din gazetele noastre, un articol de „critică obiectivă“ — căci de câtva timp nici nu se mai pomeneste pe la noi altfel de critică — prin care se proclama, ca *adevăratul* „cel mai mare“, un poet nou, ce-și publicase—bine înțeles— primele-i versuri tot în acea gazetă. Criticul obiectiv aveà grijă mai întâi să-și legitimizeze proprietatea acestei descoperiri—pentru că, trebuie să știți: în literatură, de câte ori apare un talent nou, se rădică cel puțin douăzeci de critici cari strigă: „Ăsta-i al meu... *Eu* l'am descoperit întâi!“ Pe urmă arăta, firește, și meritele scriitorului, întrebuintând pentru aceasta cunoscutul sistem al clari-

ficării prin eliminare: lua pe poetul care fusese „cel mai mare“ până în ziua aceea, îl dà frumușel la oparte, instalà în locul, rămas astfel vacant, pe noul venit, și, la sfârșit, drept încheere, exclamà, cu o teatrală compătimire pentru cel dintâi, care de aci încolo rămânea „*ex-poet*“: „Sic transit gloria mundi!“...

Nu, nu, dragul meu. S'avem iertare. Aicea-i tocmai cazul de a zice: Sic *non* transit gloria mundi!

148334
Ex poet?.. Fostul părinte al copiilor lui? A, Domnule critic, împărțitor de locuri numerotate în lumea Nemuririi!— Dar cum îți închipui d-ta gloria? Ca pe o celulă de 'nchisoare, în care nu poți introduce pe clientul d-tale, decât alungând pe celălalt? E oare nevoie să cobori pe cel care se duce, ca să poți înălța pe cel care vine?

Ce suflet... puțin încăpător trebuie să aibă cineva, ca să conceapă astfel împărăția cea fără de hotar a nemuririi!

.....Mă gândesc la atâtea ș'atâtea amărăciuni pe cari ni le fabricăm singuri din însăși substanța bucuriilor noastre. Da, da. Din materia primă a celei mai curate fericiri pe care ne-a îngăduit-o Dumnezeu, noi țesem, la războiul Invidiei, pânza blestemată a celei mai urâte suferinți omenești... Nenorocită industrie. Să te chinuești tu ca să extragi ură din cel mai sfânt produs al iubirii!

Ce frumos e sborul încrezător al tinereții! O primăvară e tot sufletul ei, încărcat de speranțe, curat și luminos, ca un cireș înflorit. Vis întraripat e fiecare gând al ei, și cântec fiecare cuvânt, și sărbătoare fiecare clipă... De ce nu te bucuri? N'ai fost și tu odată așa, întocmai așa, posomorită și cârtitoare bătrânețe? N'ai visat și tu? N'ai făcut și tu greșeli? De ce nu te uși cu drag la strălucirea, la freamătul acesta de viață nouă care vine zgomotos în urma ta, năvală de lumină, de sănătate, de veselie și de putere nestăpânită? Bucură-te, cât mai vezi, cât mai auzi,—cât mai clipește o scântee de bunătate și de iubire sub

mormanul de cenușă al vieții care-a fost, bucură-te din toată inima ta de viața care vine. Ah, freamătul tinereții, spectacolul tinereții! Cunoști tu pe lume ceva mai fermecător?

Fiecare primăvară își are omizile ei. Nu te'ntrista pentru aceasta. Uită-te la frunza care rămâne,—și'n care palpită viața cea veșnică; uită-te la fluturii cari poartă, pe aripele lor, strălucirea și polenul florilor ce erau să fie, și, privindu-i cum sboară de scânteetori sub binecuvântarea Soarelui, nu te gândești c'au fost larve,—ci, din potrivă, de câte-ori vezi târîndu-se pe pământ viermii aceia urîți și păroși, cari se scutură sătui de pe crengile pomilor, gândește-te că peste câte-va zile au să fie fluturi, *ș'au să sboare!*

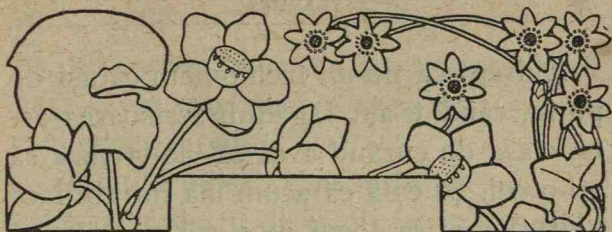
Și tu, tinerețe puternică și generoasă, trăește-ți bucuriile dimineții tale, visează-ți în pace visurile tale, și nu crede că trebuie să mături agonisita zilelor trecute, ca să faci loc celor viitoare. Se'n-sărcinează ea vremea să dea cu 'ncetul la o parte ce va fi de dat la o parte. Oameni și

lucruri își au un judecător suprem-senin, pe care nimic din zarva și din strigătele noastre pătimase nu poate să-l clatine vr'odată în judecata lui. E o dreptate, mai pre sus de noi și de vremea noastră...

Fii liniștită, fii veselă și bună — fecundă Primăvară! Stratul de zăpadă, ce acopere încă opera ta nerăbdătoare, niciodată nu ți-a fost vrăjmaș.

Flori însetate de soare, flori ce dormiți încă, strâns înfășate în scuticele mugurului vostru, nu cereți deschiderea cea fără de vreme... Că nimeni n'o să vă iă partea voastră de soare. Fiți liniștite. Soarele e veșnic.

ÎN PRAGUL VIEȚII

u m'a surprins de loc. Dar câtă fericire în vorbele tale! Aproape aiurezi de fericire. Așa-i și frumos.

„Băiat sărac, foarte cinstit, și deștept și harnic“... Ei, bată-te norocul de copil! Parcă l'ai recomanda la o casă de bancă. Foarte *bine* că s'a nimerit să aibă atâtea calități. Dar ceea ce-i mai de seamă decât toate e că vă iubiți. Asta-i temeiul, — s'o știi. Norocul, poezia, cinstea și lumina casei, în iubire stau. Numai în iubire.

E drept că nu-mi închipuiam cătuși de puțin, când ți-am făgăduit scrisoarea asta, c'ășa de curând aveà să vie vremea să mi-o cei. Și eată că acum mă întreb dacă n'ar fi mai la locul ei o cutie de bomboane, decât o scrisoare de sfaturi. Sfaturi. E și urît să tulburi cu hârâiala ta de bătrân tăcerea de vis a celei mai sfinte fericiri,—să vorbești de lucruri vremelnice și pământești unui suflet care, în clipele acestea, prin nimic nu se mai simte legat nici cu pământul, nici cu vremea.

Mi-ai cerut însă așà de frumos *darul tău de nuntă*, „singurele juvaeruri“ *la care ții*, zici tu, și singurele pe cari ți le pot da, adaog eu, — grăbindu-mă să ți le ofer... O, ia seama, să nu te duci cu ele la *Muntele de pietate*. — Că, după cum spui, c'o bucurie care n'aș vreà să fie cântecul fricosului prin pădure, aveți să trăiți în „*strâmtorare*“. Ai găsit frumos cuvânt. Iubirea găsește totdeauna vorbe de acestea fericite, profunde, calde ca și tăcerea ei. Imi place vorba asta, spusă de tine, cu nu știu ce poezie nouă într'însa. Și c'un fel de mândrie vitejeas-

că, pe care-aș vrea s'o păstrezi toată viața. ...*Ad augusta per angusta.*

Ș'acum, ascultă.

Să nu te iubești prea mult pe tine. Ori cât te-ai crede tu de importantă, să știi că lumea nu se 'nvârtește împrejurul tău. Fii tovarăș bun celui ce-și ia misiunea de a te face fericită. E o grea misiune asta, —cu neputință de îndeplinit fără ajutorul tău. Dacă vei aștepta fericirea ca un lucru care ți se cuvine, dacă cele mai mari bucurii ale tale îți vor fi aduse de dragostea lui, fără ca în darul acesta să fi pus și tu ceva din sufletul tău, dacă vei lăsa ca frumoasa, bogata grădină a puterilor vieții lui să se prefacă toată numai în buchete de flori pentru desfătarea ta de-o clipă, flori de cari nu vei fi îngrijit și nici măcar nu te vei întreba de unde vin, flori pe cari adesea dărnicia lui, în zorul de-a mai pune un zâmbet pe figura ta, le va smulge cu rădăcină cu tot,—dacă în sfârșit, vei intra în viață ca un mosafir care vine numai să petreacă și să aibă toate de-a gata,—să știi delaminate că n'ai să fii fericită. Ai să ai bucu-

rii, bucurii de pomană și de furat, bucurii de acele de cari au toți egoiștii și mișei, — dar fericită n'ai să fii. Fericirea adevărată n'o are, nu poate s'o aibă, decât acela care-o dă. Și, vezi tu ce lucru minunat se întâmplă cu fericirea asta: Ca s'o dai, nu e nevoie s'o ai. Iar ca s'o ai, trebuie să 'ncepi prin a o da. Aș dori ca ziua în care vei pricepe bine vorbele astea, să nu fie o zi de căință!

Cred, acum iubești cu toată puterea sufletului tău curat, deschis *lui*, ca floarea la raza soarelui. Toată inima ta e a lui. Cum să nu fii fericită! Iă seama însă. Că timpul macină, mânâncă. „Tempus edax rerum“... Trăinicia fericirii tale atârână de chipul cum îți vei înțelege și construi viața. N'ai văzut atâtea case mari, frumoase, în zidurile cărora încet-încet se rădică umezeala, de jos, din temelii? Așa se rădică *urîtul*, și intră prin toți porii și prin toate încheeturile ei, într'o viață rău construită. Se rădică din însăși dragostea pe care a fost întemeiată, când n'am știut să cerem dragostei decât răsfățărilor ei.

Ș'atunci începem să cârpin, să tencuim, să văpsim pe dinafară... pentru vedere. Căutăm tot felul de mijloace ușoare, ca s'ascundem răul — nici unul, ca să-l stârpim... O, lumea nu-i o sală de spectacol și de petreceri! E un vast atelier de muncă, în care numai cei cari vin să petreacă, se plictisesc. Muncitorii — niciodată. N'au vreme... Cei cari se uită preà mult în oglindă ajung de nu mai văd lumea din jurul lor. Orbesc, nenorociții!

Să nu minți *nici în glumă*. Nici să te sulimenești vr'odată, că și asta e un lucru necinstit. Și cinstea, ori e întregă, ori nu-i de loc.—Jumătăți de cinste nu există... Vezi ce grozăvenii îți spun? La o zi ca asta! Vai, am văzut atâtea fericiri stricate numai din pricina greșitei înțelegeri a vieții! Strașnic se răzbună adevărul. Păzește-te, să nu-l superi niciodată.

Nu te'nvăța să trăești degeaba. Nu-ți face cârji de milog din bunătatea sau îngăduirea altuia. Nimic de pomană, — nici dela oameni, nici dela soartă! Plă-

tește-ți cinstit bucuriile vieții. Necinstiții își fac foarte rău socotelile. Ei sfârșesc totdeauna prin a plăti mai scump.

Vrei să fii puternică? Dă soțului tău *toată* puterea ta. Și fii sinceră. Fii totdeauna sinceră. O minciună este un contract cu diavolul. — Ce fericire poate fi aceea care se reazămă pe un neadevăr? Presupună c'ai stă la masă cu mama unui copil, mort pe neașteptate, — și ea, neștiind, e veselă, face planuri mari pe-o viață ce nu mai e... tu știi însă, tu-i știi copilul mort, ș'o auzi rîzând, o vezi fericită. Ce e în inima ta? Cum răsună rîsul acesta în sufletul tău? Știi că peste câte-va ceasuri, peste câte-va minute, are să se deschidă ușa deodată, ș'are să intre îngrozitorul adevăr. Spune, singur gândul acesta nu te 'nfioară? — Iată, așa e orice bucurie clădită pe neadevăr. Iar când însăși conștiința ta se va plecă să țeasă din minciuni pânza bucuriilor tale, să știi bine că din clipa aceea s'a hotărît pieirea ta. O înceată, urîță și foarte mișească sinucidere prin otrava minciunii. — Asta are să fie.

Adevărul e ca Dumnezeu... poate că e chiar Dumnezeu însuși: n'ai nevoie numai decât să-l cunoști. Ți-e deajuns râvna de a-l cunoaște. Să crezi în el. Și e ca și cum l-ai avea pururea înaintea ochilor.

Dacă ai cultul adevărului, toate celelalte au să vie dela sine. Ai să ai și curajul vieții—căci în orice credincios este un viteaz. Ș'ai să ai și *înțelepciunea* ei, ca și toate „revelațiile“ pe cari le dă credința. Nici nu se poate socoti câtă fericire izvorăște din simplul respect al adevărului.

Bunătatea alesului tău? — Lasă-i în totdeauna doi pași înaintea dorințelor tale. Gândește-te că puterile lui au o margine; ș'acolo e cămara vrăjită din basme, în care tu niciodată nu trebuie să intri.

Ambiția lui? — Mân-o fără s'o atingi cu biciul. Și nu pierde din vedere că singura ei hrană e recunoștința ta. Fii pururea gata să te jertfești pentru el. *Tu* să te jertfești.

E alesul tău, al visurilor tale dintâi, al celui mai sfânt ceas din viața ta. Cu nimeni altul de pe pământ nu se poate

compara. E unic. El este cinstea și mândria ta. În fiecare seară și în fiecare dimineață, când te'nchini, să mulțumești lui Dumnezeu pentru frumosul dar pe care ți l-a trimes. — Să ai, *al tău*, îngrădit ție pe veci, sufletul unui om cinstit, iubirea lui toată, puterile și grijile lui toate strânse în jurul vieții tale, — ce poate să mai însemne restul lumii pe lângă darul acesta binecuvântat? Aceasta s'o simți și s'o cugeți în fiecare clipă a vieții tale. Să *simți* fericirea aceasta mare. Și să cugeți mereu la sufletul bun din care izvorăște *pentru tine*. Ia seama, să nu-l tulburi. Nu-ți tulbură izvorul din care bei. Trăește-ți în liniște nartul tău de bucurii.

Nu cicăli, nu te uită peste umăr, nu vorbi înțepat, nu plânge lacrimi neînțelese, și nici odată nu lăsă întrebarea lui fără răspuns. Un ceas de tăcere înveninată nu e numai un ceas pierdut din iubirea voastră, dar și o rană, o suferință adusă iubirii voastre. Și suferințele slăbesc—ucid în rate.

Ai înțeles? O mulțime de lucruri pe

cari, dacă m'aş uita în ochii tăi, scân-
teetori de fericire, nu ți le-aş putea spune.
Dumnezeu să te lumineze, ca să n'ai ni-
ciodată nevoie de ele.

Și câte-ar mai fi de spus !..

CUVIINȚĂ

Frumoasă vieață trăește Eminescu de când a plecat dintre noi. Lupta gândurilor lui, așa de ostășește îmbrăcate, *de-atunci* a luat un caracter hotărît vitejesc, — *de-atunci* biruințile, *de-atunci* adevăratele cuceriri. S'ar părea că legăturile pământești țineau la strâmtoare oștirea asta nevăzută care se mistuiă în fierberea nerăbdării, în mici lupte de apărare, și numai ruperea acelor legături, a putut-o scoate și desfășurà în câmp deschis, pentru marea bătălie, pentru singura bătălie în care Dreptatea e pururea biruitoare.

Nu știu ce va fi zicând sufletul, în-
seninat acum, al celui care a fost unul din
cei mai buni și mai nenorociți oameni de
pe pământ, nu știu cum o fi privind el
de-acolo, din veșnicia lui, felul cum îl
înțelegem noi și cum ne 'nchinăm la alta-
rul gloriei lui. Poate că unele scormoniri
indiscrete prin hărtiuțele lui, pe cari, luat
cu zorul cum a fost, nu le-a putut arde
înainte de a plecà, poate că unele strigăte
și manifestări preà zgomotoase de-ale
noastre—lui, care-a fost un om atât de
sfiicios și de tăcut—nu i-or fi făcând o
așà mare plăcere. Imi închipuiu însă, că un
sentiment de iubire curată și adâncă până
la evlavie trebuie să fie, oricând și ori-
unde, bine primit. În cer mai ales trebuie
să fie bine primit. Acolo nu se pot înălța
decât cele adevărate. Minciunile cad la
pământ—ale pământului fiind.

Și cum nu poate fi decât adevărat cultul
pe care-l avem noi pentru marele poet,
cum nu poate fi decât profund sincer sen-
timentul nostru de admirație și de re-
cunoștință pentru frumosul, pentru dum-

nezeescul dar pe care ni l'a adus el și care *nu se va mai luà dela noi* — cred că sărbătoarea aceasta înălțătoare, care strânge toate gândurile noastre împrejurul unui singur nume, și ne înfrățește astfel pe toți — va fi pentru el, pentru sufletul lui, care-a plecat rănit dintre noi, o dulce împăcare.

Se știe cât de mult și-a iubit neamul copilul acesta genial, așa de blând și de duios, — neamul românesc de pretutindeni, care, prin glasul lui, și-a spus durerile-i seculare. *Alesul* Neamului! Limpede și proaspăt sună cântecul lui — curat ca și vieața din care izvorà.

Nimeni n'a vorbit ca el gândurilor noastre. Și dacă sufletele, cari-au trecut în Eternitate, mai privesc din lumea lor la cele ce se petrec pe pământ — sufletul lui Eminescu trebuie să se simtă cu adevărat fericit, când vede ce holde bogate s'au rădicat acolo unde-a spart el țelina ș'a sămănat sămânța cea bună.

Sunt douăzeci de ani de când a închis ochii — știm în ce loc și 'n ce împrejurări

cumplite — cel mai mare poet, cel mai nobil reprezentant al neamului nostru. Au trecut atâtea valuri în vremea asta peste noi. Am avut zguduirii politice, economice, sociale, atâtea ș'atâtea bântuiri cari ne făceau de multe ori să credem că mergem îndărăt, în întuneric, la pieire. Și iată că prin vălmășagul și gălăgia zbuciumatei noastre vieți, un glas, un singur glas, tot mai mult se deslușia, tot mai de aproape și mai cald vorbiă inimilor noastre înăsprite, și cum îl ascultam, și de cel ascultam, tot mai buni ne simțiam, și mai uniți, și mai cu dragoste unii de alții. Ce mare, ce sfânt lucru e acesta! Un om, un semen al tău, care poate veni în orice moment, în ori ce loc și la orice cumpănă te-ai afla, să se așeze lângă tine, să-ți vorbească, să-ți aducă o mângâiere ș'un sfat bun, — un om care și peste sute de ani apare din adâncul vremii, în mijlocul fraților lui, și-i chiamă la luptă, și-i duce la biruință—erou nevăzut și invulnerabil, ca'n războaiele din basme—un asemenea om este cea mai înaltă cinste, cel

mai mare noroc și cel mai strălucit dar pe care-l poate dobândi un popor—și darul acesta scump ni l'a hărăzit Dumnezeu nouă în Eminescu! Divinul nostru. Eminescu! Cine-a mai vorbit ca el bietului suflet românesc? Și câte veacuri, câte rânduri de generații au să-l mai asculte decăci încolo, cu aceeași proaspătă înfiorare, pe care-o dă cuvântul pururea nou al celui ales!

Cine-a stăpânit mai statornic, și din ce în ce mai cu putere, sufletele noastre în acești douăzeci de ani din urmă? Mulți ne vorbesc, și ne spun multe. Dar pe cine-l ascultăm noi, mai cu drag decât pe Eminescu? El singur vorbește tuturora. Tinerimea îl divinizează; și-i foarte frumos aceasta. Incepem și noi s'avem cultul eroilor noștri. Nici nu se poate un semn mai bun și mai deslușit că mergem înainte.

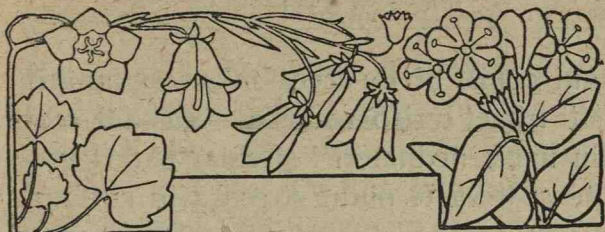
Aș avea de adaos un cuvânt, la cele multe cari se spun din toate părțile, pentru sărbătoarea de mâine—când se împlinesc douăzeci de ani dela trecerea

poetului în viața cea veșnică. Firește că e o zi sfântă pentru toți, și fiecare se va închină unde și cum va crede el de cuvință. Biserica lui Eminescu e vastă. Ori unde sună doina și graiul românesc se poate sluji întru slava și pomenirea marelui mucenic. Să nu ținem de rău pe cei cari nu vin să se închine cu noi, și ca noi. Făcă-și fiecare rugăciunea lui, cum va ști — numai să și-o facă. — Unii cu zgomot, alții în tăcere, toți ne vom îndreptă gândul nostru cel mai curat spre cel care pe toți ne învăluie în lumina gândurilor lui. Eminescu ni-i drag și ni-i sfânt tuturor. Ni-i drag și pentru lucrurile eterne pe cari ni le-a spus și pentru viața curată și mândră pe care-a trăit-o. De ce să ne facem inimă rea? Intru aceeași credință ne 'nchinăm și cei cari ne spunem rugăciunea tare, și cei cari ni-o rostim în gând.

Să ne respectăm unii pe alții. Suntem în biserică. Plutește de-asupra noastră sufletul omului sfânt, care nu mai face umbră nimăru și nu mai supără pe ni-meni. De-acolo, din liniștea nemuririi

lui, cu aceeași dragoste ne privește pe toți, și — senin, a toate iertător, cu bună-tatea celui ce-a trăit ș'a pățimit pentru alții—ne spune, în ceasul acesta mai ales:
Pace vouă!

SANDULE, NICI SĂ-ȚI PESE...

m citit, dragă Sandule, scrisoarea pe care un suflet preà milos ți-o trimete de Paști, ca să te consoleze că n'ai haine noi. Să fie oare adevărat că-ți pare așa de rău, și că ai plâns când coconașul Jean, uitându-se la tine cu dispreț, te-a întrebat: „de ce n'ai haine noi?”—Dar atunci tu nu mai ești băiatul cuminte pe care-l cunosc eu. Și când aș ști una ca asta, te-aș trece și pe tine în droaia de secături, de cari nici un neam de pe pământ nu poate fi scutit, și mi-aș cătă de drum. Eu însă am cu totul altă idee, și despre tine, și despre însemnătatea hainelor noi în vieța

unui copil. Și de-aceea m'am și hotărît să-ți trimet scrisoarea asta, — ca să te scot din unele nedumeriri și chiar păreri greșite ce-ți va fi putut strecură în sufletul tău de copil scrisoarea dela Paști, care, între altele, îți spune că: „în lumea în mijlocul căreia te-ai născut și trăești, hainele fac pe om și hainele deschid toate porțile“. Numai un negustor de haine gata ar putea susține astfel de idei... Nu, Sănducule dragă, tu să nu crezi așa ceva. Adică, la dreptul vorbind, atârnă de ce vrei să fii, și de ce vrei să faci în lumea asta.

Dacă vrei să fii un rob al formelor și al tuturor deșărtăciunilor, un mușunache sclivisit, preocupat de micul cărlionț de pe frunte, ca de cea mai însemnată notă a personalității lui, atunci — știi și eu? — poate că și hainele vor aduce unele mulțumiri în golul vieții tale netrebnice. Dar, în schimb, de câtă fericire adevărată nu va rămâne străin sufletul tău! Fă-ți idee: încorsetat, cu gâtul năpenit în zugrumărea celui mai înalt guler în care a putut moda vre-o dată să'njuge un cap

de găgăuță, cu mintea la cravată, la lustrul ghetelor, și la ce efect vor face niște mustăți din cale afară îmbârligate,—ce poți să mai vezi din lumea în care te vei învârti, fără să-i bănuiești rostul? Nu vei vedeà și nu vei ști decât fardul vieții. Vieța ta însă-și dichisită, preparată la oglindă, nu va fi decât o păpușerie, o spoială de vieață. Vei fi un actoraș fără talent, care-și va dumicà sufletul în roluri. Și 'n loc să trăești bine, vei jucà prost. Vei jucà rolul fantelui de salon, îți vei luà poze afectate și aere melancolice, îți vei da ochii peste cap, vei ameți vr'o biată fată cu zestre, vei face pe logodnicul, pe soțul, pe părintele de familie și pe omul serios, cu aceeași gravitate de porunceală, care-a fost pururea uniforma de mare ținută a prostiei.

Și tu vei fi sigur că nimeni nu-ți pricepe șireteniile, și te vei îngâmfă de laudele ce'n bătae de joc ți se vor aduce, și vei îmbătrîni în minciună și'n deșărtăciune. Nu vei cunoaște nimic din frumusețile firii, nimic din adevărurile ei, nimic din darurile vieții. Vei fi netotul care pe vâr-

ful muntelui, în cel mai larg orizont, își scoate oglingioara din buzunar pentru a-și admiră „fasonul“ mustăților și pieptănătura, iar în mijlocul unui șes de curând cosit își duce la nas batista parfumată cu paciulie. — Dacă te ispitește așa ceva, dacă ești încredințat că vieța n'are nici un scop și nici o datorie, și că, de pe urma ta, nu trebuie să s'aleagă nimic, atunci, Sandule dragă, plângi și din toate puterile cere, ca mama ta săracă „să-și ia bucățica dela gură“ cum o sfătuește scrisoarea dela Paști, să facă ce-o ști și să-ți cumpere numai decât haine noi.— Dar nu, tu nu poți fi așa de prost. Cu totul altfel de copil ești tu, și de-aceea îmi și place mie să stau de vorbă cu tine.

Eu cunosc pe cine-va, care tot așa, când erà mic, umblà desculț și trențáros la școală, și nu se credeà pentru asta întru nimic năpăstuit, sau vrednic de disprețul celorlalți ; iar când îi aduceà biata măicuțta lui câte-o vechitură de căpătat, erà foarte bucuros. Nici odată n'a râvnit la hăinuțele

noi ale altora. Paștile îi aduceau destule daruri în florile pomilor, în razele soarelui și'n farmecul de neuitat al zilelor de vacanție. A știut să se bucure din toată inima de ceea ce-i putea da viața, viața lui de copil sărac—și niciodată n'a cerut mai mult. A învățat bine, a fost modest și cuminte, a gândit gânduri frumoase, cari-l făceau să se simtă uneori mai fericit decât un fecior de prinț, (or fi oare în adevăr așa de fericiți feciorii de prinț?) și astfel, prin munca lui, numai prin munca și vrednicia lui, s'a rădicat încet și sigur, tot mai sus, tot mai în lumină — pân'a ajuns departe, mult mai departe decât băeții bogați, cari se grozăviau cu hainele lor noi, și nu voiau niciodată să-l primească în jocurile lor. Dar el n'a păstrat nimănui ură pentru acesta ; căci eră un suflet ales, și sufletele alese nu urăsc. Un suflet ales ! Nu-ți faci idee ce podoabă e aceasta. Eu o socotesc printre minuni podoaba asta — nu pentru că-i așa de rară, dar pentru că e o

mare putere făcătoare de bine — cu ade-
vărat o bucățică din puterea dumneze-
ească. Și ceea-ce e și mai frumos, e că mi-
nunea asta se poate realiza în copilul unui
măturător de stradă, precum e foarte po-
sibil să nu se realizeze în feciorul unui
împărat. — Și-mi povestiă odată omul a-
cesta cu suflet ales, cât s'a simțit el de
stângaciu și de *scăzut* în cele dintâi haine
noi pe cari le-a îmbrăcat. I se părea că
toată lumea numai la el se uită. Și umblă,
parcă eră împiedicat. Iar ceea ce-l plictisiă
mai rău, eră că nu mai puteă gândi liber.
Parcă i se întunecase mintea deodată, —
un sentiment aproape dureros, de neli-
niște, de frică neînțeleasă îl stăpâniă. Eră
în clasa a cincea de liceu, — și-a simțit a-
tunci toată primejdia pe care o aduce firii
și vieții omenești preocuparea de haine:
ceasurile pe cari le pierzi gătindu-te la
oglinďă, și după aceea umblând să te-arăți
cu ce te-ai gătit, și întrebându-te mereu
ce efect produci sunt ceasuri sterpe în cari
nici o cugetare serioasă nu poate încolți,
în cari tu nu ești decât un manechin, care

se 'nvârtește, pentru a fi privit. Și ast-fel o bună parte din vieța ta se risipește în nimicuri, și trage 'n risipă și pe ceea-laltă. Astea mi le spuneà cunoscutul meu, cu acea convingere caldă, care dă suflet adevărului. Și omul acesta bogat, căci munca și rânduiala sfârșesc prin a da și bogăție, își amintià c'un fel de fior, nu zilele de sărăcie și de haine ponosite de cari niciodată nu i-a fost rușine, ci tulburarea și grija prostească pe cari i-le dăduse cel dintâi surtuc nou, atingerea aceea de-o clipă a firii lui drepte cu deșărtăciunea. E un om mare azi; mai mult decât atât — e un om de treabă. Dar, să-l vezi așa, numai pe dinafară, și să nu știi cine-i—două parale nu dai pe el.

Acum, tu nu te-apucà să-ți tăvălești hăinuța nouă pe care vei aveà-o și să-ți verși dinadins călimara pe ea, ca să te-arăți grozav, pe partea cealaltă. Fii băiat de 'nțeles; uită-te bine în inima ta, și fii sincer cu tine. Fă-ți un suflet curat, dacă vrei să fii tare și, în tăria ta, să te simți fericit. Nu te 'ntreba la fiecare pas, ce-o fi zi-

când lumea de tine. Cel care mereu se dichisește, ca la fotograf, și-și studiază mișcările, și s'ascultă când vorbește, își bate joc de el și de firea lui. Vrea cu orice preț să se facă păpușă—când Dumnezeu l'a lăsat să fie om. Ce mare păcăleală e să fii fudul ! Trăești numai o spumă de vieață, ș'aceea boită. Vrând s'amăgești pe alții, te-amăgești pe tine. Grozave trebuie să fie bătrânețile celor cari toată vieața n'au făcut decât să se gătească, să se dea cu suliman pe obraz și pe suflet, să pozeze și să-și schimonosească firea !...

Sandule dragă, tu lasă-ți inima ta să se deschidă 'n voe luminii și frumuseților de-afară ; bucură-te de albastrul cerului, de argintul strălucitor al norilor și de florile pământului, cari—și pentru desfătarea ta—s'au înnoit de Paști ; bucură-te de bucuria altora, și nu te mai gândi mereu la tine. Să fii un *om de ispravă*, un sămănător de fericire, asta-i tot ce ți-se cere, și tot ce poate fi mai însemnat pe lume,—e singurul scop pentru care ți s'a dat vieața. Incolo, nici să-ți pese. Poartă-ți firea pe care-o ai, și haina pe ca-

re-o ai, și nu cătă niciodată să pari altă-
ceva decât ceea ce ești. Înțelege tu, Sandule, toate câte ți le'nșir eu aci?...

Pune scrisoarea asta bine, și mai citește-o, așa, peste vr'o doi trei ani. Și dacă ai un prieten de seama ta, citește-i-o și lui.

PUTEREA MORALĂ

n Londra sunt cele mai frumoase parcuri din lume. De altfel mai tot pământul Angliei îți înfățișează priveliștea unei livezi încântătoare.

Se zice că întrebând cineva odată pe-un Englez, prin ce chip se poate obține o iarbă așa de frumoasă, acesta i-ar fi răspuns: „Nimic mai simplu: O plivești, o uzi,—și asta regulat, în fiecare zi, timp de patru-cinci sute de ani“.

Nimic mai simplu!... Englezul spune asta foarte natural. Și e ușor de înțeles tâlcul unui asemenea răspuns. Într'un Englez trăește neamul lui întreg. Vieța lui se confundă cu marea vieță a Nea-

mului. El a văzut, prin urmare, cum au crescut pădurile și cum s'au rădicat orașele Angliei lui, pe care-o *simte* atotputernică și eternă. Ce 'nseamnă câte-va sute de ani într'o astfel de viață? Omul însă, omul-englez mai ales, înseamnă foarte mult. El e *cel* care trebuie să ude iarba Angliei în toate zilele.—Așa se rădică popoarele. Numai cu această credință, și numai pe temelia acestei solidarități se poate încheșgă mărirea unui neam.

Un englez când zice *eu (I)*, rostește un cuvânt foarte important, pe care nici nu-l scrie altfel, decât cu literă mare, pentru că e un neam întreg care vorbește acolo, în *eul* acela. I se pare foarte ciudat când vede că sunt popoare cari n'au învățat limba lui. Pretutindeni se simte la el acasă. E ceva de cuceritor în mersul unui englez: unde păsește *el*, acolo e Anglia lui. „Mândria britanică“... N'o fi totdeauna simpatică, dar nu-i niciodată ridiculă. Au ei multe ciudățenii, de cari străinii obișnuesc să facă haz. Dar sub toate năzdrăvăniile lor e un fond de seriozitate, de care numai haz nu se poate

face. O seriozitate gravă, care e a rasei, ș'a religiei. Cine-a spus că fiecare englez, luat în parte, e un nebun, iar toți la un loc alcătuesc poporul cel mai cuminte de pe pământ—a spus o admirabilă jumătate de adevăr.

E păcat că Românii noștri, cari călătoresc foarte mult, n'au bunul obicei de a-și notă impresiile lor din străinătate, cum încercau câteodată, pe vremea surugiiilor, unii din boerii noștri mai „grămățici“. Pentru noi, cei cari nu preă călătorim, decât cu gândul doar, ar fi deosebit de interesant și de instructiv să vedem lumea aceea străină, trecută prin sufletul unui Român. Avem multe de învățat; și frumos dar ne-aduci, călătorule, de pe unde-ai umblat, dacă ne spui și nouă câte ceva de seamă, din câte-ai văzut.

Imi vorbiă dăunăzi un prieten, care fusese în Danemarca și în Suedia, îmi vorbiă cu-atâta entuziasm de sănătoasa civilizație de pe acolo! Oameni cinstiți, buni, primitori, orașe curate, o dragoste între ei ș'o încredere desăvârșită, parcă toți ar fi

membrii aceleiași familii,—seamănă și la figură unii cu alți, de mult ce se iubesc, de mult ce simt și cugetă la fel. Prin sate, unde nu găsești om fără știință de carte, sunt biblioteci frumoase și săli de conferințe, și pretutindeni îndestulare, omenie și rândueală : gospodinele își pun dimineța untul sau laptele de vânzare în marginea drumului ; trece căruța cooperativei și-l ia ; la sfârșitul săptămânii își primește fiecare suma cuvenită ; pe unele linii sunt tramvae cari n'au taxator, — e o cutie în care călătorul își depune taxa însemnată pe indicator, și nici nu-i trece prin minte că s'ar putea... întâmplă și altfel. În timpul grevei suedeze de astă vară, care legă brațele a mii de oameni, ceilalți cetățeni și-au dat publicului ceasurile lor libere — căci acolo toată lumea muncește — fiecare a lucrat în ce ramură s'a priceput, ca să nu se zdruncine cumva comerțul țării, ca să nu stea în loc viața Suediei. S'au văzut atunci în Stockholm timp de-o lună și mai bine deputați birjari, ingineri și directori de ministere conducând tramvaiele, pe când

greviștii pescuiau toată ziua în port, sau îngrijiau de animale, căci ele nu trebuie să sufere de pe urma neînțelegerilor dintre oameni. Și toate s'au petrecut în cea mai bună rânduială, fără intervenția poliției — fiecare cetățean, fiind, în orice moment și înainte de toate, un servitor devotat al patriei lui.

Și pe când îmi spuneă prietenul meu minunății de-acestea, cari te fac să nădăjduiești că și de neamul tău se va putea vorbi într'o zi tot așa, cu admirație pentru cinstea și vrednicia lui, nu știu prin ce apropiere de idei — prin contrast, probabil — eu mă gândiam la Rusia. Eată o împărăție uriașă. De cincizeci de ori mai mare ca Danemarca. — Impărăția cea mai întinsă și, multă vreme, cea mai temută din Europa. O împărăție care veșnic s'a lăcomit la țările altora, și care și-a numărat locuitorii cum și-ar numără un cirezar capetele de vite. Trăește din colosala moștenire a lui Petru cel Mare. Cu războaie fără vitejie, adesea fără izbândă, a dobândit largiri de hotare, cari nu-sunt totdeauna o fericire. Pe vremea războiu-

lui cu Japonia, — o împărăție mică aceea dar care înțelege cu totul altfel puterea și mândria națională — pe când *formidabila* armată a tuturor Rușilor suferiă cele mai zdrobitoare și mai rușinoase înfrângeri în văile Mancuuriei, un serviciu organizat de minciuni oficiale trimetea re-regulat la Petersburg depeși pline de „victorii rusești” — de un ridicul mondial — depeși cari erau afișate pe străzile orașelor și strigate cu glas tare prin toate satele, — pentru bucuria de-o clipă a bietului norod!... De natura și fragilitatea acestor bucurii sunt multe lucruri în împărăția Rusiei. Cine n'a auzit de jafurile petrecute în timpul războiului cu Japonia? Jafuri și delapidări, cum nu s'a mai pomenit în lume, decât doar în America, unde toate se petrec în linii mari. Regimente, spitale și trenuri întregi de muniții, cari n'au existat decât în bugetul cheltuelilor. Se dădea foc magaziiilor și cancelariilor, pentru a se șterge urmele tâlhăriilor. Și pe când sărmanii soldați, înotând prin noroaele Mancuuriei, încălțați cu cizme de mucava, se duceau la moarte

flămânzi, istoviți, cu iconița lor în sân, polcovnici și generali din cele mai nobile familii, fugiau în străinătate cu casa regimentului. Și astfel s'a putut vedea lucrul acesta extraordinar, nemaipomenit în istoria popoarelor: comandanți celebri despre a căror vitejie se trâmbițau minuni, — când s'au întors în patrie, după încetarea războiului, în loc să fie duși în triumf, au fost trimiși de-adreptul la pușcărie. Nu e aceasta o dovadă strașnică de ce va să zică o putere mare clădită pe minciună? Vai de viața acelor popoare, cari nu pot stă cu ochii deschiși în fața adevărului! Turcia se clătină pe valurile pieirii, ca o corabie spartă — și istoricii Sultanului, tocmiți, să-l mintă, scrieau cele mai glorioase pagini, spre lauda celor mai ticăloase vremi!

Războaiele sunt focuri mari, la flacăra cărora se văd lămurit virtuțile și stricăciunile popoarelor. Se pare că, la lumina războiului Ruso-Japonez, însuși Țarul s'a cutremurat de ce a văzut. El singur a căutat un om cinstit — căci nu se putea într'o împărăție așa de mare să nu fie și oa-

meni de-aceștia — și l'a găsit în persoana senatorului Garin, pe care l'a însărcinat să facă o cercetare amănunțită asupra fraudelor și delapidărilor din armată. Garin s'a arătat vrednic de încrederea Țarului. Nimic nu l'a oprit în hotărîrea lui de a face deplină lumină. Ș'a făcut-o. El și-a depus zilele acestea, raportul în mâinile Impăratului, și presa europeană, pentru care nici curțile Suveranilor nu au taine, a și publicat concluziile raportului. Eată ce spune senatorul Garin în încheierea lui :

„Chiar funcționarii din vârful ierarhiei intendenței militare au încurajat corupțiunea, ofițerii se mituiau unul pe altul, iar furnisorii îi mituiau pe toți laolaltă. Cei câți-va cinstiți erau desemnați de către camarazii lor cu porecla de „durak“ (tâmpit) și, unul câte unul, au fost transferați sau scoși la pensie.

„La Narura, funcționarii intendenței își construiseră o întreagă colonie de vile.

„Delapidările și fraudele cele mai mari s'au făcut pe vremea campaniei din Manciuria, și de aceea a fost mare ne-

mulțumirea intendenții militare, la vestea încheerii păcii cu Japonia.“

Cu cât e mai puternică mica Danemarcă, decât colosala Rusie!

Degeaba, ori câte mii de tunuri și de chiurasate ar căută, cu fumul și cu zgomotul lor, să învălue adevărul, nu-i decât o singură putere mare pe lume—pentru neamuri ca și pentru oameni—una singură cu adevărat mare: *puterea morală*.

„MUNCEȘTE ȘI NU DISPERA“

arta aceasta, făcută din lamura celor mai curate și mai înălțătoare gânduri ale marelui Carlyle, biblia aceasta plină de înțelepciune și de sănătate sufletească o citiam, când am primit scrisoarea și manuscrisele d-tale, pe cari cât p'aci eră să le dau la o parte, pentru cine știe câtă vreme, din cauza slovei preă încâlcite—o slovă pretențioasă și antipatică, ce parc'ar vreă să ne deă în fiecare cuvânt o problemă de rezolvat. Dar—o, minune a sincerității!—cu cele dintâi vorbe m'ai prins, și m'ai oprit în loc. Și te-am ur-

mărit până la sfârșit. Da, te-am citit cu luare-aminte, și aproape te-am înțeles.

Chinurile îndoielii ! Torturile grozavei îndoeli !.... Să nu știi dacă-i *al tău* drumul pe care-ai pornit, s'alergi un timp, încrezător, entuziast — și deodată să te oprești cu spaimă, ca'n rătăcirile unui vis urît, și să-ți spui: „dar, dac'am greșit drumul, dar dacă fiecare pas pe care-l fac mă depărtează de adevăr, de țelul meu, de chemarea mea, de mine !...“

Orice suflet ales *trebuie* să treacă o dată prin focul acesta. — Ci nu te teme. Sunt frământări cari lămuresc, — e o suferință din care întotdeauna ieși mai puternic. Numai cel deșert și netrebnic nu se îndoeste de nimic. Numai acela e pururea mulțumit de sine, și sigur de ce gândește, de tot ce spune, de tot ce face. Lasă vremii, scumpul meu necunoscut, sarcina de a te vindecă. E o boală trecătoare, aș putea zice o boală *necesară*. Las-o să-și facă ea praștia ei. Și... scrie 'nainte. Pune-ți pe hârtie frigurile îndoelilor, beția tinereții și toate prăpăstiile nopților tale de nesomn. Descarcă-ți su-

fletul tău, tot focul sufletului tău, și nu te'ngriji de ce se va mai întâmpla pe urmă.

Imi scrii că nu ești „un tânăr ambițios, nerăbdător de a eși în vileag și însetat de glorie“... Atât mai bine. Un exemplar foarte rar, pe vremea asta de lăcomă cerșetorie pe la toate porțile de unde se poate aruncă o fărâmă de succes actual. Ingrijitor de zorită oastea aceasta de „vorbitori“, cari-ar vreă toate bucuriile triumfului și nici una din greutățile războiului. Chiar și 'n scrisoarea d-tale, plină de strigăte ciudate, adesea profund mișcătoare, și chiar și 'n *bolnavul* Brandin fantastica d-tale schiță „Isis“, îți văd însușirile alese, proiectate pe aceeași mare slăbiciune de suflet a vremii în care trăim. Fără să vrei, fără să știi — având porniri de luptător și de viteaz — treci de partea dezertorilor. Ia seama, să nu te găsească printre ei ziua răfuelilor, de care nimeni nu scapă...

În definitiv, ce te face să fii așa de nenorocit? Te îndoiești de lucrul tău, de puterile tale, de sufletul tău? Foarte

bine. Rămâi cinstit în noaptea îndoeli-
lor tale: veghează și muncește. Muncește
fără grabă, fără tânguire și fără discor-
dări. Nu se poate ca lumina să nu-ți vie
de unde-va. Din lucrul tău, din lăuntru
tău, sau de-afară, *trebuie* să răsară „lu-
mina cea adevărată“. Muncește, ca s'o
poți aștepta. Altfel *înebanești*, cum
spui. Inacțiunea e otrava gândurilor.
Ah, tristețea de moarte a zilelor deșerte!...
Îți faci spaimă din toate cele. Zgomote
și forme iau proporții exagerate, fantas-
tice. Oameni și lucruri te persecută. In-
cepi să crezi că ești pe marginea unei
prăpăstii care te soarbe, și 'n care, la
cea mai mică mișcare, ai să te prăbu-
șești. Un vis urât, chinuitor, devine vi-
eața ta. Vieața ta, care nu ți s'a dat ca
să-i cauți cusururi numai, ori s'o strici ca
pe-o jucărie pentru a-i vedeà resorturile,—
ci ca s'o știi prețuî în totce are ea mai fru-
mos și mai bun, s'o înalți și s'o desă-
vârșești cu vrednicia ta, și să tragi din
izvoarele ei cât mai multă lumină, cât
mai curate bucurii pentru tine și pentru
cei din jurul tău — *mai ales pentru cei*

din jurul tău. Da, da, pentru cei din jurul tău. Ce-ai făcut tu pentru ei, pentru binele lor? Tu, care crezi că *toate* ți se datoresc? Ți-ai pus vr'odată întrebarea asta, care-i *foarte* importantă? — Ca să te plângi mereu, ca să găsești numai neajunsuri, ca să-ți închipui că tu ești o ființă excepțională, și că ai numai drepturi pe lumea asta, și nici o datorie — negreșit e o socoteală, pe cât de ușoară, pe atât de nedreaptă! Eu însă te-aș întreba un lucru, pe d-ta care 'mi spui c'ai stat cu revolverul la tâmplă în clipa aceea strașnică de întunecată desnădejde: N'ai avut niciodată, în vieța d-tale, un ceas de mulțumire? Spune drept. Ascultând un cântec, privind un tablou, citind o carte, stând de vorbă c'un prieten sau gândind în singurătate, nu ți s'a întâmplat să ai și d-ta un ceas de curată și deplină mulțumire, în care să-ți pară bine că te-ai născut, *că trăești?* Și dac'ai avut cu adevărat sentimentul acesta — ți-ai pus în cugetul D-tale întrebarea, foarte firească: „Ce-am făcut eu oare pe lume, ca să merit o asemenea fericire?“ Căci nu tre-

bue să pierzi din vedere, că și d-ta ești dator să contribui cu ceva la masa aceasta a bucuriilor de tot felul, pe cari numai trândavii și netrebnicii le-așteaptă de-a gata să le pice'n gură sub formă de „pără mălăiață“.

[*Muncește și nu disperă.* Acesta e răspunsul pe cari ți-l dau, singurul răspuns de dat și la scrisoarea d-tale, și la cele trei încercări literare pe cari mi le trimeți și asupra cărora îmi cei părerea cu o exagerată neliniște de începător. Nu voiu stărui nici asupra lipsurilor, nici asupra calităților pe cari le găsesc: emoționatului d-tale debut. Eu aș vrea ca mai întâi să desfund și să curăț izvorul de unde mijesc, tulburi încă, aceste unde proaspete de viață, și numai după ce le-aș vedeà limpezi de tot, ți-aș putea spune cât de departe pot să curgă și cât bine pot duce câmpiilor pe cari le vor străbate.

— Dar dacă nu-i *aceasta* chemarea mea?...

Ei, dragă domnule, chemarea noastră cea mai de căpetenie — a mea, a d-tale,

a tuturor — e să fim înainte de toate oameni detreabă. Să facem tot ce ne stă în putință, ca să sporim cu părticica noastră de energie suma de energie activă, deci suma de fericire și de izbânzi, a marii oștiri în care luptăm. Aceasta e prima datorie a fiecărui om pe pământ.

La baza oricărui talent, și mai presus de orice talent, e dragostea de semenii tăi, singura care-ți dă puteri neașteptate și te face *mare* în adevăratul înțeles al cuvântului. Muncește și nu-ți socoti ceasurile de nesomn, nici prețul străduinților tale. Cât de mic și de neînsemnat să fii — o fărâamă de bine poți aduce și tu pe lumea asta. Nu te'ntreba *cum*. Să vrei numai din toată inima să faci binele — și orice cale ți-e bună. Vei găsi cuvântul, tăcerea, și fapta care trebuie fiecărei clipe. „Inspirația“ nu e altăceva, decât o formă a iubirii noastre de oameni, a divinului sădit în noi, a sentimentului nostru de solidaritate umană. Din adâncurile tănuite ale acestei iubiri izvorăsc puteri supraomenești, îndemnuri și avânturi ce dau câteodată răsfrângeri de veșnicie

vieții noastre de-o clipă. De vrei să te cunoști, de vrei să te limpezești și să te împaci cu tine — muncește. Muncește'n tăcere, cu răbdare, cu bunătate — și-ți vei găsi, în munca ta, răspuns la toate întrebările cari te chinuesc.

„BUNĂ ȚARĂ, REA TOCMEALĂ“

 e judecă la Călărași de Curtea cu Jurați procesul unui tânăr avocat din Giurgiu, care, pentru motive și în împrejurări cunoscute de toți, a tras cu revolverul într'un ofițer și l'a ucis. Lucrul s'a petrecut, precum se știe, într'o nesocotită mișcare de stradă, ce cât p'aci erà să împartă populația liniștitului nostru port în două puteri beligerante: militari de-o parte — civili de alta. Prefectul, polițaiul și alți apărători ai ordinii, cari au stat să împace lucrurile, au fost insultați, iar procurorul, văzând că armata înaintează, a

fugit. Se pare că ministrul lui n'a găsit procedarea tocmai corectă. Probabil a urmat și o mică discuție, care a făcut ca procurorul... să nu mai fie procuror. Deci, în calitate de... fost privitor dela distanță, — se știe că cei cari se dau deoparte și privesc, văd mult mai bine — a fost chemat și d-sa să depue ca *martur* înaintea Curții cu juri. Atenția tuturor era firește încordată îndreptată asupra acestui martur, interesant prin cultura lui și prin calitatea lui de fost magistrat, de om trăit în atmosfera justiției. A doua zi, toate gazetele din Capitală publicau dări de seamă amănunțite despre cele petrecute în ședința aceea de *Marți 7 Iulie 1909*. Insemn data cu această apăsare de condeiu, pentru că ceea ce-a spus acolo în ziua aceea d-nul fost-procuror constituie după credința mea, un lucru tot așa de grav, dacă nu mai grav chiar decât însăși crima — *nenorocirea*, mai bine zis — care se judecă. Lămuresc încă odată că d-sa vorbiă acolo ca martur, ca simplu cetățean *care-a văzut*. Nimeni nu-i cerea vr'o socoteală, nimeni nu-l întrebă de

ce n'a stat, cu autoritatea lui de procuror, în mijlocul mulțimii, în fața și în po-triva celor cari călcau legea—el, care erà pus acolo s'o păzească și s'o apere. Și eată că sentinela aceasta, care și-a pără-sit postul tocmai în clipa de foc, vine și spune tare, înaintea Curții și a o mie de oameni, cari-și țineau răsufierea ca să-i audă fiecare cuvânt:

„Trupa înaintând spre noi — m'am re-tras, fiindcă nu voiam să mor nici chiar făcându-mi datoria, mai ales în țara ro-mânească”.

Așà a spus un fost magistrat, în fața unei Curți cu jurați, în biserica Drep-tății, chiar în ceasul solemn al slujbei, într'un oraș care face parte din Țara Românească!—Și nimeni n'a protestat. Nimeni nu l'a întrebat măcar: „Dar ce ți-a făcut țara asta, domnule fost păzitor al legilor ei, de ești așà de supărat pe ea?“... Nimeni nu s'a mișcat.

O mie de oameni cari aud insulta a-ceasta grozavă, plină de atâta dispreț pentru țara lor, și rămân liniștiți, nepă-sători, ca și când n'ar fi înțeles limba

în care s'au rostit asemenea cuvinte..... Cum? Nimănui nu i s'a urcat sângele 'n obraz? Nimeni nu s'a simțit pălmuit de ocară aceea adusă țării lui?—Dar toată Curtea trebuià să se râdice cu indignare și să înfiezeze numai decât fapta fără nume a domnului aceluia. Toată Curtea! Căci ea înfățișa acolo, și în ceasul acela, prestigiul, demnitatea, mândria și suveranitatea țării. Și erà datoare să vorbească. Erà în căderea ei să pedepsească, să deà o lecție.

Cum își înțelege și ce vreà să facă domnul acela cu „datoria“ lui de magistrat, de cetățean, de om—aceasta, la urma urmei, îl privește pe el. E liber domnul fost procuror să declare că *nu vreà să moară nici chiar făcându-și datoria*. Atât mai rău pentru el, dacă-și închipue că aceasta este o atitudine, care poate să-i facă cinste. Atitudinea aceasta are un nume—și e același în toate limbile.

Poți să-ți alegi o altă patrie, dacă aceea pe care ți-a dat-o Dumnezeu nu mai face de tine. Nimeni nu te va împiedicà. Dar

să desprețuești astfel și să insulti în gura mare țara părinților tăi, ș'a urmașilor tăi, cari să sperăm că vor fi mai buni decât noi — iată un lucru care nu-ți este iertat, nici chiar când ai dovedi că tu ai fost mântuitorul țării acesteia, că ai luptat, că te-ai jertfit, că ai scris opere neperitoare pentru fericirea și gloria neamului tău, și 'n schimb ai fost batjocorit, persecutat, izgonit dintre ai tăi ca un făcător de rele. Nici atunci nu-ți este iertat. Căci, gândește și d-ta, ce-i vinovată biata țară de neajunsurile noastre? Ea s'a urzit în zile de vifor; și-a crescut puii, ca o leoaică, în tainice adâncuri de codri; a rădicat generații de viteji cari-au mers la moarte cu pieptul desfăcut, ș'a căror singură părere de rău a fost că n'aveau decât o vieață de jertfit patriei lor, a văzut trecând peste holdele și încăputările ei grindina și focul tuturor urgiilor și năpustirilor de pe pământ, și nu s'a lăsat pieirii, s'a ținut și s'a apărat cum a știut împotriva atâtor bântuiri ș'atâtor rânduri de vrăjmași, — s'a apărat cu apele și cu pădurile ei, cu munții și cu feciorii ei,

cari erau oameni mult mai simpli și mult mai de treabă decât noi, domnule fost procuror. Și ei, oamenii aceia zbuciumați și învăluiți de-atâtea neazuri aveau cu totul alte credinți despre țara lor... a dumitale, cea de azi !

Nu, în nici un caz și pentru nimic în lume nu ai dreptul s'o batjocorești cu glas tare. Destul o batjocorim noi și așa, prin tăcerea noastră, prin vinovata noastră nepăsare, prin absoluta noastră lipsă de iubire și de respect pentru tot ce la alte popoare constituie obiectul unui adevărat cult. Că de trece pe calea Victoriei garda Palatului cu steagul acela vechiu, ciuruit de gloanțele unui războiu de care doar bătrânii, veteranii noștri, uitați și ei, își mai aduc aminte, — cine-și ridică pălăria în fața acestui sfânt simbol de jertfă și de glorie a neamului nostru? Cine se uită la el, măcar c'o tresărire de gând, dacă nu cu evlavie cerută? Și cu toate astea în zdrențele acelea, de-atâtea ori trecute prin vâlvorile morții, sunt sufletele eroilor, cari și-au dat bucuros viața pentru noiăștia cari ținem foarte

mult la salteaua noastră! Și poate că și lor li erà dragă vieața, domnule fost magistrat al țării acesteia, pe care o crezi așa de nevrednică de iubirea d-tale.

Când un străin care mănâncă pâinea îngăduirii noastre fără margini, își formulează într'o glumă trivială disprețul lui pentru țara aceasta, noi facem caz de vorba lui — îi dăm o importanță ș'un răsunet, la care n'au ajuns vorbe istorice, spuse, pe vremuri, de oameni mari, de oameni sfinți, de *eroii* noștri, uitați și ei ca și vorbele lor. Și câte dureri, câte păcate urîte... Ce să le mai răscolim?...

Dar încă odată, ce-i vinovată țara de toate relele noastre tocmeli?... Și ce-i vinovat poporul de nemulțumirile noastre de orășeni subțiri, cari nu vrem să ne tulburăm firea, ori să ne primejduim scumpa noastră vieață, nici chiar *pentru a ne face datoria?* Au fost, domnule avocat, scriitori mari cari în adevăr au suferit nedreptăți și prigoniri de la ai lor. Și cu toate astea și-au adorat țara și neamul până în cel din urmă ceas al vieții lor pământești, și nici odată n'au avut pen-

tru poporul lor decât vorbe de mângâiere și de îmbărbătare.

Vei fi auzit și d-ta de cel mai ales poet și dramaturg al Norvegiei, de marele Ibsen, pe care ura îndârjită până la furie a contimporanilor lui l-a silit să-și părăsească patria și să-și caute aiurea, între străini, un colț liniștit și sigur, unde să poată gândi. Omul acela avea, în orice caz, mai multe și mai tari motive decât d-ta să fie profund jignit, și să-și descarce focul printr'o vorbă mai... necăjită. Cu toate astea, când inima lui, sângerată de moarte, cere muget de leu pentru a-și spune durerea, iată ce cuvinte picură din marele lui suflet rănit:

„Ție, poporul meu, care mi-ai turnat în paharul adânc băutura amară, dar vindecătoare și dătătoare de putere, — ție, care ai întraripat puterile poetului pentru luptă la apusul vieții lui, aproape de mormânt, — ție, poporul meu iubit, care m'ai armat cu sandala neliniștii, cu grija, cu toiagul exilului, cu toată seriozitatea pentru luptă, ție îți trimit acum închina-

rea sufletului meu din depărtarea în care mă aflu“. (Gherea. Studii Critice).

Dar Eminescu al nostru! Eminescu pe care, de-abia acum, după douăzeci de ani dela adormirea lui, începem să-l prețuim, el care cu atâta dreptate ș'atât de frumos a zis:

„In mintea vremilor ce vin
Va răsări cuvântu-mi,
Cu 'ntreg al sufletului chin,
Ca iarba pe mormântu-mi...“

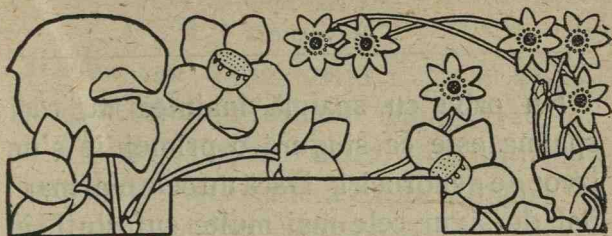
El, copilul cel mai blând și mai sfânt al neamului acestuia, și cel mai nenorocit,—cum își iubește țara și cu ce mândră încredere vorbește de popor! De poporul lui!... Vorbește ca un suveran:

. „Stejarul
Poporului meu tare rădică larg în vânturi
Intunecata-i frunte și proaspăta lui
frunză!“...

Și d-ta știi cum a trăit și unde a murit omul acesta, d-ta care găsești că țara asta, a celor mai nobile jertfe și a celor mai duioase cântece, nu merită nici măcar jena disprețului d-tale!

Vei înțelege acum ce nedrept ai fost?...
A, dacă rândurile acestea, dacă rândurile
acestea cel puțin ar putea face să ră-
sară în sufletul d-tale tânăr gânduri mai
bune !... Gândurile cele bune.

INTR'UN CEAS BUN...

e te sfătuesc?... De-acum încolo, dragul meu, nu mai încap vreme de sfaturi. E lucru lămurit. Ori cât ai umblă tu să te mai amăgești, să te mai joci cu gândul că ești liber—degeaba: în fundul inimii tale ești definitiv *hotărît*. Cunoscut eu scrisorile astea de neliniște, de fierbere, de frică; — sunt foarte frumoase, uneori sunt adevărate bucăți literare. Dar, vieța-i vieța, și trebuie trăită. — Tu te 'nsori. Zarul e aruncat, și orice ți-am mai spune noi, ar fi vorbă de clacă. Deci, într'un ceas bun! Și ce faci, fă cu toată inima.

Nu privi cu spaimă înaintea ta, căci spaima este ea singură o primejdie ș'un izvor de nenorociri. Dacă nu cele mai mari, dar de sigur cele mai multe suferinți, în noi se torc, în noi se urzesc și se țes, din materia primă a firii noastre.

Poți oare să prevezi, ori măcar să bănuiești ce are să fie? De cunoscut, n'ai s'ocunoști niciodată. Cum nici ea nu se cunoaște. Dar poți exercită asupra ei o înrîurire aproape hotărîtoare. Din acest punct de vedere, o bună parte din viitorul vostru stă în mâinile tale. Foarte mult atârnă și de felul cum vei înțelege vieța asta nouă în care pășești, și în genere de câtă sinceritate va fi între voi.

Dela început cată să fii cu ochii deschii asupra unui mare păcat, de care mai toți ne facem vinovați, de îndată ce-am intrat, cum se zice, în dârdora însurătorii. Eterna fanfaronadă. Nu știi ce-ai mai face, ca să dai viitoareii tale tovarășe —tovarășă pe vieță!—cât mai multe iluzii despre tine, despre puterile tale, despre capitalul pe care-l aduci tu în această binecuvântată de Dumnezeu tovarășie. Ca

și cum cea dintâi grijă a ta ar fi să-ți pregătești un „faliment frumos“.

Ea, de cele mai multe ori, nu-i decât un copil — un copil răsfățat, sălbatec, iubitor de lucruri strălucitoare și zgomo-toase, cari costă bani mulți și n'aduc nici un folos, ba încă mai trag după ele și fel de fel de alte pagube. Tu, pentru a te arăta grozav, îți pui toate puterile, și mai mult decât puterile tale în serviciul capri-țiilor ei, — și cumperi astfel o spumă de iubire, o spoială de plăceri-aperitive, cu ruina demnității tale și cu distrămarea întregii tale vieți.

Ia seama. Nu-ți așeză pe pământ miș-cător temelia casei tale. Nu împărtăși de cât cu adevăr, cu sfântul adevăr, sufletul aceleia pe care Dumnezeu ți-a ales-o, pen-tru a fi mama copiilor tăi.

Spune-i dela început, bărbătește, că tu nu vezi în ea o păpușă, ci un *om* — to-varăș la bine și la rău, muncitor alături cu tine — un om întreg și înțelept, pe care ți s'ar părea că-l ofensezi dându-i flori, panglicuțe și pietre prețioase, în ceasul cel mai serios al vieții.

Și mai întâi fii tu un om. Nu face nici un hatâr deșartăciunii. Cu minciuna să nu stai niciodată la tocmeală. Să știi că ceea ce pierde mai mult pe un om, nu e atât otrava stricăciunii lui, cât amestecul acesta de minciună și de adevăr în care vreă să trăească, în potriva legilor elementare ale vieții. Ingemănarea aceasta a minciunii cu adevărul constituie ceea ce, în lumea formelor vii, se chiamă un monstru, și se știe că monștrii nu trăesc. Deci, încă odată, fii tu. Nu te înfățișă sulimenit înaintea lui Dumnezeu.

Va să înțelegi sufletul acela închinat ție, merit să faci una cu sufletul tău. Să-l înțelegi, ca un prieten, cu iubire adevărată, ca să-l poți întări dacă e slab, și pune pe calea cea bună dacă e rătăcit. Tu trebuie să fii *învățătorul* soției tale. Pentru aceasta însă cată să te porți astfel, ca ea, în orice împrejurare, să vadă în tine un om drept. Să te asculte, nu cu teamă, ci cu deplina convingere că ce spui tu e așa. Incredere nemărginită să aibă în tine, în bunătatea ta, în iubirea ta, în cinstea și vrednicia ta. Să fie mândră de

a luptă lângă un viteaz ca tine, de a suferi prigonirile soartei și de a înfruntă orice primejdie alături cu tine. Să te vadă mare și puternic în ceasurile grele, mai ales în ceasurile grele. Să nu te prețuească după succesele de-afară, căci acelea nu sunt totdeauna reale, și arareori vin pe căi curate. În faptele tale, indiferent de cât îți produc, în cugetul, în vorba și în purtarea ta de fiecare clipă, acolo ești tu; acolo iubirea ei, cultul ei pentru tine trebuie să-și găsească puteri de veșnică reînoire. De aceea, gândește-te bine la tot pasul pe care-l faci, la tot cuvântul pe care-l rostești, gândește-te că ea e martorul intim al vieții tale, că ea știe cum e sufletul tău adevărat; și în ziua când, pentru a dobândi un succes trecător, te vei înfățișa c'un alt suflet, să știi că, din momentul acela, între tine și ea s'a deschis o prăpastie.

Nimic nu scoboară pe om ca lipsa de sinceritate. Minciuna, orice fel de minciună, e o mișelie. Numai robii mint. Da, numai robii mint. Un om liber, un om care își prețuiește libertatea lui nu minte nici o-

dată. *Din mândrie* nu minte. Intre cel ce-a căzut învins apărând un adevăr, și cel ce se fălește c'a ieșit biruitor susținând o minciună, care e adevăratul vi-teaz?... Cu cine-ai vrea să-ți împarți gri-jile și speranțele vieții tale?... Gândeș-te-te bine la aceasta, de câte ori în adân-cimile întunecate ale sălbatecului ce-a mai rămas în ființa ta, simți că se mișcă iar șarpele minciunii. În robie, în frică, în minciună poți să trăești ca individ,—dar ca părtaș al unei unități sociale—Doam-ne ferește!

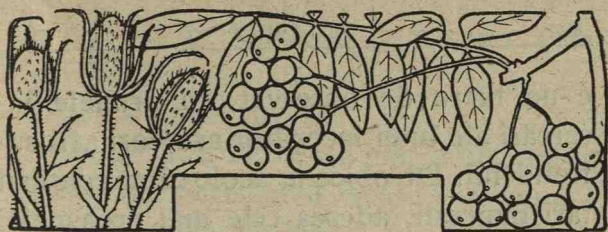
Tu nu te'ntrebă dacă vei câștiga des-tulă pâine pentru familia ta. Intreabă-te dacă vei găsi în tine destul adevăr, căci acesta-i pentru familie, ceea ce e lumina pentru floare.

Iar grijile celelalte din scrisoarea ta—curate copilării. In orice caz, mai mult răsfațare de om fericit—cum și trebuie să fii la o vreme ca aceasta—decât ezi-tarea sinceră a drumetului nedumerit în fața unei răspântii.

Tu fă-ți datoria: adică, fă tot binele pe care-l poți face. Nu te gândi la no-

roc, și nu te gânde prea mult la tine. Soția ta poate să nu-ți aducă noroc, și totuși să te facă fericit. E destul să te înțeleagă; și la aceasta și tu trebuie s'o ajuți, dacă vrei să ai un sprijin în ea, nu o povoaară.

CE DAI TU VIETII?

...te-am citit cu luare aminte, căci tineretea și sinceritatea sunt pururea interesante. Pași nesiguri, dibuiri sficioase de începător.... Cam așa o pornesc toți la drum. Toți, și cei chemați ca și cei nechemăți. Și nici nu se cade să fie altfel. Ce se va întâmpla cu „mersul“ d-tale mai departe, e greu de spus de pe acum. Proorocii de azi sunt mincinoși. Nici ei nu mai cred în darul lor. Iar căile pașilor noștri sunt mult mai încâlcite.

Din așa zisa „nuvelă“, nu știu ce să aleg. Am văzut flori și mai frumos înflorite, cari s'au scuturat fără să lege rod. Pe urmă,

e un lucru de observat: în primele încercări ale unui începător arareori afli sufletul lui. De obicei, acolo cântă cele mai tari impresii, adesea cele mai proaspete, primite *nu* dela vieață deadreptul, ci dela cărțile citite—și cântă cu acel glas neașezat încă, al vârstei în care toate sunt fragede și nehotărîte. Așa, în bucata d-tale am găsit, pe la început, puțin Delavrancea amestecat cu ceva Eminescu („Sărmanul Dionis“), pe la mijloc două trei picături de esență Caragiale („Făclie de Paști“), pe la sfârșit un parfum de Creangă,—toate astea într’o soluție foarte slabă de retorică ieftină, colorată în tonul cenușiu al prozei noastre curente.

Dumneata n’ai văzut pe *Victor*, nici pe *Marioara* lui. Cum vrei atunci să faci pe altul să-i vadă? Cum vrei să se coboare în cuvinte ceace nu-i încă în sufletul d-tale? De unde?—Lumea, despre care, ca să ne scutim de orice altă explicație, obișnuim a zice că a făcut-o Dumnezeu din nimic, înainte de a se fi întrupat a-fară, a fost *construită* în sufletul Creatorului. Gândește-te bine la asta. Nu e

un tâlc—e un fapt ceea ce-ți spun. Gândește-te bine.

Atât despre nuvelă.

Ceeace m'a interesat mai mult, a fost scrisoarea. Scrisoarea d-tale e prețioasă. E un document sufletesc. Acolo în adevăr te găsesc pe d-ta, pe d-ta care înfățișezi prin felul cum gândești, o notă caracteristică a timpului. Și de aceea îți și răspund—sunt dator să-ți răspund.

Dar câtă siguranță! D-ta nu te întrebi dacă ai, sau nu, talent. Și doar asta e o întrebare, pe care orice tânăr care vreă să pășească pe lunecoasele trepte ale celebrității *trebuie* să și-o pună. Pe d-ta ceeace te preocupă înainte de toate, după câte văd, e să afli pe unde se intră mai ușor și mai deadreptul în șugubața împărăție a literelor, în care îți place să crezi că *trebuie* să fie un loc și pentru d-ta. Și te mai preocupă încă ceva. Știu că mi-ai dat de gândit cu scrisoarea d-tale! Mă întrebi dacă... hm! ce spirite prevăzătoare sunteți voi, tinerii de azi—mă întrebi, zic, dacă ai putea, cu mijloacele de cari dispui, să-ți

faci *un rost* în lumea asta, și cam ce fel de rost anume.... Cam de câte sute de lei pe lună.—Un tezaur de gânduri în grija asta! Puneà odată cinevâ în gura unui om de tarabă întrebarea: „Cam ce sumă să câștige cu-a lui versuri un poet?“ Și iată c'am trăit să văd pe însuși trubadurul acestor zile de înțelepciune practică cercetând „cota bursei literare“, pentru a ști dacă e cuminte—citiți: *rentabil*—să-și angajeze și el capitalașul lui de energie în astfel de întreprinderi. Căci, orice mi-ai spune, și subț oricâte podoabe retorice ai cătâ să-ți ascunzi gândul,—miezul răvașului d-tale *acesta* e: Așa cum scriu, cu marfa asta, aș puteà câștigà vr'o patru cinci sute de lei pe lună? Aș puteà, în sfârșit, să-mi fac și eu o carieră din literatură?...

Dragul meu, așa cum scrii acum, *nu*. Cu siguranță *nu*. Iar sfatul meu e să nu te zorești. Mai stai pe loc. Citește, observează, cugetă, și așteaptă. Așteaptă până când lucrurile, pe cari le gândești în taină, îți vor porunci să le spui tare. Că numai atunci ai să le spui bine. Numai atunci

ai să ne poți vorbi cu glasul d-tale, cu glasul inimii d-tale, pururea nou, și cald, și vrednic de a fi ascultat, ca tot ce vine din inimă. Așteaptă-le să răsară întâi acolo, și să se coacă în liniște. Acum se vede numai decât că nu simți ce spui, că nu spui ce simți, și'n tot ce ne spui... parc' ai vorbi „cu gura altuia“.

E ciudat cum vă închipuiți d-voastră, unii tineri, că literatura poate fi o *carieră comodă*. Spre nici un alt meșteșug, ori cât ar fi de ușor, nu vă încumetați să pășiți cu atâta copilărească încredere și fără o câtuși de puțină pregătire. Nici odată nu v'ar veni gustul, bunăoară, să faceți o potcoavă, sau să împlețiți o rogojină, așa pe neștiutele. Și o dramă, o nuvelă, o poezie... vi se pare că e ceva foarte ușor de făcut. Să construiți un suflet omenesc, vi se pare o jucărie. Unde mai pui, că materia primă, în confecționarea unui asemenea articol, nu costă nimic?—Cuvinte, un creion și un petec de hârtie... Cine nu-și poate procura atâta lucru! Nu și-a scris Eminescu pe dosul unui afiș de teatru una din cele

mai frumoase poezii?... A, dacă s'ar vinde și vorbele în tuburi de plumb, cum se vând colorile pictorilor—cu totul altfel s'ar petrece lucrurile. Ne-am gândi atunci mai mult, am scrie mai puțin, și toată lumea ar fi în câștig.

Nu cere literaturii să-ți asigure un căpătâiu. Inchină-i-te cu tot sufletul tău, dacă în adevăr ți-e dragă. Ea te va mângâia când vei fi nedreptățit, îți va lumina calea când vei rămâne în întuneric, te va rădica și întări când vei cădea de osteneală, — îți va fi liman și ocrotire, când toți te vor părăsi și de pretutindeni vei fi izgonit. În cetatea ei, te vei simți puternic și invulnerabil ca un zeu; oaste vei face din gândurile tale, și tăria cuvântului tău va sta mai pre sus de cele vremelnice și pământești. Aceasta dă literatura, celui ce i se dă cu totul. Aceasta, și multe alte lucruri bune și frumoase, pe cari niciodată nu le vor cunoaște acei cari așteaptă dela ea o saltea moale.

Auzi tu chemarea ei?... La ce războiu

sfânt chiamă strigătul ei ! In adevăr, e o înaltă favoare să poți lupta într'un asemenea războiu, — să poți muri, luptând, într'un asemenea războiu.

Solda ? Inaintarea ?... Dar acestea sunt întrebări de mercenar, care prețuește biruința numai după mulțimea prăzii ce-i aduce. Uită-te în jurul tău. Nu vezi destui bogați a căror vieță, trândavă și deșertă, parcă-i înadins tocmită ca să te lecuească pentru totdeauna de pofta bogăției ? Atâția netrebnci rădicați de jocul întâmplărilor în slujbe și onoruri, pe cari sfârșesc prin a crede că le merită de bună seamă ? Ai vreă tu, care trăești muncind în lumina adevărului, să te schimbi cu vreunul dintre cei cari-și petrec în minciună toată vieța lor de nimic ? Râvnit-ai tu vr'odată la proasta bucurie a slugilor cari se duc la bal gătite cu hainele stăpânilor ? Și, dac'ar fi s'alegi, ți-ar plăcea pentru un ceas măcar, să fii sluga necinstită care se fudulește cu haine și podoabe de furat ?

Este o întrebare pe care mereu trebuie să ți-o pui : Ce dau eu vieții ? Orice om tre-

bue să-și pună întrebarea asta,—dacă e om cinstit. Nu știi ce frumos lucru e să fii om cinstit. Nu știi. Că ești tânăr; și, la vârsta asta, toate se văd ca prin ceață.

E o fericire tăcută, mândră, deschisă tuturoră.... Și câți nu trec fără s'o cunoască, fără s'o bănuască. Nu ispitește pe nimeni, nu strigă pe nimeni. Când vei cunoaște-o, numai atunci ai să vezi ce puțin lucru sunt, pe lângă ea, toate celelalte bunuri.

Că vei fi, sau nu, un literat de seamă—asta-i o altă socoteală. Și n'o încheem noi. Înainte de toate, și mai pre sus de toate, cată să fii om cinstit.

Orice s'ar întâmplă, să rămâi curat.

Și vei fi o putere. Fără să vrei și fără să știi, vei fi o mare putere.

FUGA LUI TOLSTOI.

Destul de bizară această apropiere de cuvinte. Faptul însă e tot ce se poate numi un fapt împlinit. Și mintea omenească ușor se va deprinde și cu acest eveniment extraordinar.

Da, marele Tolstoi *a fugit*. Se vede că se simția în lanțuri, sub apăsarea unei tiranii, „Patriarhul dela Iasnaia Poliana“; și el, care a liberat atâtea milioane de suflete, trebuiă să sfârșească prin a se gândi foarte serios și la liberarea lui. S'a sculat deci într'o bună dimineață, a poruncit să-i pună cai; și fără nici o altă

pregătire, neluând nimic, și nespuind nimăruî nimic, liniștit ca și cum s'ar fi dus la plimbare, a plecat—și plecat a a fost. Din stația de cale ferată, unde l-a lăsat vizitiul, nu l-a mai văzut nimeni. *A dispărut.* Vorba aceasta, legată de numele marelui scriitor, a făcut în câteva ceasuri ocolul pământului. Mii de întrebări și de presupuneri... O nenorocire, o dramă, o ceartă grozavă cu ai lui cari, cum se întâmplă de obicei, nu-l vor fi înțeles, o presimțire a sfârșitului și dorința de a nu tulbura pe nimeni cu plecarea lui în Veșnicie, sau vreuna din acele vijelii grozave la cari tocmai culmile cele mai înalte ale sufletului omenesc sunt mai expuse... În fața unei întâmplări neașteptate, uimitoare, explicarea simplă și firească e întotdeauna cea mai greu de găsit.

A doua zi, gazetele ne-au adus câteva deslușiri, cari însă ne lăsau tot pe 'ntuneric: știam doar atât c'a plecat însoțit de doctorul Makovetzky, un fanatic admirator și adept al prodigiosului gânditor,—dar unde s'a mistuit, ce-a fost la

mijloc, ce s'a putut întâmpla cu el—mister. A treia zi o telegramă din Moscova suna că *s'ar fi ascuns* în mănăstirea Samardinsky din gubernia Kaluga. În sfârșit, a patra zi am aflat: Tolstoi a plecat să-și piardă urma, hotărît să nu se mai întoarcă niciodată.

Omul extraordinar, care a trăit din plin atâtea vieți, și care a creat atâtea vieți, preotul neînfricoșat care a înălțat biserică și a slujit Adevărului în cumplita împărăție a Minciunii, s'a simțit, la vârsta de optzeci și doi de ani, chemat la o viață nouă. O retragere de sfânt în pustiu. În liniște curată, în cuvioasă singurătate de sihastriu, în fața lui Dumnezeu și a Veșniciei își va gândi de-aci încolo uriașele lui gânduri de prefacere, de primenire morală a lumii, de mântuitoare îndreptare a turmei rătăcite. După un drum greu, simțindu-se prea obosit, bate în poarta unei mănăstiri; spune călugărului ce vine să-i deschidă că el e Tolstoi cel excomunicat de biserică și-l întreabă dacă poate fi primit. Călugărul îi răspunde: „Fii bine venit“... Peste câteva ceasuri sosește sora

ilustrului fugar, bătrână și ea, călugăriță la o mănăstire din apropiere, apoi fiica lui cea mai mică—o dulce Cordelie în noaptea acestui sărman Rege Lear—apoi... un gazetar.

Furios că i s'a dat de urmă, pleacă înainte. Oboseala, vremea urîță, emoțiunile îl îmbolnăvesc, și iată-l din nou silit să se oprească din drum.

Dar toate acestea sunt amănunte. Ori cât de dramatice ar fi, și ori cum s'ar încheiă, rămân amănunte. Insemnată și vrednică de a fi pusă între faptele istorice ale omenirii este *fuga lui Tolstoi*. Parcă-i ceva din Biblie. La o vârstă pe cari puțini o ating, cel mai generos vizitor al acestor aprige vremi de socoteli, fuge din mijlocul familiei lui, din casa lui îndestulată, pentru a căută în pustiu, ori-unde, un loc de odihnă, un liman unde să poată gândi în pace.

„Nu mă căutați—strigă bietul om, desperat, în ultima-i scrisoare către ai lui—simt nevoia de a mă retrage din zgomotul și neliniștea traiului de aci. Acei veșnici vizitatori și oaspeți, acei veșnici solici-

tatori indiscreți, reprezentanții societăților de cinematografe și de gramofone, cari mă urmăresc în Iasnaia-Poliana, mi-au otrăvit vieța. Trebuie să scap odată, să mă repauzez de atâta zbuciumare. E necesar aceasta pentru sufletul meu, ca și pentru corpul meu care a trăit optzeci și doi de ani în această vale a plângerilor. Atâția ani am purtat minciuna vieții, a luxului și a confortului. Acum sunt oboșit de toate astea. Vreau să-mi închei viața în sărăcie“...

Se poate o protestare mai strașnică împotriva a tot ce e poleială și deșertăciune în lumea aceasta de gloriei calpe și de grave solemnități de teatru? Simțiți voi, în veci hemesișilor de aplauze și de publicitate, pricepeți voi, sărmane celebrități de vitrină și de cărți poștale, ce adâncă învățătură e în oroarea de părazi și de măririi a omului acestuia *cu adevărat mare*?

Cu siguranță că nu l-au înțeles ai lui.

Un *nobil*, un conte care se crede frate cu mojicii, care-și împarte avutul și gândurile cu ei, făcându-le școli și însuși fiindu-le dascăl, muncind și suferind a-

lături cu ei, purtând cămașa lor aspră de cânepă și ciobotele lor de iuft, cari trebuie să fi făcut o penibilă impresie în saloanele Doamnei Contese,—un geniu sălbatec, nepăsător, poate chiar neștiutor de genialitatea lui, disprețuind orice fel de onoruri, considerând ca o pângărire orice zgomot gazetăresc în jurul vieții lui de apostol,—cel mai viteaz gânditor al vremii, trăind ca un țăran între țărani lui, fugind cu sinceră groază de orice fel de recunoaștere publică, refuzând premiul Nobel, pe care nimeni mai bine decât el nu-l merită, respingând milioanele editorilor ca și consacrarea triumfurilor academice,—un Erou în sfârșit, pe care viața îl atrage prin seriozitatea luptelor, iar nu prin deșertăciunea sărbătorilor ei, cum să fie înțeles de ai lui, de *egoiștii* lui, acest darnic sămănător de fericire, și cum să nu pară nebun de legat un asemenea idealist, într'o lume așa de cuminte orânduită pe capitole bugetare?...

.....In momentul acesta îmi

sosește un ziar cu „*Moartea lui Tolstoi*“.

Sunt oameni cari, numai după ce mor, încep să-și trăească adevărata lor viață: curată, binefăcătoare, de o senină fecunditate. Dintre acești oameni e Tolstoi. În toate vorbele și faptele lui, atotputernice prin sinceritatea lor, se vedește acel profund sentiment de simpatie și de solidaritate umană care, adunând în vrednicia unuia puterile dela cei mulți, îl luminează pe alesul acesta și-l înalță în rândul zeilor.

Moartea lui Tolstoi !... Un sfârșit frumos, măreț, învăluit în nu știu ce mister, care ne face să gândim.

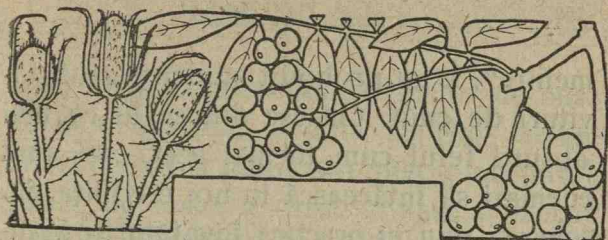
Un bătrân glorios, cel mai mare om al timpului nostru, părăsindu-și casa, fugind în toată lumea, adulmecat de reporterii ziarelor, cari, cu o impietate de ciocli, îl urmăresc până în ceasul din urmă, bolnav și amărît, închizând ochii pe drumul pribegiei, ca un străin urgisit și fără căpătâiu, cum a și fost între ai lui. E ceva sfânt, ceva din răstignirea lui Iisus,

în felul cum își sfârșește surghiunul pământesc acest nou Evanghelist al Dreptății.

Un erou vrednic de uriașa putere evocatoare a lui Carlyle.

S'ar părea că până și cu moartea lui a vrut să înalțe sufletele noastre.

RĂTĂCIREA PĂSTORILOR

 purtare mai urîță și mai anti-creștinească decât aceea pe care au avut-o slujitorii bisericii ortodoxe din Rusia, cu prilejul înmormântării lui Tolstoi, nici nu se poate închipui. Sinodul, care-a început de pe acum „judecata de-apoi“, nevoind să ție seamă că pe aceasta numai Dumnezeu are s'o hotărască, a trecut pe nelegiuitul Tolstoi în turma cea din stânga, și, ca nu cumva să se facă vr'o confuzie pe lumea cealaltă, a poruncit să nu-l îngroape creștinește,—nici un preot să nu-i rostească pe mormânt „veșnica lui po-

menire". L'au prohodit studenții, sub lovituri de cnut. Găsesc din ce în ce mai absurd felul cum tocmai acei, cari sunt chemați să întărească în noi credința, înțeleg și pun în practică învățăturile Mântuitorului. Ei par a fi uitat cu totul din ce sfânt izvor de îndurare și de adâncă iubire de oameni au purces aceste învățături.

„Revoluționarul“ Tolstoi a fost mult mai pătruns de spiritul Evangheliei, de cât toți acei cari, în numele acestei Evanghelii, l'au excomunicat. El a sporit cu opera lui, cu rodul vieții lui, dragostea dintre oameni. Deci o putere nouă a răsărit pe lume, o putere binefăcătoare adusă de el, produsă de el.

„Asupra milioaneilor de oameni....“ Acestea i-au fost cele din urmă cuvinte. Ce-o fi vrut să ne spue grăbitul călător? Moartea nu l'a lăsat să-și isprăvească vorba. Poate vroia să spue că asupra acelor „milioane de oameni“, spre cari își îndrepta în ceasul suprem mila și binecuvântarea lui, apasă o mare nedreptate, și că asupra lor trebuie să se pogoare

toată grija și toată iubirea celor de sus. Vorbele acestea, de-abia șoptite de-un suflet cinstit și duios care plecà, începutul acesta de frază a cărei urmare a trecut în lumea cealaltă, în lumea veșniciei tăceri, capătă pentru noi un înțeles mistic, sfânt—s'ar zice un glas din eternitate care a vrut să ne spue ceva, să ne desvălească o taină mare, dar a rostit numai câteva cuvinte, și a tăcut—ne-a lăsat să le ghi-cim pe celelalte. „Asupra milioanei de oameni“ asupriți și nedumeriți, s'a stins cel din urmă gând, cea din urmă licărire a vieții lui pământeste.

A fost un nobil ostaș al dreptății acest mare prieten al mulțimii. Prin adevărurile pe cari le-a răspândit, și mai ales prin francheța și liniștea de zeu cu care le-a spus, a stăpânit poporul lui cu mai multă putere decât un monarh. În uriașul lui suflet, prin care ideile treceau vijelios, aduse ca de vânturile stepelor, ardea sufletul vastei Impărății a celor optzeci de limbi, cu toate zbuciumările, cu toate credințele și îndoelile lui. A, cum l'ar fi mai trimes în Siberia pe acest ne-

împăcat tulburător al „ordinei publice“, dacă lucrul s'ar fi putut petrece fără a stârni o și mai mare tulburare în acea strașnică „ordine publică“ rusească ! Tolstoi însă eră o glorie a lumii, și toată formidabila organizație inchizitorială a secției a III-a, cu toate minciunile și cruzimile ei, nu putea nimic în potriva lui. S'a dovedit mai tare Pobiedonoszeff. Într'un înțeles *samavolnicesc* al cuvântului, mai tare. Și tot ce s'a putut face împotriva celui mai bun om al Rusiei, s'a făcut. Pentru adevărurile pe cari le-a spus, pentru marea lui dragoste de oameni, de bine și de dreptate, pentru înălțătoarea lui credință într'o lume mai bună, într'o viață mai conformă cu natura și cu destinele omului pe pământ, Tolstoi a fost izgonit din împărăția bisericii ortodoxe. Izgonit cu afurisenie și pentru totdeauna. Se pare că această osândă apasă greu asupra vieții unui creștin. Osânditul a căutat să se apere, *dovedind* foarte lămurit că Pobiedonoszeff, cu înaltul lui Sinod și cu toată neagra lui oștire de grăniceri ai cerului, înțeleg rău învățăturile lui Hristos. Apă-

rarea aceasta plină de demnitate l'a făcut și mai vinovat în ochii cuvioșilor păstori, cari au găsit că cel mai bun răspuns e să facă rugăciuni în biserică *pentru moartea lui*—pentru „peirea păcătosului“. Și astfel omul care a dat cea mai mare glorie țării și neamului lui, a rămas toată viața *excomunicat*, urgisit, privit de Sinod ca un vrăjmaș fărădelege. Un vrăjmaș eră, dar *al minciunii*.

Aspră judecată, și foarte urîță. Plină de patimă.

În sfârșit, a închis ochii primejdiosul gânditor, temutul uriaș care-a gândit pentru toată Rusia. Și iată că *nu vor* să-l ierte solii Mântuitorului, care s'a răstignit pentru iertare păcatelor noastre. Da, îl urmăresc și dincolo de mormânt, cu uralor, acei cari sunt chemați să propovăduască iubire, îndurare și iertare. Ciudată evlavie. Sunt ei convinși c'a fost un suflet rătăcit? Cu-atât mai vartos au datoria să se roage pentru iertarea păcatelor lui. Nu e acesta, în primul rând, rolul unui Preot? Un Sinod care nu dă voie să se facă rugăciuni pentru odihna unui su-

flet, a celui mai nobil suflet pe care l'a avut Rusia... Ce fel de creștini, ce fel de reprezentanți ai lui Isus Hristos pe pământ sunt Prea-Sfinții aceștia cari *urăsc* pe-un om cu atâta 'nverșunare? Și cum slujesc ei Domnului? In ce-au transformat biserica lui? Nu-și dau seamă că această purtare a lor, văzută și osândită de lumea întreagă, numai spre întărirea credinții nu poate fi? Isus n'a urât.

Câtă dreptate a avut Profetul Tolstoi!
Bunul Tolstoi !...

Odihnește-te în pace, suflete generos, —cuvântul tău, din dragoste izvorît, va rodi de-apururea, pentru fericirea și cinstea Rusiei tale. Tu vei intra în Impărăția celor drepți,—împotrivească-se la aceasta toate Sinoadele din lume.

Sunt șaptezeci de ani de când marele Carlyle vorbind despre Dante își încheiă conferința lui asupra *Eroului* ca poet cu aceste cuvinte :

„Da, într'adevăr, e un lucru mare pentru o Națiune să capete o voce articulată ; să producă un om care să exprime melo-

dios ceeace inima ei cugetă ! Italia, de pildă, sărmana Italie, zace desmembrată, îmbucățită, neapărând ca o unitate în nici un protocol sau tractat ; totuși nobila Italie este de fapt *una* : Italia a produs pe Dante al său ; Italia poate să vorbească ! Țarul tuturor Rusiilor e puternic, cu atâtea baionete, Cazaci și tunuri ; și e mare merit pentru el că ține atâta întindere de pământ politicește unită ; dar nu poate încă să vorbească. E ceva mare într'însul, dar e o mărire mută. Nu a avut nici o voce de geniu, care să fie auzită de toți oamenii și de toate timpurile. Trebuie să învețe să vorbească. Până acum e un mare monstru mut. Tunurile și Cazacii lui vor rugini și se vor nimici, pe cât timp glasul lui Dante se va auzi pururea. Națiunea care are un Dante este mai strâns unită decât orice Rusie mută. ¹⁾

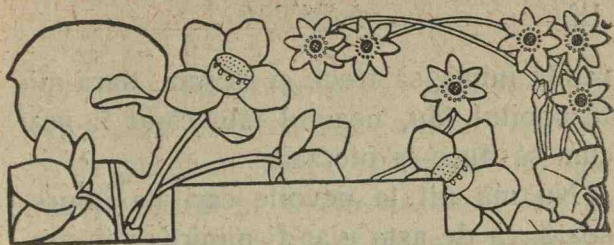
De-acum, nu se va mai putea spune aceasta despre Rusia. „Marele monstru“ a vorbit. Prin glasul lui Tolstoi, prin săl-

1) *Thomas Carlyle. Eroii.* Traducere din limba engleză de C. Antoniadă.

batecul glas al acestui Dante al Crivățului, a vorbit în sfârșit și „Colosul dela Nord“.

Numai Sfântul Sinod pravoslavnic nu vrea să știe ce înseamnă un asemenea glas în viața popoarelor.

DE PE LA ȚARĂ

i ce pomană v'ați face, Domnișo-
rule dragă, să mai scriți și de
noi câteceva, — că tare am mai
luat-o peste câmpi de-o seamă
de vreme. Nu zic, la mine or fi poate
și bătrânețile, bate-le pustia să le bată,
de mi se par așa toate sărite din fus —
că-mi spune și baba mea câte-odată: ci-ca
mai las-o focului de lume, omule, și ve-
zi-ți de nevoile tale... nu cumva c'ai s'o
îndreptezi tu cu umărul? — Hei, știu,
păcatele mele, că n'am s'o îndreptez. Da
mă doare'n suflet, — și, de... cum să taci?
Vezi casa unui străin arzând, și nu te

rabdă inima să treci, și să taci, dară-mi te copilul tău, neamul tău, când îl vezi cum se duce la pierzare.

Nu mă uit la nevoile cari ne împresoară, că de asta n'ar fi nimica, noi suntem deprinși cu nevoile ca țiganul cu scânteile, — da mă uit la sufletul nostru cum se păraginește zi cu zi, cum se strică și se desface din toate legăturile lui cele mai de temei. Se duce credința, dragă Domnule. Nu mai credem în nimic, și asta ne omoară.

Eu am apucat vremi grele de tot. Și răzmeriț'am apucat, și molimă, și foame, de râșniau oamenii scoarță de copaci, cu două trei grăunțe de popușoi, ca s'amăgească o biată mămăligă, și unde te uitai, jălanie și pieire, de credeai că și-a întors Dumnezeu fața dela noi, da înc'așă distrămăre și nemernicie ca ce văd eu azi, n'am pomenit de când sunt, și nici nu cred că să mai fie pe-aiurea. Nu găsești în tot satul, cât îi de mare, doi gospodari de ispravă, din ăștia mai tineri, să pui temei pe vorba lor, să se ajute unul cu altul la o nevoe și să trăi-

ească 'n bună înțelegere. Ași, ei de-ar putea să-și pue foc unul altuia, fără frică de păcat ar face-o. Bărbatul nu mai ține la rostul și la cinstea casei lui, își poartă femeea ca pe-o brezae cu *moade* și stricăciuni de târg, iar pe copii îi învață de mititei la rele, îi scoală din somn și-i mână după furături, îi pune s'arunce cu pietre în geamurile vecinilor și să le mânjească poarta cu păcură, îi crește în dușmănie și în ură, și pe urmă tot el se plânge de feciori, când se fac mari, că-i sunt fără ascultare și n'au nici o milă de părinți. Invățatură s'o fi dând ea, chipurile, și la școala asta a noastră, că văd pe toți păreții batjocuri și măscări scrise de dracii de copii; da eaca pe zi ce merge se duce omenia, se pierde orice rușine, și tot mai netrebnici, și mai fudui, și mai lacomi de traiu bun pe nemuncite sunt ăștia de se ridică după noi. Azi nici nu se mai pomenește de suman și de opincă pe-aicea. Toți poartă gulere tari, surtuc și bocânci nanți în călcăe, de crezi că umblă 'n cataligi, și nu mai să te faci de-oparte să-i auzi cum

își schimonosesc limba cu vorbe de târg și cum pun țara la cale, — că ei dac'au învățat o buche două, încep să-și facă spaimă din asta, se uită la sapă ca la ceva de mare umilință și nu-i mai trage inima la muncă, — se cred boeri, ziua dorm de foame, noaptea joacă la crâșmă *biliarg* și foite, și beau pe datorie.

De horă, cum se făcea înainte-vreme, nici nu se mai aude pe la noi. Acu se fac baluri la salon, cu *inițători*, cu bilete tipărite și cu plată, unde fetele satului, *Macmazelele*, cum își zic azi, vin spoite pe obraz de nu le mai cunoști, înzorzorate cu tot felul de putrezituri dela dughiană, cu mânuși în mână și cu *ivantal*, și unde se fârțâe, și 'nchid din ochi, și vorbesc din vârful buzelor, de crezi că-s luate din iele, nu altceva. — Pentru asta se și mărită foarte cu greu macmazelele noastre; că fără muzică militară, și fără dulap cu oglindă, și rochie de mătase, și scurteică de catifea roșie cu blană de mătă albă la guler și la mâneci, nici nu-i de gândit să pornești o nuntă, — și părinții se îndatorează, săracii, pe câte zece

ani, ca să poate scoate o fată din casă. Flăcăii din alte sate, de multă vreme nu mai calcă pe la noi, că ni s'a dus buhu 'n lume, de calici înfumurați și de minci-noși... Incaltea, la tribunal, când se judecă vr'un om de pe alte meleaguri cu unul de-ai noștri, nici nu ne mai ascultă judecătorul; A, știu, tu ești... din satu surtucarilor... vă cunosc eu pe voi.

A fost un boer preà cum se cade, un om cu adevărat al lui Dumnezeu, drept, cu milă de cel nevoiaș — nici n'am văzut așa suflet de om — și s'a așezat aici, că-i plăceau locurile noastre; și-a făcut case, și-a pus vie, ne-a ajutat pe toți, și cu povața și cu banul lui, să ne mai săltăm și noi din ticăloșia în care am scăpătat — da unde-a fost chip să steà?

Că de ce-l vedeau mai bun, de ce se purtau cu el mai fără obraz. Și hoți, de svântau pământul. Nu se mai puteà stăvi creștinul cu nimic de răul lor. ... Curat ca'n Vlăsie. Li tăiau burdufu dela trăsura, îi omorau câinii, veneau noaptea și-i furau vița și pomii din pământ, și câte blestemății toate, de și-a luat omul lumea'n

cap, nici să mai audă de-așà lighioane fără pic de suflet. Apoi a venit, Domnule, în locul lui, un căpitan mustăcios cu patru zaplani de soldați și — ce să vă spuiu? — ne-a stins în bătăi. Țsta ne ia cu deasila la muncă — ce lege o fi având nu știu — din pat ne ia; bătrân, tânăr, copil, n'alege, și cât hotărăște el, atâta ni-i plata, — să poftească unul să zică ceva, ori să cear'un ban mai mult, că l-a văzut sfântu...

Așà ne trebuie. C'am avut om bun cât nu se mai poate, și nu l-am știut prețui. Acu-l pomenesc toți, și când erau aici, își făceau de cap. Mi-aduc aminte, venià cucoana cu fetele 'n port țărănesc la biserică, și sfătuiau cu blândețe pe mac-mazelele noastre să se 'mbrace și ele așà, c'așà e frumos, — ba le-aduceau și izvoade fel de fel, și arnici, și pânză, doar le-ar înduplecà, — și ele rîdeau pe din dos și ziceau: Vezi tu, ale naibei, crapă de ciudă cucoanele că ne gătim și noi ca ele, și nu mai știu ce-ar scorni, doar ne-or întoarce iar la catrință; parcă noi suntem proaste și nu le pricepem...

Da eu m'am întins la vorbă, dragă Domnule, și vremea Dumitale-i scumpă, știu. A noastră, de când cu domnu căpitan, s'a mai ieftenit o țară... Și tocmai acu la sfârșit bag seama că n'am spus nimic din ce-mi stă mai greu pe suflet. Vroiam să vă spui de biserica noastră din sat, că se dărăpănează, și să vă rog să faceți vr'un chip cum veți și să ne veniți în ajutor, s'o putem acoperi, că plouă 'năuntru șiroae, și să vezi sfinții, parcă plâng de mila sufletelor noastre năimite necuratului.

Oare ne-om mai putea noi rădică vr'odată din stricăciunea în care am lunecat? Se va trezi gândul cel bun în copiii copiilor noștri măcar?... Ori asta ni-i încheerea vacului!

CARAGIALE

nul din pușinii oameni cu care
aș vrea să mă întâlnesc și pe lu-
mea cealaltă.—C'un asemenea
tovarăș m'aș bizui să'nfrunt și
urîtul eternității.

Un suflet ciudat, pe care cercetorii și-au dat toată osteneală să ni-l înfățișeze și mai ciudat. Veșnic în frământare, plin de inegalități și de contradicții, — ca și viața însăși în învăluirile ei... Bun și rău, sceptic și cucernic, milos și crud, temerar și fricos—duh răzvrătit, împotriva lui mai mult decât împotriva lumii, Caragiale, ca orice exemplar de lux al o-

menirii, ne prezintă în el, mărite până la exagerare, toate însușirile obișnuite ale firii omenești. Receptivitatea lui pare înzestrată cu o lentilă măritoare, care-i arată lucrurilor în proporții uriașe. Fantastic mărite, dar *în proporție*. Totdeauna în proporție. — E în acest puternic artist un așa de adânc sentiment al ritmului, al *desăvârșirii*, în cât fraza lui, corectă, muzicală, inestricabilă, capătă uneori, de preă multă șlifuire, ceva din reflexul rece al cristalului. Înțeleg de ce scrie așa de rar. Acest pasionat observator al sufletului omenesc *în acțiune*, acest gânditor vijelios, pururea *în vervă*, ar fi avut nevoie de un stenograf, și Dumnezeu l'a întovărășit c'un săpător în piatră. Așa că nu se pot împacă la lucru. Gândul celui dintâi nu poate sburà decât foarte repede, dalta celui de-al doilea nu poate ciopli decât foarte încet.

Un mare constructor în cuvinte. — La Caragiale cuvântul scris capătă o însemnătate documentală. Nimic nu joacă, nimic nu se clatină în strașnica legătură a construcției lui, tăiată 'n marmură.

Lucru adevărat, lucru definitiv, *etern*, — impresia aceasta o ai, de câte ori citești o pagină de Caragiale. Ca și marele Flaubert, cu care de altfel se aseamănă în multe privinți, el își drămuște vorba cu o migală și cu o grijă împinse câteodată până la jertfa spontaneității. Trebuie să-l citești de mai multe ori pe acest Benvenuto Cellini al cuvântului, pentru ca să ai înțelegerea deplină și rara mulțumire a lucrului desăvârșit. Iar ca să-ți dai și mai bine seamă de puterea de evocare și de marele dar de a creă al lui Caragiale, trebuie să-l auzi povestind. Cu privirea, cu reticențele, cu sobra accentuare a figurii și a glasului, cu armonizarea instantanee a tuturor mijloacelor de acțiune ale neasemănatei lui puteri de fermecător, te face să vezi adevărat, să trăiești în adevăr ceea ce-ți spune. El are o lume a lui de tipuri în mișcare, suflete întrupate de el, — vorbesc de acelea pe cari nu le-a scris încă. Ele trăesc din substanța vieții lui, aci triste, aci vesele, mereu cu ceva nou în alcătuirea ființii lor, din ce în ce mai vii, mai întregi, mai pline de in-

teres — ne'mprietenim cu ele, le urmărăm cu drag în fazele prin cari trec,—și ne doare când ne gândim ce păcat ar fi să le ducem cu noi în mormânt. Poate că tocmai unde le vede așa de vii creatorul lor, părintele lor, nu se'ndură să le scrie. Precizarea formei, fixarea *definitivă* a unei gândiri și așternerea ei pe hârtie au câteodată ceva din preparativele reci ale unei îmbălsămări.

Lumea ta de icoane! Trăești cu ele, ți-s dragi, și poate cea mai bună parte din viața ta ți-o petreci în mijlocul lor. Le-ai scris — nu mai sunt ale tale. Devin proprietatea noastră. Și prin ele ne facem stăpâni pe-o parte din sufletul tău, din ființa ta. Poate că și grija aceasta o fi stânjinind pe unii scriitori, de nu ne dau tot ce ne-ar putea dà.

Despre Caragiale se poate spune că ne-a dat foarte mult, în foarte puține vorbe. Un avar, care-a strâns pentru noi. Să-i fim recunoscători.

Că i-a plăcut să pue în opera lui, mai mult scăderile și ridicolul societăței noastre, că l'a impresionat mai profund amă-

girile decât speranțele grăbitei noastre civilizații — cine poate să-i facă o vină din aceasta? La urma urmei, din moment ce ești sincer, nici nu este de ales, nici nu poți alege între un fel sau altul de a-ți înfățișa lumea în care trăești. Și Caragiale, în orice atitudine sufletească s'ar află, e totdeauna sincer. De aceea și sunt așa de *vii* tipurile lui. Când s'a dat la teatru, acum douăzeci și cinci de ani „O scrisoare pierdută“, mai fiecare prefect se vedeà pe el zugrăvit acolo. Firește, erà sinteza vieții de provincie, cu notele ei de ridicul, *aceleași* pretutindeni. Acelaș „Trahanache“, acelaș „Ghiță“, ș'a-ceeai „Coana Zoe“, la Turnu-Severin ca și la Dorohoiu. Cine nu-i știe? — Lumea lui Caragiale. Eterna, profund adevărata lume a lui Caragiale!

Un om vesel? Nu. Un om foarte trist. E multă durere sub glumele lui! Dar să-l ferească Dumnezeu să-l birue vr'odată și pe el năvala unei lacrimi. Cel care ne-a înveselit de-atâtea ori cu verva lui strălucitoare, cel care ne-a obișnuit să ne pregătim de răs de câte ori îl vedem că des-

chide gura — nu mai are dreptul să plângă cu lacrimile noastre. De-aici greutatea cu care-au străbătut în public „Năpasta“ și Novelele lui dramatice, adevărate capodopere cari-ar face onoare oricărei literaturi din lume.

Foarte comunicativ. Poate cel mai comunicativ dintre oamenii mari pe cari i-a produs neamul nostru. Ceea ce e un imens folos pentru contemporani, ș'o ireparabilă pierdere pentru posteritate. Căci o bună parte din comorile acestui suflet așa de frumos înzestrat se'mprăștie în spulberul clipelor zgomotoase și deșerte ale vieți. Caragiale, ca orice artist mare, e stăpânit de „nevoia de a crea“. Tot ce intră de-afară în vastul câmp al cugetării lui devine lucru de artă. Impresiile, observațiile lui de fiecare clipă capătă, în mod firesc, darul vieți, și

„*Toate cer intrarea'n lume*

Cer veșmintele vorbirii“...

Ah, veșmintele vorbirii ! De vorbit, Caragiale îți vorbește douăzeci și patru de ceasuri pe zi, fără să simtă și fără să te facă să simți o clipă de osteneală ; pu-

terea lui de a spune e în funcțiune cu dragostea ta de a-l ascultă ; dar dacă vrei să ai înainte-ți figura dezolată a osânditului care merge la spânzurătoare, pune-l pe acest maestru al cuvântului să scrie două rânduri. Gândul că ceea ce leagă pe hârtie rămâne așa pe vecii vecilor, îl umple de o răspundere strașnică. Scriind simte că, peste umărul lui, pe lucrul lui din ceasul acela hotărîtor, se pleacă privirea neîndurată a veacurilor viitoare. De aceea și scrie cu atâta grijă — cu atâta artă. Când îl citești pe Caragiale, ai în adevăr sentimentul *desăvârșitului*. E posibil să nu-ți placă întotdeauna. Căci îndeobște lucrurile acestei lumi nu ne atrag prin *perfectiunea* lor. Dar de câte ori îl citești, tot mai adânci perspective se deschid gândului tău, și tot mai proaspăt tresare de sub fiecare cuvânt farmecul vieții. În proza lui Caragiale e o putere de cucerire, pe care vremea, limpezind-o, o sporește. Multe se vor uita din câte ni se par astăzi neperitoare. Ceea ce se va citi însă, din ce în ce mai cu drag și mai cu interes, în limba noastră, va fi, alături

de versurile sfinte ale lui Eminescu, proza lapidară a lui Caragiale.

În volumul din urmă „Schițe nouă“, pe care, în trecut fie zis, presa noastră l'a primit cu o tăcere aproape inexplicabilă, autorul strălucitoarelor „Momente“, ostent de lumea în mijlocul căreia se simte din ce în ce mai străin, pare a-și căuta în basme un izvor mai curat de cugetare literară. Dar cu ce măestrie îți amestecă visul cu realitatea! Citești pe Kir Ianulea, să zicem, — și simți că între amintirile tale, într-o viață ta trăită și povestea *lui Caragiale* închipuită, nu e nici o linie de despărțire. Și una și alta se contopesc, în acel factor comun de adevăr etern și universal, pe care numai oamenii de geniu au privilegiul de a ni-l destăinui.

„Dintre poveștile de față, scrie povestitorul în precuvântarea acestui volum, unele — precum arătăm în notele dela sfârșitul cărții, se mai găsesc și 'n alte limbi; pe cât putem ști însă, apar astăzi pentru întâia oară în românește.

Asupra felului cum sunt date aci, autorul își păstrează întregi drepturile de

proprietate literară ; căci, fără îndoială, de când lumea poveștile sunt ale lumii, însă, firește, felul povestirii lor rămâne oricând al povestitorului—precum Maica Precista este a tutulor creștinilor, dar o icoană cu chipul ei e a meșterului care a zugrăvit-o, în felul lui.

Indură-te, tu, prea-sfântă și pururea-curată Fecioară, de toți zugravii și ajută-i să nu prăpădească vreme și vâpsea de geaba !“

PREMIILE ȘCOLARILOR

Nu știi ce împrejurări au făcut să se șteargă din viața școlarului cea mai frumoasă și mai de neuitat cărbătoare a copilăriei lui.

Poate că spiritul democratic al vremii va fi văzut un „privilegiu“ și în această nevinovată rază de glorie ce venià să încununeze odată pe an fruntea celor aleși — *prin vrednicia lor aleși*. Preà ieșiau din rând... Preà se bucurau cei puțini — spre mâhnirea celor mulți. Și glasul *acestora*, firește, glasul *nepremiaților* trebuià să fie ascultat. Căci nemulțumirea celor mulți e o primejdie socială. Materie explozibilă...

Ori, poate, vre-unul din marii noștri pedagogi va fi descoperit că invidia ne-trebnicului are dreptul de a cere, pentru buna lui digestie, să se facă tăcere și întuneric în jurul celui vrednic. „Lenea e Doamnă mare“. Deci, ca pe o Doamnă mare cată s'o... menajăm.

Se va fi mai zis iarăși, că școlarul nu trebuie să-și lege munca lui serioasă de semnul deșert al unei recunoașteri adesea nedrepte, că învățătura și în genere toate străduințele omului cată să fie prețuite în foloasele lor din lăuntru, iar nu în zgomotul și poleelile de-afară ; că cine-i cuminte și silitor lucrează pentru dragostea lui de lucru, iar nu pentru premii. Ș'așa mai departe...

Negreșit. Un școlar, înainte de toate, trebuie să fie un muncitor *serios*, dezbarat de micile vanități și patimi ale firii ome-nești. Zicem noi, noi cari ne dăm în vânt după decorații și alte „mici vanități“ de acestea, noi cari năimim samsari și avocați pentru ca — indiferent de meritele noastre — să ne asigure o notă cât mai bună în catalogul soartei, noi cari nicio-

dată nu suntem mulțumiți de premiile ce ni se împart.

Ce ușor uităm sufletul copilului ! Sufletul nostru de ieri !

Așă, ca prin vis, și rar de tot ne mai aducem aminte de-o școală împodobită cu steaguri și frunziș de stejar împletit în ghirlande ; o curte largă, netedă, bine măturată, gătită de sărbătoare își așteaptă oaspeții, cari eată că încep să curgă ; în tropot ritmat, doi câte doi, cei micuți înaintea, și tot mai răsăriței cătră sfârșitul rândului, vin regimente împărțite pe clase, pe școale, cu steagul desfășurat în bătaia soarelui, și s'așează frumos, în bună rânduală cu fața spre scara cerdacului ; acolo sus e o masă lungă acoperită c'un postav verde, pe masă buchete de flori, cununi de frunze, teancuri de cărți, legate cu panglicuțe tricolore ; unul câte unul sosesc și cei mari : prefectul, primarul, profesorii ; în jurul lor fruntașii târgului ; cocoane multe ca la teatru, pe scauncele mai în vârstă, cele mai tinere'n picioare, — cu zgomot de aripi se mișcă sute de evantalii ; cât e curtea de mare —

un ac' să-l arunci, nu cade pe pământ ; și-i cald, o zăpușeală grea, moleșitoare se lasă din cer ; freamătul mulțimii sporește cu'mbulzeala—e în freamătul acesta ceva din vuetul depărtat al mării... De-odată se face tăcere ; un discurs ce nu se preă aude ; apoi altul, învăluit ca'n bătaia vântului, și iarăși tăcere ; nimeni nu mai suflă ; fiorul așteptării ; de sus, dela masa cea plină de flori și de cărți, un glas bărbătesc strigă răspicat :

—Școala primară numărul 1 !... Clasa 'ntâi ! Premiant întâi cu cunună : Donică Mihail !...

Mișcare în flancul unui regiment ; șoapte zorite : „Loc, faceți loc !“ —Și pe când muzica rădică și coboară de trei ori chemarea 'ncununării, un copilaș plăpând sue cu sfială cele șase trepte ale scării ce i se pare că nu se mai isprăvește ; mii de capete se înalță să-l vadă ; aiurit, sub greutatea atâtor priviri, s'apropie de masă ; prefectul îi pune cununa pe creștet, primarul îi dă un pachetel de cărți ; un profesor îi spune câte-va vorbe pe cari el nu le aude, cum nici de văzut nu

mai vede pe unde calcă ; jos, lângă scară, îl întâmpină măicuța lui cu ochii în lacrimi, se pleacă, îl ia binișor de mână, ar vrea să spună ceva—simte că i se topește inima de-atâta fericire și, strângând mânuța triumfătorului, ca și cum s'ar teme să nu-l piardă, zorește spre poartă, să iasă 'n larg, să răsufle...

Dacă dela cele ce stau tuturora deschise, am putea să ne coborâm cu mintea în sufletul copilașului acestuia, fericit de fericirea pe care o împrăștie în jurul lui, am avea prilejul să vedem, chiar la urzirea ei, încolțind ca o floare bine-cuvântată, cea mai înaltă putere a vieții omenești — iubirea de muncă, setea de mai bine, *dorul de vitejie*, cum ziceau, pe vremuri, bătrânii noștri. Slăvite sunt neamurile cari au știut sămănă de cu primăvară sămânța acestei puteri !

Nu, copilul nu s'a gândit la premii. A fost cuminte ș'a învățat bine, pentru că firea lui, ajutată de îndemnul și de sfaturile părinților, dela început l-a îndreptat pe drumul cel bun. Dar cununa aceasta, cărțile acestea, sfinte pentru el,

sunt consacrarea celei dintâi biruinți a lui. Ii luminează sufletul. Ii deșteaptă *gânduri frumoase*. Și cine știe, mai târziu, ce pot s'aducă pe lume primele gânduri ale unui copil?

Ah, cum se citiau cărțile acelea! Multe se vor fi șters din sufletul unui premiant, dar ce-a citit el atunci în cartea lui dela premii — aceea cu adevărat se poate che-ma c'a fost sămânța care a căzut în pământul cel bun.

Mă gândesc la ce s'ar putea face azi, cu literatura frumoasă pe care-o avem, bogată și 'n lucrări originale de mare valoare și 'n admirabile traduceri din clasicii străini. Ce minunate lucruri ar citi copiii! Ce limb'ar învăța, în vremea când toate se prind! — Și ce evlavioși cititori ar avea scriitorii noștri!

Dar e prea simplu. Și noi suntem oameni așa de complicați!

THOMAS CARLYLE

Un mare bine a făcut D-nul Const. Antoniade sufletului nostru, că l'a pus în atingere cu opera plină de sănătate și de putere a Invățătorului Carlyle. „Invățător“, în înțelesul adânc și veșnic adevărat al cuvântului. Toate cărțile lui, toate spusele lui sunt învățătură, înălțare, apropiere de Dumnezeu! Nici nu cunosc un scriitor mai sugestiv, mai deplin stăpân pe sufletul cititorului său. Din clipa în care i-ai deschis cartea, din cele dintâi rânduri pe cari le-ai citit, s'au desfăcut ca două brațe de fier cari te-au încleștat, în cari

te vei simți strâns multă vreme, cuprins pentru totdeauna.

Din ce depărtări, din ce înălțime ne vorbește Trimisul acesta, și ce imperios ne cheamă la înțelegerea cea dreaptă și bărbătească a vieții !...

Gândurile lui par bucăți rupte dintr'o mare putere nepătrunsă, ce stă dincolo de bulgărașul acesta de humă pe care ne grozăvim noi atâta,—ele cad ca niște bolizi aprinși dintr'o lume de foc și, luminând cu strașnica lor lumină de fulger, curăță în aceeași vreme atmosfera morală a sufletelor prin cari trec.

Un fel ciudat de a-și spune gândurile. Nu-i meșteșug. Poate fi vorba de meșteșug în tunetul norilor, în mugetul leului, în freamățul codrului bătut de vijelie? Un fel ciudat de a-și spune gândurile, la omul acesta. Nu-s flori culese cu grijă, alese cu artă și făcute buchet—e însăși planta vie, smulsă și dată cu rădăcină cu tot, plină încă de pământul din care a fost scoasă... Și de aceea nici nu scapi așa de ușor de sub stăpânirea vorbelor lui grele,

încărcate de suflet, sălbaticice de sinceritate,—ceva care cade sgomotos, neașteptat, și face o explozie de lumină unde cade—uimitoare și biruitoare lumină; ceva care tulbură, pentru a însenina.

Pe răzvrătitul acesta de o tristeță adâncă, robustă, creatoare, pe uriașul acesta al neliniștii omenești, ni-l înfățișează D-nul C. Antoniade în minunata sa carte, cu acea adâncă evlavie care găsește cuvântul cel adevărat, sonor ca un imn, curat și fierbinte ca o rugăciune.

Nu pot lăudă în deajuns cartea D-lui Antoniade. E o deschidere de vedere largă într'o lume cu totul nouă: Marele „Erou“ al cugetării britanice nu seamănă cu nimeni altul, nici la gând, nici la vorbă. Totul e proaspăt în mintea lui profundă, frământată ca marea, ca marea purificată de înseși furtunile cari-o zbuciumă.

Și ce frumos, ce limpede și cu ce înțelegere caldă și comunicativă ne vorbește D-nul Antoniade, el însuși un suflet neliniștit, despre viața și opera puternicului stăpân al gândurilor lui. Căci îl stăpânește Carlyle; se vede asta din fiecare

frază, din fiecare vorbă, adesea șoptită, pătrunsă par'că de cucernica sfială a lucrurilor sfinte și fără de moarte pe care le atinge.

Vieța lui Carlyle? O veșnică luptă, o scârșnitoare luptă cu el, cu lumea, cu tot aparatul ei de minciuni. Din înseși vorbele lui, așa de bine alese și așa de minunat traduse în românește, D-nul Antoniadă face să se vadă zbuciumul și biruința acestei admirabile vieți. „Pentru mine lumea erà cu totul pustie, pustie de vieță, de țel, de voință, chiar de dușmănie: Erà o uriașă, moartă, nemăsurată mașină cu aburi, învârtindu-se mereu, în nepăsarea ei neînsuflețită, ca să mă zdrobească membru cu membru. O, vasta, întunecata, pustia Golgotha și Moară-a-Morții“.. „...când deodată, un gând se înalță în mine, și mă întrebai singur: De ce te temi, la urma urmelor? Pentru ce ca un mișel mereu scâncești și te tângui, tremurând și desperându-te? Mârșav biped! care este răul cel mai mare ce te poate aștepta? Moartea? Bine, fie moartea; mai pune și chinurile Iadului și tot ce Dia-

volul și Omul caută, voesc și pot împotriva ta ! N'ai tu o inimă ; nu poți răbda orice ar fi ; și ca un copil al libertății, deși în surghium, să dobori sub picior iadul însuși, pe când te mistue ? Să vie deci ; îl înfrunt și-l desfid !... Și la acest cuget un val ca de foc mi-a năpădit tot sufletul ; și am asvârlit temerea josnică pentru totdeauna. Mă simțiam tare ; cu o tărie necunoscută ; un spirit, aproape un zeu. Din ziua aceea firea mizeriei mele s'a schimbat : nu mai eră Temerea sau Durerea tânguitoare, ci Indignarea și Sfidarea groaznică cu ochii de foc.

„Astfel *Veșnica Negare* pătrunsese până în părțile cele mai ascunse ale ființei mele, ale Eului meu ; și atunci întregul meu Eu se ridică, în măreția lui de faptură a lui Dumnezeu și strigă din răsuputeri protestarea lui. *Veșnica negare* zisesese : „Privește, ești fără părinți, izgonit și Universul este al meu (al Răului)“ ; la aceasta întregul meu Eu răspunse : „Nu sunt al tău, sunt liber și te urăsc pururea“ ! Din acest ceas înclin să-mi datez renașterea mea spirituală, botezul meu

de foc ; de atunci, poate, am început să fiu un Om“.

Un poem întreg în strigătul acesta. Și cum te înalță ! Capeți parcă un sentiment de mândrie că și tu ești om, că te afli și tu pe aceeași planetă și pe aceeași treaptă zoologică de pe care s'au rostit cuvintele acestea.

Și astfel, zice D-nul Antoniade, „înaintea ochilor minunați ai poetului-filosof apare rânduiala divină a luminii în care „la războiul sgomotos al timpului se țese haina vie a Dumnezeirii“ ; legea luminoasă a dragostei și a datoriei se deslușește. „Zgomotul vieții cu mii de voci nu mai erà o cacofonie nebună ; vocile erau ca niște strigăte nearticulate, ca suspinele unei creaturi mute, ca niște rugăciuni în cer. Bietul pământ, cu bieteale lui bucurii, nu mai erà ca o mașteră crudă, ci ca o mumă în lipsă ; omul cu trebuințele lui nebune și cu mijloacele lui așa de puține, mi-erà mai scump ; pentru suferințele și păcatele lui îl numiam fratele meu“... „Astfel sufletul și-a proclamat drepturile

lui ; prin durere și îndoială aveà să ajungă la bucuria afirmării. Valurile mugitoare ale timpului nu aveau să-l înghiță, ci aveau să-l înalțe până în azurul veșniciei“.

Prin lucrarea de față ne simțim puși direct în atingere cu marele suflet al lui Carlyle. Scriitor ales, de o înaltă cultură literară și filosofică, D-nul Antoniadă erà chemat să ne călăuzească în labirintul acestei minți complicate, plină de farmecul puterii și al francheței, zguduitoare în toate palpitările ei de flacără bătută de vânturi,—poate cea mai dramatică minte omenească, din câte-a cernut vremea pe pământ.

Și ce bine are să-i facă neamului nostru cuvântul întraripat al acestui preot cinstit al datoriei. Cu auevărat ca'n altar, cinstit slujitor al muncii, al îndurării și al celei mai curate sincerități ! Un entuziast ca el, un apostol care-a avut ș'a propovăduit astfel „cultul eroilor“, unde puteà vorbi mai cu folos de cât la noi, în mijlocul unui biet popor abătut, des-

curajat, pe cale de a nu mai avea nici un cult? Nici un cult! Nici măcar al durerii, despre care așa de atingător pomenește Carlyle.

„Cunoști tu acel „cult al durerii“? Templul său întemeiat acum vr'o mie opt sute de ani, astăzi în ruină, năpădit de ierburi rele, locuința unor ființe tânguitoare: Pășește totuși înăuntru; într'o criptă joasă, boltită din bucăți cari se surpă, vei găsi altarul încă în picioare și candela lui sfântă arzând veșnic“.

Lucrarea d-tale, domnule Antoniade, e mai mult decât o carte bună—e o faptă bună. Că vor primi-o cu nepăsare acei cărora le-o dai cu toată dragostea tinereții d-tale—lucrul e de așteptat. Dar întrucât oare aceasta poate să tulbure pe un om de bine? Fericirea cea mai curată e a celui care dă. Ș'apoi, d-ta care-ai stat de vorbă cu Marele Carlyle ai devenit, prin aceasta, ucenicul lui, și deci părtaș durerilor lui. Dureri cari ard, și se trec, și se uită—vreascuri în para vieții care nu se trece și nu se uită.—Cine știe ce

lucruri mari și trainice se pregătesc la
vâlvoarea focului, din care noi, trecătorii
ceasului acestuia, nu vedem de cât fumul
gros și negru ce gâlgâe pe gura coșului
înalt!

Adu-ți aminte mereu de cele trei vorbe
din „Reminiscences“: Răbdare, tăcere,
nădejde.

TĂCEREA...

Nu știi ce viață neașteptată se deșteaptă în unele vorbe, când trec prin sufletul de foc al unui scriitor. Pare că *de-atunci* încep să trăească în adevărata lor lumină.

Un înțeles mare, adânc, providențial capătă vorba Tăcere, spusă de Carlyle. *Tăcere*. Vezi lumile urzindu-se, popoare de stele aprinzându-se și alergând pe căile fără de urmă ale Infinitului—și n'auzi nimic. Vezi munții înălțându-se, întunecimi de codri crescând să-i învăluie—și n'auzi nimic. In taină răsar, și 'n taină se înalță toate. Și tot ce crează tace. Na-

tura-și deschide florile ei în cea mai adâncă tăcere. Numai distrugerea vrea gălăgie.—Nu e războiul cel mai mare zgomot pe care-l face omul pe pământ?

O mulțime de lucruri înseamnă Tăcerea lui Carlyle: credință fecundă, putere mândră, intimitate cu Natura, atingere cu Eternitatea, apropiere de Dumnezeu,—altar în care vine munca să se roage, munca cea curată, cea pururi creatoare, despre care se poate zice că e cheia tainelor, platoșa luptelor și izvorul biruințelor.

Cum se vede că războinicul acesta a fost un mare prieten al Tăcerii, și că ei îi datorește toate biruințele lui! Toate. O, nu biruinți de cari credeți voi cei grozavi și gălăgioși, voi cu puterea cea de 'mprumut și cu strălucirea de hârtie poleită din care vă faceți coroane, voi pe cari vă înalță vântul întâmplărilor la ceea ce vi se pare mărire?... Nu. Biruinți de acestea Carlyle n'a avut. A fost un viteaz încruntat, un cugetător aspru, rădicat din popor, dintr'un popor tăcut, pentru care s'a simțit *chemat* să vorbească, ș'a vorbit. A fost sărac—o sărăcie mândră, puternică,

pe care nu și-ar fi schimbat-o pe toate împărățiile pământului,—a trăit izolat, a trecut prin infernul tuturor îndoelilor până s'ajungă a privi drept în „inima lucrurilor“, până să se încredințeze bine că viața nu-i o zădărnice și că „la războiul zgomotos al timpului se țese haina vie a Dumnezeirii“. N'a fost iubit, nu putea fi iubit de acei cărora le strica liniștea necioplitul acesta zgâlțâindu-i, în leagănul lor de minciuni, cu francheta brutală a strașnicelor adevăruri pe cari eră trimis să le spue, pe cari, cu glas de tunet și de vifor, le striga. Il auzise Goethe, care-i scria, cu dragoste și cu admirație, ca unui frate de gânduri și de nemurire, îl auzise peste Ocean, tânărul Emerson, care venind din America lui, cea asurzită de zgomotul mașinilor, să vadă fața Profetului, zice cu evlavie: „Am găsit, printre colinele pustii, casa unde singuratecul om de studiu își hrăni sufletul lui puternic“. La urmă, în urma tuturora, l'au cunoscut și ai lui. Târziu? Nu există *târziu* pentru cel care spune lucruri eterne.

Munca, tăcuta muncă, sfânta muncă împlinită din toată inima, iată ținta și fericirea și singurul înțeles adevărat al vieții. Când vorbește Carlyle de asta, sufletul lui vibrează ca o harfă:

„*Tăcerea și Singurătatea!* Altare ar trebui să le fie înălțate chiar și astăzi (dacă vremurile acestea ar mai înălța altare) pentru un cult universal. Tăcerea este elementul în care toate lucrurile mari se formează și se adună, pentru ca în cele din urmă să răsară împlinite și mărețe la marea lumină a vieții, pe care au să o stăpânească... Și vorba este mare, dar nu cea mai mare. Precum spune inscripția elvețiană: Vorba e de argint, Tăcerea e de aur; sau precum aș zice mai bine: Vorba e Timp, Tăcerea Eternitate“.

Și iarăși mă întorc la noi, la gălăgia noastră, la fericirii noștri vânturători de vorbe,—de vorbe cari ne adorm. Ce bună ispravă ar fi, domnule Antonia, ca, din comoara aceea de înțelepciune pe care-o știi ș’o tălmăcești așa de bine, să ne faci o carte, anume pentru păcatele noastre!

Căci a fost, pe cât îl arăți d-ta, un mare om detreabă Carlyle acesta, ș'a spus o mulțime de lucruri *serioase*, cari ar trebui știute și gândite de fiecare om—dar mai ales de noi, cari nu prea suntem serioși. O lamură de gânduri din toate scrierile lui, o carte frumoasă pentru noi, pentru sănătatea, întărirea și înălțarea sufletului nostru !

O asemenea carte, după părerea mea, ar însemnă în cultura neamului nostru mult mai mult decât tot maldărul de memorii și de rapoarte, necitite și foarte scump plătite, ale trimișilor prin țări străine, pentru a *studià* rosturi și forme văzute, înflorite afară din adânci lăuntruri nevăzute, de-a căror legătură și hotărâtoare însemnătate noi, grăbiții de azi, nu prea avem obiceiul să ne întrebăm.

Dar să ne mulțumim că am putut, și astfel, privi un colțișor din uriașa operă a lui Carlyle. Ne facem oricum o idee de ce trebuie să fie întregul edificiu. Dintre nenumăratele priveliști pe cari ni le înfățișează lumea aceasta, cea mai atrăgătoare și mai plină de interes e tot o

frumoasă minte omenească. E ceva într'adevăr minunat în atotputernicia asta a omului superior. Ți se pare că el tot ce vrea să afle, află. Mai mult încă — te face și pe tine să știi. Să știi, și mai cu seamă să cugeți. Ca brazda fertilă, se deschide sufletul tău, subț ascuțișul cuvântului de oțel, pentru a primi gândul cel nou, gândul cel bun, menit să încolțească încet și să dea rod îmbelșugat vieții tale.

„Mă întrebam: Ce te-a făcut, încă din anii cei mai tineri, mereu să te turburi și să te mânie, să te căinezi pe tine însuși? Spune-o într'un cuvânt: pentru că nu ești *fericit*. Pentru că *Eul* tău (mare domn) nu este destul de cinstit, de hrănit, de bine culcat și răsfățat. Prostule! Ce lege a hotărât că *tu* trebuie să fii fericit? Nu e mult timp, nici n'aveai dreptul să fii de loc. Și dacă ai fi născut și ursit *nu* să fii fericit, ci să fii nefericit! Nu ești oare decât un vultur care zboară prin lume căutând ceva de *mâncare* și țipând jalnic că nu găsește destul stârv? Inchide pe Byron; deschide pe Goethe“.

„*Es leuchtet mir ein.* O rază a licărit în mine...

Este în om ceva mai *înalt* decât dragostea de fericire: se poate lipsi de fericire, și în locul ei să găsească Binecuvântarea. Nu oare pentru a propovădui acest *mai înalt* au vorbit și au pățimit, în toate timpurile, înțelepții și martirii, poetul și preotul: aducând o mărturie, prin vieață și prin moarte, despre Divinul care este în om, și că numai în Divin e tărie și libertate? Această învățătură inspirată de Dumnezeu și *tu* ai cinstea să o afli... O, mulțumește Soartei pentru aceasta, îndură cu răbdare durerile ce-ți mai rămân: aveai nevoie de ele; eră trebuincios ca eul tău să fie nimicit. Prin binefăcătoare paroxizme de durere, vieața desrădăcinează adâncile rădăcini ale Răului cronic și biruește Moartea. Valurile mugitoare ale Timpului nu au să te înghiță, ci au să să te înalțe până la azurul Veșniciei“.

Ce zici, *Eule*—mare domn—de gândurile acestea? Ciudat, nu-i așa? Să crezi că fericirea ta nu-i lucrul cel mai important din univers !... Ciudat, foarte ciudat.

Carlyle privește viața de sus—dela o înălțime aproape dumnezească. Și ce bine o vede! O vede întreagă—desfășurată în timp, în spațiu, luminată în toate ascunsurile ei. Și cum se oglindește sufletul acestui om extraordinar în tot ce ne spune—suflet larg, mândru, fulgerător, în fața căruia, fără să vrei, îți râdici fruntea și stai și tu mai drept, ca și cum ai simți că o rază din puterea aceea mare s'a pogorât și în tine!

Te revoltă nedreptatea din jurul tău, cu vremelnicul triumf al secăturilor, cari fac gălăgie?—Citește „*Eroii*“ lui Carlyle.

„Tăcuții oameni mari! Privind împrejur la zădărnicia zgomotoasă a lumii, vorbe cu puțin înțeles, fapte de puțin preț, îți place să te gândești la marea împărăție a Tăcerii. Nobilii oameni tăcuți, împrăștiați ici și colo, fiecare în domeniul lui; gândind în tăcere, muncind în tăcere, pe cari nici o gazetă de dimineață nu-i pomeneste. Ei sunt sarea pământului. O țară care nu are nici un asemenea om, sau prea puțini, este pe o cale rea, întocmai ca o

pădure care n'are *rădăcini*: care a crescut toată în frunze și ramuri, care în curând are să se usuce și n'are să mai fie pădure. Vai nouă, dacă nu avem altceva decât ceea ce putem *arătă*, sau despre care putem vorbi. Tăcerea, marea Impărăție a Tăcerii: mai înaltă decât Stelele, mai adâncă decât împărățiile Morții? Numai ea e mare; tot restul e mic“.

Te simți ostenit, abătut, copleșit de atâtea nedreptăți, ori de zădărnicia propriei tale vieți? Deschide „Evanghelia de aur a Tăcerii“, cum numește Morley opera lui Carlyle, — citește, și învață-te a gândi.

PACE VOUA

Imbătrânesc și vorbele. Imbătrânesc și mor. Ce mare 'nțeles au fost avut odată, în gura celui care le-a spus întâi, aceste două vorbe: „Pace vouă!“ Și de-atunci.... cum s'au șters! Le spun mereu, în casa Domnului, Slujitorii Domnului. În fiecare zi le spun. Le rostesc însă fără credință, fără *suflet*. Și nu mai tresărim auzindu-le. Sunete goale. Așa cad de pe buzele lor grăbite— așa le primim.

Cine va înțelege—cum a înțeles *El*—cât preț are în viața omenirii *pacea*? Sfânta pace roditoare, isvorită din bună-

tate și din iubire. Cine va veni *cu inima plină* să ne vorbească, pentru ca și *vorba* lui să fie plină de 'nțeleș? Că dacă nu e dragoste adevărată în sufletul tău, degeaba ne spui nouă „Iubiți-vă unii pe alții...” Din pleavă nu răsare grâu, oricât de bun ar fi pământul în care o semeni.

Biserica noastră așteaptă de mult ca iarăși să s'audă, vii și pline de 'nțeleș, cuvintele Mântuitorului: „Pace vouă”. Ne întrebam: Cine le va rostii cu tăria care birue, în larma certurilor noastre? Și iată că, pe când așteptam, și tocmai de unde așteptam vorba cea de pace, asprul strigăt al mâniei și blestemul urii ne înfioar' auzul.

Un Sinod, în veacul al douăzecilea și într'o țară care și-a plătit cu aur și cu sânge fiecare clipă de răgaz în care, înfr'un colțișor alei, trei degete se pot împreuna pentru semnul crucii, un sfânt Sinod adună, în jurul aceleiași griji, care e a neamului întreg, pe cei mai cucernici și mai luminați păstori ai turmei noastre. N'am fost acolo. Dar îmi închipuiiu solemnă, impunătoarea priveliște a înaltului

divan bisericesc din ziua aceea de 12 Octombrie 1909. Un areopag de sfinți bătrâni, ale căror fețe palide, prelungi, amintesc blândețea și cuvioșia mucenicilor zugrăviți în vechile noastre biserici. Deodată o barbă albă se rădică. E o tăcere, ca 'n taina împărtășaniei. Cuvinte înălțătoare, pline de bunătate și de lumină au să picure, ca mierea din fagur, de pe buzele celui care, prin chipul și purtarea lui, ne face, de câte ori îl vedem, să ne gândim la Dumnezeu. Se dau mai aproape frații lui întru Domnul, să primească în suflet fiecare vorbă...

Taina împărtășaniei!

Dar ce spune oare, așa răstit și 'ntunecat la față, cucernicul nostru povățuitor și osârdnic rugător pentru iertarea păcatelor noastre?...

.....„Dacă unii ca aceia dintre frații mei în Domnul *nu se înfricoșează și nu se cutremură la auzul acestei ecumenice hotărîri...*“

Cine să se cutremure?—Cei doi Mitropoliți, și toți ceilalți episcopi și arhierei—stâlpi ai Sinodului și Bisericii noastre,

cu învoirea și sfatul cărora s'a făcut o lege, pe care Prea-Osfinția Sa n'o încuviințează. Să se *cutremure* Stâlpii bisericii, că Prea-Osfinția Sa nu-i mai îngăduie în casa și 'n slujba Domnului, ci, ca pe eretici socotindu-i, deschide, nu Sfânta Evanghelie, ci cartea blestemelor și, citind sfârșitul canonului I al celui de al șaptelea Sinod ecumenic, astfel îi afurisește pe prea iubiții săi frați: „Și pe cei ce ei îi dau anatemei, și noi îi *anatematizăm*, iar pe cei ce îi caterisesc, și noi îi *afurisim*, iară pe cei ce îi dau certării, și noi *așișderea îi supunem*“. Și mai departe:

„Rup deci orice legătură și comuniune canonică cu ei, nu-i mai socotesc împreună-liturghisitori cu mine, îi afurisesc, îi dau anatemei ca pe niște „*mădulare putrede și străine* trupului Bisericii, ca pe niște „*păgâni și vameși*...“

O, Pobiedonoszeff!

Urîtă priveliște. Și triste gânduri ne împresoară. Un Episcop, care afurisește pe Mitropoliți și pe toți arhieriei ascultători unei legi pe cari ei o găsesc bună

și folositoare bisericii noastre.—Și ne aflăm doar în al douăzecilea secol, dela Acela care, batjocorit, încununat cu spini și răstignit pe cruce, pe când îl împungeau cu sulita necredincioșii, în culmea suferinții, și-a ridicat ochii cu blândeță spre Atotțiitorul, ș'a zis rugător: „Iartă-le lor, Doamne, că nu știu ce fac“.

Și Prea Sfinția Sa Gherasim, Episcop al Romanului, nu găsește decât blesteme pentru frații lui întru Hristos. Eu admit că legea care institue un „Consistoriu Superior“ e într'adevăr anticanonică, mai admit că părintele Gherasim Safirin ar aveà cădere să afurisească nu numai pe ascultătorii lui, *din cercul Eparhiei lui*, cum glăsuesc aceleași canoane pe cari Prea-sfinția Sa zice că e singurul care le cunoaște și le apără, ci pe toți „frații întru Domnul“, ori pe ce treaptă ar sta ei, și ori unde s'a aflà,—admit chiar că Episcopul Romanului e singurul care vede adevărul,—așa să fie, și tot n'ar trebui să afurisească pe cei rătăciți. Că turma cea rătăcită nu se cuvine s'o îndepărtezi dela fața ta, de ești păstor adevărat. Ce-ar fi

ajuns religia creștină, de-ar fi stat îngădită în aspra și întunecata legătură a blestemelor? O biată superstiție, de mult pierdută în pulberea veacurilor.—Nu, nu. Bunul Isus n'a afurisit pe nimeni. *Indurare și iubire* a pus drept temelie credinței celei nouă. Iar cuvântul *Evanghelie* înseamnă vestirea cea bună.

Pace tuturor!... Și cel ce cuvântul Domnului îl vestește în mijlocul nostru, vrea să *ne înfricoșăm și să ne cutremurăm* auzindu-l? Dar blestemul vine din ură, și ura dela diavolul, Sfânt-Cuviosule Păstor al bietelor noastre suflete! Mânia nu îndreaptă nimic.

„Dar Episcopul de Roman e un sfânt“ —îmi spuneà un pasionat pescuitor în tot felul de ape, numai turburi să fie. Un sfânt? Ce drag mi-ar fi să pot crede aceasta! Eu însă am cu totul o altă concepție de ceea ce-ar trebui să fie un sfânt, chiar și pe vremile noastre așa de nesfinte. În împrejurarea de față, bunăoară—mi l'aș închipui de-o blândețe divină, spuind fraților săi câtă durere-i pricinuește rățacirea lor, și cum el, ne mai putând sta

între ei de azi înainte, simte ca o datorie să se dezlege de orice mărire, de orice putere și de orice foloase înclinare către lui de Episcop, *pe care nu vrea s'o poarte întru dezbinarea bisericeii*,—și deci îngăduit să-i fie a se retrage la un schit ca simplu monah, rugător lui Dumnezeu pentru iertarea păcatelor lui și a fraților lui ce n'au vrut să-l asculte... O retragere demnă, tăcută, de nici o patimă umbrită.

Asta da, ar fi fost o atitudine frumoasă, nobilă—impunătoare prin sinceritatea ei, care 'ntotdeauna are ceva divin în ea. Așa l'aș fi vrut pe Episcopul de Roman, în *protestarea* lui. Dar un sfânt care afurisește un Sinod, și pe urmă acordă interviuri și-și publică mânia prin gazete? Un sfânt care se duce în cupeu la Senat și ia lefuri și diurne îngrădite de legi foarte pământești? Un sfânt care face zgomot și amenință cu dosare secrete pe frații lui întru Domnul?—Vai de biserica aceea, care s'ar sprijini pe asemenea sfinți!

Eu nu-s decât un glas din mulțime, un glas care se ridică din durerile unui

popor care crede, a cărui inimă e curată încă, ș'a cărui minte plină de adâncuri a știut pururea să facă deosebire între darul dela Dumnezeu și păcatele ome-nești. Un arbore e *Credința*, un arbore sfânt ale cărui rădăcini sunt în adâncul sufletului nostru, iar frunzele și florile afară. Spre voi se 'ndreaptă, ca spre lumina soarelui, floarea credinții noastre. In voi, aleșii lui Dumnezeu și păstorii turmei lui, căutăm tăria și înălțarea sufletului nostru.

Faceți astfel, ca, de câteori vă auzim rostind din ușa altarului: „Pace vouă“, să ne gândim la dezbinările și păcatele noastre, iar nu la ale voastre.

O VIEAȚĂ FRUMOASĂ

Fiecare om își poate face o viață frumoasă. Și-o poate face în sărăcia unui bordeiu, cum—firește, ceva mai greu—și-o poate face în strălucirea unui palat. Adesea împrejurările îi stau împotriva. Dar omul e făcut să lupte. Și cine luptă cu tot sufletul nu se poate să nu birue. Nenorociți până la sfârșit rămân numai netrebnicii, cari fug de orice fel de luptă!... Despre aceștia, cu bună dreptate, se poate zice că au numai *chip omenesc*. Și omenirea nici nu-i socotește în oastea ei. Ea are drum de făcut, războiu de purtat, și pa-

turile de ambulanță îi trebuesc pentru răniți, nu pentru infirmi.

Este un echilibru între ce *poți* tu și între ce trebuie să *vrei*, un echilibru pe care e de-ajuns să-l cauți, pentru ca să-l găsești, și, odată găsit, să-l ai pentru totdeauna. În *tine* sunt armele biruinții tale. Și mai presus de soarta pe care ți-o pregătesc împrejurările — este o soartă pe care ai *puterea*, și deci *datoria*, să ți-o faci tu. Oricine ai fi și oricât bine-ai crede că ne aduci cu vrednicia ta, gândește-te că ești numai necesar — nu indispensabil. Nu căută să umpli lumea cu zgomotul *eu-lui* tău. Urzește și țese 'n tăcere pânza ce crezi că ți-a fost dat s'o țese. Nu te întreba pentru cine. Inchide-te în munca ta, și nu-ți face supărări din bucuriile altuia. Raza de soare, care te 'ncălzește pe tine, nu **ți-e** întru nimic împuținată prin faptul că se mai încălzește la ea și vecinul tău. Fii liniștit. *Este* fericire — și încă de cea mai bună calitate — pentru toată lumea. Mai întâi, ai fericirea pe care ți-o dă raza ta din lăuntru — lumina minții tale și bunătatea inimii tale. Dar natura

cu bogăția priveliștilor ei, cu farmecul veșnicei reînnoiri a podoabelor ei, de cari toți ne bucurăm ! Dar fericirea de a putea face pe altul fericit ! Dar speranțele ! Dar visurile !...

La lucruri de acestea mă gândiam, pe când citiam cartea lui Nansen „Spre Pol.“ Admirabilă carte. Plină de sănătate și de putere. (Iată încă o mare fericire—aceea de a putea citi).

Ce oameni sunt Norvegienii ! Și ce frumos înțeleg ei vieța !

Pe-o dimineață de vară¹⁾ un tânăr învățat, voinic, strălucitor de nobila frumusețe a energiei ș'a voinții, părăsește țărmul Christianiei,—își lasă căsuța liniștei lui roditoare, cuibulețul dragostei și fericirii lui, și pleacă, pe „Framul“ grijilor și al primejdiilor, în depărtările polare. Tânărul acela e Nansen. Părăsind țărmul, are o clipă de înduioșare, înduioșarea unui viteaz. „Mica mea *Liv* stă colo lângă fereastră, și bate din palme...“ Ce știe ea de grozăvia ghețurilor mișcă-

1) 24 Iunie 1893.

toare și de pustiurile morții pe care-ai să le străbați? E cineva însă care-ți flutur'o batistă din prag. Aceea știe unde te duci, și la ce te expui. Soție vrednică de tine, ca pe un zeu te urmărește cu privirea umedă de lacrimile adorării, stăpână pe înima ei, plină de încredere în puterile tale, ea însăși puternică, vitează și mare la suflet ca și tine. Drum bun, călător hotărît, pe întinderi deșerte fără adăpost și fără hotar!

După trei luni de plutire spre Nord, vasul se oprește, încleștat în vrăjmașele ghețuri ce-l strâng să-l fărâme. Nansen se gândise la toate. „Framul“ lui eră construit așa, ca să poată sta ca un sâmbure de vieață în mijlocul sloiurilor, și să nu-i pese. În așteptarea verii liberatoare, cei treisprezece prizonieri ai talazurilor de gheață vânează urși, fac primblări, culeg observații, se deprind cu greutatea vieții polare. Nimeni nu stă de geaba. De altfel, toți sunt oameni extraordinari, eroi aleși dintr'o lume de eroi. Și ce frumos își notează Nansen impresiile lui! Poetul e pururea

la înălțimea omului de știință.... „Nu se poate ceva mai minunat ca această noapte arctică. Ești în țara visurilor, colorată de cele mai frumoase amestecuri de nuanțe ce se pot închipui: o culoare nereală. Nuanțele se pierd una într'alta, într'o armonie uimitoare. Nu-i oare toată frumusețea vieței—înaltă, delicată și curată ca această noapte? Cerul e o nemărginită boltă albastră la zenit, bătând în verde la orizont, apoi în liliachiu și vioriu. Pe câmpiile de gheață se ivesc umbre reci de-un albastru închis,—îci și colea pe creștele scrijelate ale banchizei, strălucesc lumini trandafirii, cele din urmă răsfrângerii ale zilei ce-a trecut. Sus clipeșc stelele, simboluri veșnice ale păcii“. 1).

Incepe noaptea cea lungă a iernei polare. Maluri de gheață se rup, trosnind, zguduind văzduhul cu zgomotele prăbușirii lor, și 'n infernul acesta al distrugerii „Framul“ se luptă, se apără c'o îndârjire de ființă vie, isteată și puternică, plină parcă de însemnătatea chemării pe

1) Fried. Nansen. „Spre Pol“. Traducere de B. Marian.

care-o are. Admirabilă luptă, vrednică numai de zei, cum și erau oamenii aceia. De-o parte, o cetate de lemn și treisprezece ostași—de alta, puterile necunoscute ale infinitului, furia oarbă a mărilor pusti și a tuturor vânturilor deslănțuite. Și aceasta, zile, săptămâni, luni întregi, în cari singura legătură cu lumea, cu viața cea depărtată, de care s'au rupt poate pentru vecii vecilor, e gândul. O lumină pe cer e un semn, o speranță, o bucurie.

„După amiază, măreață auroră boreală; cerul e luminat de o arcadă de flacări dela Răsărit la Apus. Apoi, treptat se întunecă; departe se zărește o singură stea—steaua patriei. Ce dragă mi-e această țintișoară de lumină! De câte ori mă urc pe punte, îmi caut steluța, și o văd totdeauna acolo, în nepăsarea-i radioasă. Ea mi se pare ocrotitoarea noastră“.

Sfântă iubire de patrie! Nimic nu înalță pe om, nimic nu-l îndumnezește ca iubirea de țara lui și de neamul lui. Toți oamenii mari ai veacurilor, aleșii aleșilor, au fost mari prin această iubire. Ce

vorbe duioase, mișcătoare, găsește robustul Nansen, de câte ori se gândește la Norvegia lui, și la cei deacasă, cari sunt o părticică fragedă din patria lui scumpă!

„8 Ianuarie.—Mica Liv împlinește azi un an. Acasă sărbătoare mare. Ce n'aș da ca să te văd azi, ființă dragălașă?...

După amiază Venus răsare întâia oară deasupra orizontului. Inconjurată de-o aureolă roșie, ea luminează ca un far puternic marele deșert înghețat. E steaua Livei, după cum Jupiter e steaua patriei“.

În mijlocul ghețurilor, în pustiul acela îngrozitor, ei își prăznuiesc zilele mari ale neamului lor. O sărbătoare națională își are și acolo steagurile, discursurile, cântecele ei. Un grad câștigat spre Nord, un pas mai mult în necunoscut este un adaos la gloria Norvegiei lor. Dar „Framul“ nu se liberează din închisoarea lui de gheață. Și vremea trece. Și nimic nu vestește vr'o schimbare. „În această fire tăcută nu sunt întâmplări. Prin întunericul adânc ce învăluie acest cuprins al morții, nu se văd decât sclipirea stelelor și flacările aurorei boreale“.

Nansen se hotărăște să lese vasul în paza tovarășilor și să plece 'nainte. Cum o putea, și cât o putea—înainte. Cu prețul vieții lui, care e toată a Norvegiei, *înainte!* Arareori vieța omenească s'a putut rădica la asemenea înălțimi. Pentru cine a atins o asemenea înălțime — ce mai înseamnă moartea?

Incep pregătirile de plecare: instrumente, sănii, bărci, câini, merinde, arme... Nansen se uită lung la „Fram“, la lucrurile scumpe de cari se desparte, le privește duios, cu ochi ce poate n'au să le mai vadă. Toate-l emoționează. Un mic tablou atârnat pe peretele cabinei îl face să se viseze 'n țară: „O pădure de brazi în Norvegia, și am impresia că mă aflu iar în mijlocul acelor păduri atât de iubite. Păduri sfinte, voi ați fost prietenii copilăriei mele! In mijlocul vostru am învățat să simt marile impresiuni ale firii, sălbateca-i măreție și melancolie. Voi ați dat pe vieța sufletului meu o întipărire de neșters. Singur în mijlocul codrilor, tolănit în fața unui foc, pe marginea unui lac tăinuit, sub cerul înstelat,—cât de fe-

ricit mă simțiam în acea măreață armonie a naturii !...“ Parcă-i o rugăciune. — În ziua de 14 Martie 1895, Nansen și locotenentul Iohansen își iau rămas bun dela tovarășii ce de-abiă își țineau lacrimile și pleacă în sorbul pustiului de gheață, spre Pol. De aci încolo, vieța acestor doi călători înfățișează cea mai dramatică luptă cu uriașa putere și strășnicie a firii, cu viforul, cu gerul, cu pustiul, cu munții de gheață, cu marea și cu monștrii ei,—cu moartea sub toate îngrozitoarele ei fețe. O adevărată, măreață epopee a voinții omenești. Nimic nu-i înfricoșează. Nimic nu-i oprește. Curat ca'n povești: peste munți de gheață, peste prăpăstii, peste mări involburate—aci inhămați la sanie, aci văslind în barcă, uzi, neprimeniți, flămânzi, răzbat înainte, mereu înainte. Și astfel ajung la cel mai depărtat punct, ce s'a putut atinge vr'odată de pas omenesc: 86 de grade și 14 minute latitudine. Un an și trei luni de luptă titanică, de rătăcirii și de suferinți îngrozitoare, departe, la capătul lumii, în fioroasa pustietate polară—doi oameni în

fața infinitului nepăsător,—ș'o singură clipă de părere de rău, de slăbiciune sau de întunecată desperare nu umbrește sufletele lor mari, în toată vremea asta. Niciodată Nansen nu și-a pierdut încrederea în biruința lui. Veșnic sigur că-și va revedea patria, scumpa lui Norvegie. Iată al treilea Crăciun pe care trebuie să-l petreacă departe de ai lui: „Așteptând dejunul, șed înaintea focului. Privind flacăra, gândul îmi sboară departe, departe.. foarte departe!... La lumina lămpii, ea coase. Lângă dânsa o fetiță blondă, cu ochii albaștri, se joacă cu păpușa. Ea privește copilul cu duioșie, îi mângâie părul și... deodată o podidesc lacrimile.—Iohansen doarme; el zâmbește prin somn. Bietul prieten, visează fără îndoială Crăciunul de-acasă și pe toți aceia, pe cari iubeste! Dormi, și visează în timpul iernei. Va veni în sfârșit, într'o zi primăvara — anotimpul deșteptării și al muncii!“

Puterea făcătoare de minuni a credinței! Incă șase luni de chinuri, și iată-i sosiți la capul Flora, limanul mântuirii,

sfârșitul tuturor suferinților. Aici dau de-o expediție engleză, care-i primește ca pe niște soli ce erau ai unei lumi necunoscute. Și de aci încolo toate se petrec ca 'n basme, când încep fericirile. Intoarcerea 'n Norvegia, întâlnirea lui Nansen cu soția lui care-i ese 'nainte, la Hammerfest, apoi cu „Framul“ care sosește cu bine în acelaș timp. Sărbătoare, entuziasm, toată Norvegia mândră de izbânda fiilor ei, pe cari-i credeà pierduți.

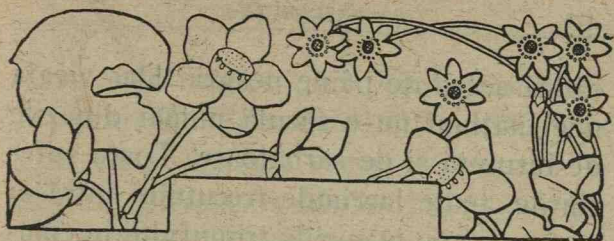
„Iată-ne întorși la vieață,—și acum ea ni se deschide plină de lumină și de nădejde. E seară. Soarele scapătă pe marea albastră, și adânc pătrunzătoarea melancolie a toamnei se răspândește pe netezișul apelor. Intr'adevăr aceasta e prea frumos... Nu-i oare un vis? Nu. In umbra amurgului, silueta iubitei mele soții îmi aduce simțimântul păcii și al siguranței în vieață“.

O, fericirea de a te vedeà iar în cuibșorul tău, între ființele tale scumpe, după trei ani de vitejească, biruitoare luptă cu atâtea primejdii, în așa depărtări!

„Seara stau pe țărmul fiordului. Ecou-
rile au amuțit, și mohorîtul codru de
brazi adoarme. Focurile de bucurie, a-
prinse pe culmi, se sting, și murmurul
apei, la picioarele mele, parcă-mi spune:
„Acum te-ai întors acasă“. Pacea adâncă
a serei de toamnă se coboară binefăcă-
toare pentru mintea obosită...”

Norvegie, fericită Norvegie! Ce suflet
au oamenii tăi!

CULTUL AMINTIRILOR

 n muzeul Carnavalet din Paris am văzut, expus într'o vitrină, un bulgăre negru, aş fi zis o bucată de cărbune; mă plec, şi citesc: „*Pain du temps du siége — triste souvenir...*“ (Pâine de pe vremea asediului—tristă amintire). Işi păstrau Francezii acolo, sub geam, o bucăţică de pâine care le amintea zile de foame, de înfrângere şi de pieire, o păstrau, între altele, şi pentru învăţătură de minte,—ca să vadă cei ce vor veni, prin ce grozave încercări au trecut cei ce s'au dus. Nu erau decât gânduri de tristeţe şi de umilinţă legate de bu-

cățica aceea de pâine neagră. Dar vieața unei națiuni nu e făcută numai din zile de biruință și de sărbătoare. Toate suferințele, toate lacrimile trecutului intră și se fac una cu bucuriile triumfului în compoziția aceasta misterioasă care se chiamă sufletul unui neam. Iar sufletul acesta, trebuie păzit cu sfințenie, ca să rămâe întreg. Uitarea e un început de ruină.

Cu câtă grijă își strâng alte neamuri comoara lor de amintiri, o scrisoare, o fotografie, o călimară, o haină... scumpe rămășiți dela oamenii lor mari, dela eroii lor, cari astfel slăviți, sunt pururea de față.

Nu mai vorbim de mormântul lui Napoleon I dela Invalizi, de casa lui Victor Hugo din Place des Vosges, de casa lui Flaubert dela Rouen, transformate în temple, unde vin credincioșii să se închine. Dar satele chiar, prin care a trecut o rază din gloria Franței, își au bisericuțile lor. La Barbizon, vezi în perețele unei case o placă de marmură; te apropii și citești: „Narcisse Diaz de la Pena, 1807-1876 — Peintre — habita cette maison“.

Ceva mai încolo: „Ici vécut et mourut le peintre Th. Rousseau 1812—1867“ sau „En cette maison vécut et mourut le peintre J-Francois Millet 1814—1875“.

Dar Italia! Toată Italia e un vast muzeu de amintiri glorioase. Cu ce pietate îmi spuneà un custode dela Capela Sixtină, arătându-mi „Judecata de apoi“ a lui Michel Angello: „Cose divine, caro Signore! che non și fanno più... Allora și lavorava per la fama, oggi și lavora per la *fame*“ (Lucruri Dumnezești, dragă domnule! Și cari nu se mai fac... Atunci se muncià pentru faimă, azi se muncește pentru... foame).

În Florența, vezi casa lui Dante, odăița întunecoasă unde s'a născut, și lucrurile lui toate, cari parcă dorm și ele, parcă-l așteaptă pe *El*, să intre și să le trezească din încremenirea aceea de vrajă. Până și piatra pe care se odihnià poetul când se întorceà dela plimbare — „*il sasso del Dante*“ — se păstrează întocmai, în acelaș loc; și, cu firea visătoare și aprinsă a Italianilor, n'ar fi de mirare ca unii

să-l și vadă acolo, stând ostenit și gânditor.

Când oare se vor lega și la noi cele ce-au fost, cu cele ce-au să fie? Ah, un chipiu străpuns de gloanțele Plevnei, ori o manta ciuruită din „Valea Sângelui“, câte lucruri n'ar spune sufletului nostru! S'ar fi putut face în fiecare oraș un mic **paraclis** pentru pomenirea acelor zile de vitejie și de jertfă. Ce curate gânduri gândești în fața Trecutului!

Azi tot mai știm unii din noi căsuța din Știrbei-Vodă și casa din Isvor, unde-au stat, în anii din urmă, cei doi oameni mari ai neamului nostru—Eminescu și Grigorescu. Cine le-a mai ști peste douăzeci de ani?

N'avem cultul amintirilor. Am fost și zbuciumați din cale-afară. Ce știam noi, pâna'acum cincizeci de ani, de ce se va întâmpla cu viața noastră, cu pomul pe care-l sădiam, cu bruma de gospodărie câtă puteam înfiripa între două primejdii? Că n'apucă bine să se potolească o vijelie—și alta și mai vajnică se porniă. Cu ce inimă să mai agonisești, când nu

știi până deseară ce se va alege din rodul muncii și netihnei tale? Cine se mai gândește la ziua de mâine pe câmpul de războiu !...

Purtăm încă în sânge frigurile nesiguranței în care-am trăit atâta amar de vreme !

Imi povestiă odată prietenul Caragiale — cu minunatul lui dar de a povesti — despre toana unui cioban, care la două luni odată, își luă simbria, coborà de vale la cârciumă, și s'așterneà pe chef zdravăn ; puneà doi lăutari să-i cânte, mai scoteà și el fluerul din șerpar de-l mai cerca din când în când, și jucà de unul singur ; zi și noapte jucà ; bea, cinstià pe toată lumea, și jucà ; uneori credeai că se sfârșește — se muià, de te așteptai să-l vezi grămadă la pământ — ș' odată parcă-l strigà cinevă, așa se 'ncordà din tot trupul, își puneà palma stângă 'n ceafă, dreapta 'n șold, și, plecându-și boiul înainte, izbià de nădejde cu opinca 'n dușumea, și chiuià din adâncul inimii un chiot al lui.

„Auzi, lele, cum mai cântă,
Bată-l măiculița sfântă !“

A treia zi cereà socoteala, plătià frumos, —ce-i rămâneà aruncà lăutarilor, își luà gluga și ciomagul de sub laviță și, dându-și căciula pe ceafă, le trăgeà o sudalmă la toți, și plecà iar la munte, să facă de parale pentru... toana viitoare.

Ascultând pe Caragiale, mă gândiam la poporul nostru. Tot așa își înțelege vieața, și tot așa și-o risipește.

Am văzut țăran care se duce la târg, își vinde juncușoara, s'așează la un adalmaș de-un ciocan de rachiu și-și beà toate paralele. Iar la 'ntors, bătând marginile drumului, filosofează. A avut și el așa un chef... Acu, ce să-și mai facă inimă rea? Sănătate. Parcă și banii... Vine-un tâlhar și... pac! un par în cap—ce-ai mai înțeles?...

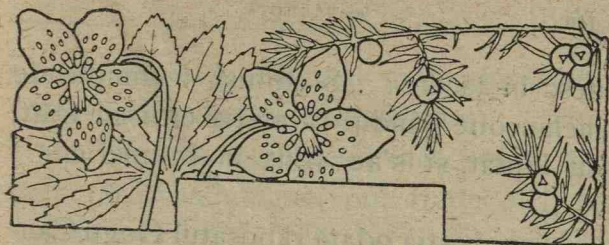
Prin gura omului acestuia vorbește neamul nostru întreg. Cel mai risipitor neam de pe fața pământului! Pentru noi, pentru grijile și bucuriile vieței noastre, nu-i decât ziua de azi. Ziua de ieri... „a mâncat-o lupul!“ Ziua de mâine... „poartă el Dumnezeu de grijă!“

Ce poți clădi pe unda mișcătoare a zilei de azi !

Dar începe și sufletul nostru să se deschidă. Una câte una încep să se desfacă și bunele noastre însușiri, adormite de veacuri.

De-abia acum ne deschidem ochii în fața Adevărului. Lumina lui nu erà de ajuns ca să-l putem vedea. Ne trebuie și liniște. Liniștea care îngăduie lăstarului să prindă rădăcină și florilor să lege rod. Nu-i ea și firul pe care se 'nșiră amintirile ?

CĂRȚI SFINTE.

eamul nostru trebuie să fi avut, pe vremuri, mulți oameni de seamă. Noi cunoaștem numai pe aceia cari au făcut biserici, cari au înzestrat mănăstiri, ori și-au scris cu paloșul, sau cu pana, un rând de pomenire în izvoadele țării,—dar câți milostivi, și câți gânditori, și câți viteji neproslăviți n'or fi odihnind sub bălăriile acestui pământ al tuturor uitărilor! Pe vecii vecilor uitați. Uitați și ei și jertfele lor... La urma urmei, ce zor au faptele bune de zgomotul trâmbiților noastre? Toate câte rodesc în lumea asta—nu ro-

desc în tăcere? ...Și totuși, te umple de melancolie gândul că atâția eroi au trăit, au luptat și s'au stins în întuneric.

Ne povestià odată răposatul Gogu Cantacuzino despre neamul Goleștilor.

Cunoscuse—târziu, către apusul vieții lor—pe reprezentanții celor trei mari însușirii ale nobleței de atunci: Vitejia, Bunătatea și Înțelepciunea. Unul dintre ei, cel care înfățișà larga dărnicie strămoșească, după ce-și împărțise la țărani toată averea,—sărac, bătrân, bolnav, dar senin și fericit cum numai cei buni pot fi, trăia retras, aproape uitat de lume, într'o odăiță dela „Otel Avram“. Singura ființă care mai venia să-l vadă și să-l mai întrebe de sănătate era o biată babă care, de pe urmele milostivirii lui, își avea căsuța ei în marginea târgului, pe sub dealul Filaretului. Ea venia aproape în fiecare dimineață și, iarnă-vară, îi aducea regulat câte două ouă proaspete dela găinile ei, cu aceeași bogdaprosti de bătrânică recunoscătoare și cu același oftat din adâncul inimii. Iar el, cum plecà băbuța,

puneà ouăle în buzunar și le duceà lui Rosetti la redacția „Românului“. „Că tu, frate Costache, muncești încă pentru binele țării—eu nu mai pot fi de nici un folos“...

La omul acesta sfânt mă gândiam, pe când citiam atingătoarele pagini ale d-lui Nerva Hodoș. La el și la multe lucruri simple și frumoase, cari fac podoaba trecutului nostru. Va trebui o generație plină de pietate, care să-și întoarcă sufletul către „tăcuții oameni mari“ ai acelor vremi,—să-i cheme într'ajutor, să-i divinizeze, să se împărtășească din vitejia și din bunătatea lor, ca să poată reășeza vieața neamului acestuia în vechia ei cinste și vrednicie.

D. Nerva Hodoș, suflând colbul uitării de pe gândurile marelui patriot Constantin Golescu, ne face să trăim cu eroii aceia, din a căror apropiere eșim vădit mai buni, mai cuminți, mai puternici. Domnia-sa pune în fruntea însemnărilor de călătorie ale boerului Dinu Golescu o documentată și limpede introducere a-

supra originii și isprăvilor acestei nobile vițe de eroi pământenii, și cu frumosu-i dar de a spune lucruri multe în vorbe puține, luminează, în vieța și însușirile alese ale unei familii, sufletul întregului neam românesc. Suflet larg,—duios și vitejesc, plin de bunătate și pururea gata de jertfă.

Ce oameni au fost Goleștii !

Vă închipuiți un boer bogat, cu sute de robi și cu douăzeci de moșii, un sfetnic al Divanului, întemeind la țară o școală obștească și făcându-se el dascăl „*pentru învățătura copiilor satului în limba românească*“. Banul Radu Golescu—*învățător* la școala din satul Goleștii ! Lucruri de acestea, pe cât știm, numai în Japonia se pot vedea.

Și iată că din „Introducerea“ d-lui Hodoș aflăm că minunea aceasta s'a întâmplat și la noi... Acum o sută de ani ! Timpuri de aur.

Iar Dinu moștenind, împreună cu averea, și sufletul părintesc, lărgeste învățăturile și îndemănările școalei, făcând

acolo ca un fel de internat unde să poată veni copii și de prin alte părți. El tipărește o înștiințare-program, pe care o trimite în toată țara, deslușind că pe lângă învățăturile arătate, școlarul „are a auzi și în toate Duminicile, după săvârșirea slujbei, cuvântări povățuitoare spre depărtarea relelor năravuri a viețuirii cei trândăvite, și îmbrătoșarea virtuței“.

Singur întocmește cărți românești și le tipărește cu cheltuiala lui, aduce profesori pe Eliade Rădulescu și pe Aron Florian, și toate gândurile și puterile lui le pune întru părinteașca îngrijire și buna învățătură a școlarilor, fii de boeri sau de robi, una fiind în altarul luminii, deopotrivă având cu toții nevoie de o bună învățătură, pentru „a-și săvârși fieș-cine, măcar de orice treaptă va fi, slujba sa în credință, cinste și vrednicie, și de a nu fi nici unul leneș în lucrurile sale, căci lenevia este cea mai mare pagubă și vrăjmaș al omului“.

Plină de interes și nespus de mișcătoare este în stăruințele ei această nobilă

chemare la învățătură. Generosul și entuziastul boer nu știe cum ar îndemna mai bine pe părinți și cum i-ar mai îndupleca să-și trimeată copiii la școala din Golești... „cât pentru locuința lor sunt jertfite toate odăile ce sunt înaintea bisericii, cum și casa cea mare împrejurată cu zid, și alte multe odăi împrejurul curții. Toată grădina cu felurime de pometuri, unde pot după obicei, împreună cu Dascălu să se primble, și să-și lucreze pentru însănătoșirea trupului, având toate câte sunt într'însa spre întrebuințarea lor, acestea toate și învățătura fără de nici o plată“.

Ce suflet în omul acesta! Ce adâncă iubire de țară și de neam, în afară de care vieța lui nici o însemnare și nici un înțeles nu putea să aibă! El nu era și nu se simțea acolo decât o verigă în lanțul cel mare de viteji cari închegau ființa cea neperitoare a neamului românesc. Și cei cari s'au dus și cei ce-aveau să vie îl pironiau cu privirea care judecă. De cugetul acesta, de sentimentul acestei înalte răspun-

deri sunt însuflețite toate vorbele lui—toate faptele lui. Și cu ce divină simplitate o spune la sfârșitul chemării, după un șir de bune îndemnuri și înțelepțești povețe pentru părinți cum să-și aplece copiii la izvoarele învățăturii!

„Căci împotriva urmând, nici copiii compatrioților mei nu vor dobândi nici un folos,—din care pricină și sufletele răposaților părinților mei nu vor simți nici o mulțumire, nici cei din urma noastră viitori fii, nepoți și strănepoți, nu vor avea nici o pildă folositoare“.

Cu ce se îndeletniceau boerii de pe atunci!

Noi suntem oameni grăbiți. S'a iuțit vremea, și nevoile vin ca apele mari și ne învăluie, de nu mai știm uneori unde ne aflăm. Cine poate citi câte se scriu? Trec astfel nebăgate 'n seamă o mulțime de lucruri prețioase care n'au alt cusur, decât doar mândria de a vorbi încet. Dintre acestea e cartea d-lui Nerva Hodoș

cu lamura de gânduri a celui mai ales dintre aleși neamului nostru¹⁾.

O carte sfântă. O evanghelie a iubirii de patrie. Ne-ar face mult bine, la o vreme ca asta. Ce păcat că n'avem când s'o citim !

1) Const. Golescu. Insemnare a călătoriei mele, făcută în anul 1824, 1825 și 1826.

Tipărită din nou și însoțită de o introducere de Nerva Hudoș. București 1910. Tipografia „Cooperativa“.

DELAVRANCEA.

Liecare suflet își poartă chipul care i se potrivește. Dacă nu și-l are dela început croit pe seama și pe făptura lui, singur și-l modelează, din lăuntru în afară, încetul cu încetul. Nu e linie, nu e trăsătură cât de neînsemnată în figura unui om, care să nu corespundă unui anume gest sufletesc. Mai întâi gura e modelată de mișcările și de căldura cugetării,—de vorbele pe cari le spune, și mai ales de cele pe cari nu le spune; apoi ochii, ochii, cari, învăluind formele deafară cu privirea sufletului care se uită prin ei, capătă, cu

vremea, caracterul, expresia fundamentală, culoarea privirii, a undeii acesteia de viață, încărcată de dragoste sau de ură, de bunătate sau de răutate, de lumină sau de întuneric, după cuprinsul adâncului din care pleacă. Și toată fața, cu liniile și cu mișcările ei, sfârșește astfel prin a fi opera firii noastre, a sentimentelor și gândurilor noastre.

Sufletul puternic, înzestrat cu atâtea daruri minunate, sufletul complicat, neliniștit, vibrant și atât de comunicativ al artistului Delavrancea își poartă cu adevărat figura care-l prinde, haina care-l arată așa cum îi el.

- Seamănă cu Hristos...
- Cu Shakespeare mai mult.
- Are ceva din Velascquez.
- Din Van-Dyck mai mult...

De câte ori n'am auzit discuții de astea, despre figura lui Delavrancea! În fiecare din părerile de mai sus e câte-o fărâmă de adevăr. Și poate c'ar mai încăpea și alte asemănări. Așa bunăoară, mie Delavrancea îmi face impresia unui leu. Imi face impresia asta mai ales de vr'o câți-

va ani încoace, de când bătăliile vieții au dat firii și ochilor lui seriozitatea aceea așezată, liniștea aceea impunătoare a eroului, pe care primejdiile nu-l mai pot impresiona. Trupeș, voinic, frumos, adus puțin de spate, ca și cum l'ar apăsă povara propriilor lui gânduri,—de sub coama-i bogată care 'ncepe-a cărunți, privește în lumea de-afară, ce pare a-l interesa din ce în ce mai puțin, cu liniștea puterii care nu cunoaște hotar ; plina bărbăție a talentului, focul oțelitor al vremii și frământarea gândurilor au dat înfățișării lui acea mândrie potolită, aproape melancolică, a omului cu adevărat superior, pe care nimic din deșertăciunile vieții noastre nu-l mai atinge ; de altfel și mișcarea aceea domoală, învăluită în nu știu ce mister, înfiorarea aceea pe care-o împrăștie din toată ființa lui, când se ridică la tribună să vorbească, îi dă ceva din gravitatea și măreția imperială a leului.

Dar ce suflet interesant ! Ce flacăra zbuciumată e sufletul acestui puternic artist !

Râdicat de jos, din gloata vâjnoasă a muncii ș'a îndurării tăcute, de care nici măcar o generație de surtucari nu-l desparte, crescut în nevoi, lipsit adesea până și de jocurile și de bucuriile obișnuite ale copilăriei—Delavrancea e firea cea mai aleasă și mai aristocratică ce se poate închipui. Un aristocrat, în înțelesul bun, larg și simpatic al cuvântului. În gesturile lui, în francheța lui, în gândire, în vorbă ca și'n vieață, e o distincție nobilă,—de o fermecătoare nobleță. Ai zice că re-trăește în el cel mai rafinat suflet atenian din zilele lui Pericles. Artist în tot ce face. Cu adevărat *natură ritmică*.

—Ce pictor ar fi fost Delavrancea! îmi spuneà adesea marele Grigorescu. Ai băgat de seamă ce expresiv e în desen, cum prinde mișcarea, caracterul, și ce vie și *colorată* e linia la el?...

A rămas un pictor în vorbe. Un mare pictor.

Din armonia minunată a puterilor lui sufletești, a uimitoarelor lui puteri, de o sălbatecă spontaneitate, izvorăște și far-

mecul acela pururea proaspăt al cuvântului, verva aceea strălucitoare, torențială, care-ți dă în totdeauna impresia de ceva supraomenesc. Ascultându-l, sau citindu-l, ai credința că Delavrancea ar putea să facă orice, să învingă orice greutate, să atingă orice înălțime cu darul cuvântului. Și 'n adevăr că așa și este.

O, să nu măsoare nimeni puterea acestui suflet mare după rezultatele văzute și ponderabile, cari servesc de bază pentru bilanțul oamenilor practici. Delavrancea e un risipitor. De inima lui, de talentul lui, de timpul, de munca și de banul lui, Delavrancea e cel mai generos, cel mai nesocotit risipitor ce se poate 'nchipui.

Bun ?.. Firește că e și bun. Un artist nici nu poate să fie decât bun. Dar nota fundamentală a firii lui de risipitor e mai mult nepăsarea. O nepăsare măreață, ca a naturii. Timpul lui—ca și când ar fi eternitate—așa nu și-l socotește. Și nimic din ce e al lui nu-l preocupă. Ce-a spus el, ce-a scris el—e trecut, un trecut spre care niciodată nu-și mai întoarce privirea. E ca și când n'ar mai fi al lui. Sunt roa-

dele scuturate din prisosul vieții, din nevoia firii lui de a produce, de a crea. Ce va face lumea cu ele—o privește.

Și nu să zici că cercările vremii i-au dat tăria asta. Nepăsător a fost el de scrierile lui, de când îl știu.

Mi-aduc aminte—or fi de-atunci vr'o douăzeci și cinci de ani—un escelent profesor de limbile greacă și latină se străduia, într'un lung șir de articole-foiletoane, să lămurească, pe temeiul primului volum „Sultănica“, locul lui Delavrancea în literatură. Criticul făcerea o lungă, instructivă poate, dar mai ales ostenitoare călătorie pe toate drumurile bătute și prin toate genurile și varietățile de genuri literare statornicite în cărțile de școală. Și cum pe nici unul din acele drumuri și'n nici una din acele despărțituri nu'ntâlnea pe Delavrancea, și cum în nici unul din tiparele știute nu'ncăpea dihania asta nemaivăzută, bietul profeseor, contrariat,—jignit foarte în prestigiul sertărașelor lui, așa de frumos lustruite și numerotate—hotărî că... sălbatecul acesta inclasificabil, nu e și nu poate fi un literat, pentru sim-

plul cuvânt că felul lui de a gândi și de a spune ce gândește nu intră în nici una din cutiuțele consacrate de înțelepciunea veacurilor. Delavrancea a citit critica necăjitului profesor, a zâmbit, și și-a văzut de treabă. Și ce bine-a făcut!

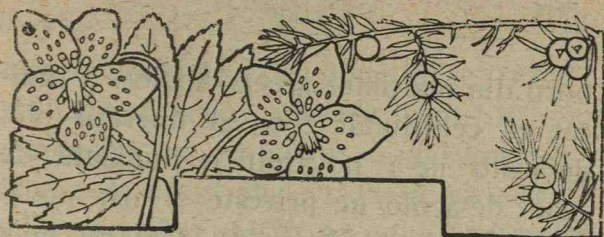
După „Sultănica“, unde ca o floare de primăvară se deschide sufletul curat al câmpiilor noastre, trecut prin sufletul tot așa de curat al artistului, a venit „Trubadurul“, cu vieața zbuciumată și chinuită până la nebunie a orașelor,—apoi strașnica judecată a ticăloșiilor legate de spoiala civilizației noastre—„Paraziții“ și „Intre vis și viață“...

S'au muncit unii să-i numere adjectivele și verbele, au căutat alții să-i prubuească frazele după schemele învățate prin cărți; i-au bănuit romanticii că preă e realist—realiștii că prea e romantic; l'au muștrat literații pentru politica lui, și oamenii politici pentru literatura lui. —Delavrancea, imperturbabil, și-a văzut de drum. El și-a urmat înainte pornirea sinceră a inimii lui,—și numai ce i-a poruncit inima lui să spue tare a spus în

adevăr *tare*. În articolele de ziar, pe cari un scriitor mai puțin indiferent și le-ar fi strâns de mult în volum, ca și în literatura lui, ca și în discursuri, Delavrancea e același om dintr'o bucată, cinstit cu el—cinstit cu lumea. Pururea sincer—*orice s'ar întâmpla*. El nu-și caută cuvântul, nici atitudinea. Iși descarcă sufletul, ca de-o greutate care-l doare, de care *trebuie* să scape.

În vorbă, ca și'n fapte, el își pune tot focul inimii lui de poet—toată marea lui iubire de oameni și de dreptate. Și nu e impresie din lumea de-afară, care, în sufletul lui, să nu capete numai decât rezonanța, ritmul, puterea cea sfântă a poeziei. El face artă cu palpitările, cu flacăra vieții lui, cum face albina miere cu suc florilor din cari se hrănește.

UN ÎNVĂȚĂTOR

Foarte frumos au sărbătorit „cetățenii academici“, pe strălucitul lor Magistru. Imi place să cred că acei cari, pentru altfel de rosturi, voiau să facă o victimă dintr'un erou, vor fi înțeles ei singuri acum ce ofensă ar fi adus cu aceasta, fără să-și dea seamă, omului ales și mândru pe cari toți îl admirăm și toți îl cinstim. D. Maiorescu privește lumea dela o înălțime, până la care din fumul de tămâie nu ajunge decât mireazma, și, din amestecul glasurilor noastre, nu se lămurește decât imnul curat al proslăvirii.—Nici odată nu s'a co-

borît din înălțimea aceea. Acolo s'a rădicat cu cel dintâi zbor al tinereții lui; de-acolo ne-a povățuit o jumătate de veac; de-acolo ne privește și azi, povățuindu-ne încă. Un mare învățător ne-a trimes Dumnezeu în omul acesta, căruia și putere destulă și daruri i-a dat pe seama înaltei chemări pentru care ni l-a trimes. Venit într'o vreme de îmbolmojeală, de pripă lacomă și de fraze amestitoare—de mari prefaceri în vieța noastră, dar și de mari nedumeriri, de foarte multe lucruri poleite, cari vroiau să treacă și *izbutiau* să treacă drept aur adevărat,— d. Maiorescu aduce, în vălmășagul și huetul acela de bâlcu, privirea care vede, și glasul care face tăcere, pentru a fi ascultat. Privirea care vede dincolo de suprafața lucrurilor și dincolo de vremea lor.— Ciudat trebuie să li se fi părut oamenilor de atunci tânărul acela grav, aproape solemn care venià să le strice *sărbătoarea*, cu vorba lui măsurată, serioasă,—plină de autoritatea pe care o dă adevărul. Ei petreceau între ei așa de frumos, își aveau cântecele, visurile și tri-

umfurile lor destul de zgomotoase,—când eată că apare un „mosafir nepoftit“ și le spune cu cel mai sonor și mai limpede glas ce s'a putut auzi vr'odată, că lucrul pe care-l cred ei sfârșit, nu e de loc sfârșit —că de-abia l'au început, și nu l'au început bine—că spumă-i toată biruința de care se adorm, și minciună toată bucuria lor. Acei cari cutează astăzi să strige unele adevăruri, pe care de altfel le gândim cu toții, anevoie și-ar putea închipui ce tărie de zeu invulnerabil îi trebuia unui om, acum cinzeci de ani, ca să poată spune ceea-ce a spus—și cum a spus—d. Maiorescu lumii de atunci. Știa el bine că atitudinea aceea bărbătească, hotărâtă, profund cinstită, numai simpatică și numai comodă nu putea fi. Dar ce-i pasă celui ce poartă o solie, pe care și-o înțelege, de ce se va întâmpla cu el? Și d. Maiorescu este și rămâne, între fruntașii neamului nostru, un exemplu de om care și-a înțeles misiunea. Cu adevărat preot al datoriei. Pe catedră, la tribună, pe banca ministerială, sau la barou, în toată vieța lui publică, așa de frumoasă și de

senină, d. Maiorescu a *oficiat*. Nu-l prețuim îndeajuns. Ne lipsește perspectiva timpului, și multe altele ne lipsesc pentru aceasta. Dar ai să vezi tu, tinere al vremii noastre de foarte puțină evlavie, ai să vezi ce curată și adâncă evlavie are să se coboare în sufletul tău, și de acolo în vorbele tale, când, peste cincizeci de ani, vei spune tinerimii de-atunci: „*Eu am auzit pe Maiorescu!*“.

Românul, din firea lui, nu e demonstrativ. Mai ales dragostea pentru cei de sus, respectul, admirația, la el sunt tăcute, discrete, dintr'un sentiment de cuviință, dintr'un amestec de sfială și de mândrie... Sărbătoarea cea mare e în inimile noastre. Pentru acest suflet întreg, pentru această minte frumoasă la care toți ne-am luminat, pentru acest judecător senin al vremii lui, noi simțim cu mult mai mult decât ceea ce putem încredința bietelor noastre vorbe. Nu e ceva din sufletul, din tainica putere a omului acestuia în toți cari ne-am apropiat de el?

Templu al gândirii românești a fost ca-

sa d-lui Maiorescu. Acolo s'au întâlnit bătrânii cu tinerii—generația care se ducea cântând, cu cea care venia discutând. Acolo și-au citit lamura lor de gânduri Vasile Alexandri și Hasdeu, Creangă și Eminescu—și Caragiale, și Delavrancea, și Coșbuc, și cea mai mare bucurie a noastră—mândra pleiadă a celor de curând sosiți. Aproape toți scriitorii acestor din urmă cincizeci de ani, în cari s'a plămădit vieța cea nouă a limbii și a literaturii noastre, au primit recunoașterea, îndemnul și povața acestui mare maestru al cugetării și al cuvântului. Cuvântul domnului Maiorescu— așă de frumos cumpanit, așă de sculptural și de strălucitor ! Cea mai corectă linie, în cea mai curată marmură.

Un om puternic a fost și *este* acest învățător al nostru. Puternic prin liniștea lui, prin marea lui înțelepciune și bunătate, prin stăpânirea deplină a tuturor mișcărilor și mijloacelor lui sufletești, prin siguranța privirii, a gândului și a vorbei totdeauna plină de 'nțeleș, totdeauna plină de tact.

Ce va fi clocotind în adâncul nevăzut al acestei vieți înțelepte, de o liniște olimpiană, e un lucru care nu ne privește. El ne-a dat nouă floarea vieții lui—floarea cea luminoasă, care e și podoabă și rod, partea cea mai bună, care nu se va mai lua delà noi. E o rară fericire pentru un neam când are oameni de aceștia, dar e o fericire și mai aleasă când știe să-i prețuiască. — În sărbătoarea solemnă și înălțătoare cu care au cinstit cele două Universități pe învățătorul Maiorescu, noi am văzut aevea, ca și cum ar fi răsărit deodată, tot ce-a sămănat el, zi cu zi, în cinzeci de ani, și am simțit atunci trecând prin sufletele noastre fiorul unui moment istoric. A fost sărbătoarea unui neam aceea,—sfânta bucurie a unui neam, care-și deschide inima în fața adevărului. Toate au fost uitate pentru o clipă. Numai învățătorul nostru strălucia acolo într'o lumină ca din altă lume. Bătrâni și tineri s'au privit cu drag—și ochii lor umeziți de lacrimi, de lacrimile fericirii, își trimeteau, pe deasupra grijilor pământestești lăsate pământului, aceleași gânduri

frumoase, înalte, divine,—gânduri de acelea cari nu se rostesc prin cuvinte.

Ce va rămâneà? Se 'ntreabă 'ntotdeauna cei dela cari niciodată n'are să rămâe nimic.—Un lan frumos de grâu își leagănă spicele de aur în mângâerea vântului. Privește-l, sămănătorule, și bucură-te din toată inima, că'i rodul muncii și răsplata grijilor tale acolo.—Ce va rămâneà?... Fiecare bob de grâu își are soarta lui. In fiecare bob de grâu dorm lanurile nesfârșite ale viitorului.

„APUS DE SOARE“

e bine-mi pare că n'am simțul critic preà rafinat, și mai ales că nu știu o mulțime de lucruri, de bună seamă foarte importante, căci numai așa pot admirà cu toată inima și fără nici o rezervă frumoasa piesă a lui Delavrancea...“

Cu vorbele acestea mă întâmpină mai zilele trecute una din cele mai bune românce din pătura înaltă, și vai... atât de lipsită de entuziasm, a societăței noastre.

Mi-au rămas vorbele, pentru că și eu de multe ori mi le-am spus.

În adevăr, puține mulțumiri avem în

vieață, cari să se poată asemăna cu deplina, curata desfătare pe care ne-o dă sentimentul acesta, de esență aproape divină, al admirației. Și totdeauna am văzut în nobila putere de a admira nu numai un semn de sănătate sufletească, dar și unul din cele mai scumpe daruri, cu cari a înzestrat Dumnezeu pe om.

Iar darul acesta, pe cât se vede, nu stă în raport nici cu inteligența, nici cu învățătura, ci mai mult cu fondul de simpatie și de altruism al omului, cu acea atmosferă de generozitate și de francheță, care constituie ceea ce s'ar putea numi buna acustică a sufletului omenesc. Egoistul nu admiră. Avarul nu se entuziasmează pentru nimic în lume—entuziasmul fiind o cheltuială...

O, bieții oameni, cari nu știu să admire!

Am un prieten foarte deștept, care-a citit ș'a văzut multe, dar cu ochiul pururea la pândă, ispitit numai de plăcerea de a găsi cusururi. Imi închipuiu că trebuie să fie strașnic de acră o asemenea plăcere. Prietenul meu are—din pricina asta, pro-

babel — o figură veșnic scârbită, parcă toate i-ar mirosi urît, parcă îndărătul fiecărui lucru ar vedeà un drăcușor care-i dă cu sîc și se strîmbă la el. Mă 'ntâlnește acu vr'o două luni, și mă 'ntreabă c'un aer îngrijat, ca de cine știe ce nenorocire.

— Adevărat că face Delavrancea o piesă?

— Adevărat.

— Da ce i-a venit?

— Cum ce i-a venit?

— El, care n'a mai scris nimic de-atîta vreme...

— Un cuvânt mai mult să ne deà o lucrare însemnată.

— In tot cazul mi se pare foarte ciudat... Subiect istoric... pe cât mi s'a spus.

— Ștefan cel Mare.

— Hm! S'o vedem și pe asta.

Ș'a văzut-o. A fost la prima reprezentare; entuziasmul din sală i s'a părut o aberație, a constatat încă odată stupiditatea publicului românesc, și-a făcut mult

sânge rău, ș'a plecat hotărât să și-l verse într'un articol fulgerător.

Și eată cum prietenul meu, în loc să se bucure și el cu noi, și-a găsit amărăciune și suferință, tocmai acolo unde mii și mii de suflete s'au luminat de una din cele mai curate și mai înălțătoare plăceri.

Este o dreptate și în lumea sentimentelor omenști.

Piesa lui Delavrancea, intitulată așa de frumos „Apus de Soare“, știe singură să se apere și să-și facă loc între operele vii și puternice, cari împodobesc literatura noastră. Ea va trăi cât va trăi limba românească. Și aceasta, nu pentru că înfățișează pe cel mai mare și mai iubit Voivod al neamului nostru, dar pentru că odată cu el și'n jurul lui, prin uriașa putere de evocare a fermecătorului Delavrancea, vedem înviind și desfășurându-se iarăși vremile de-atunci, cu vitejia, cu cinstea, cu poporul, cu boerimea și cu toată mândra gospodărie a Moldovei, a Moldovei din zilele acelea de sfântă și glorioasă aducere-aminte.

Cunoașteți basmul cu palatul fermecat, în care toate dorm încremenite, legate de vraja unui blestem. Vine într'o zi Făt-Frumos, face-un semn, spune-o vorbă, de-o dată vraja se rupe, și toată vieța oprită în loc de-atâta amar de vreme se dezleagă și începe iar să curgă.

Intocmai așa, în opera lui Delavrancea, puterea magică a cuvântului trezește cetatea Sucevei din zilele marelui Ștefan. Se redeschid gurile amuțite de patru sute de ani, și-și reiau firul vorbei de unde l'au lăsat.

„Cum, cum? Intreabă Irina.

„Ei, așa... zic, se duse, se duse, până dete de un balaur...” Povestește Fira.

Și fusele pornesc iar să toarcă, vârtelnițele să depene, războaiele să țese și albele mâini harnice să 'mbine mătăsurile pe gherghef,—căci lucrurile se petrec la Curtea Domnului celui fără de odihnă, și într'o vreme de cuminție, când tot omul trebuie s'aducă țării prinosul lui de muncă.

Dar cum povestesc... Ah! cum povestesc de părinții lor pieriți în războaie, fe-

tele acelea de boeri, îmbătrânite în glorioasă durere, la Curtea Voivodului bun și milos căruia toată suflarea Moldovei se 'nchină ! Și cum vezi, ca la lumina unui fulger, toată frumoasa tragedie a morții vitejești, povestită în câte-va vorbe, așa de simplu, așa de atingător, așa de profund omeneste.

„Ilinca: Se împlinesc douăzeci de ani de când pârcălabii Gherman — bietul tata—și Oană, tovarășul lui, picară din turnul Cetății-Albe. C'a zis Oană lui Gherman: „scapă tu“ !... Și-a răspuns Gherman lui Oană: „ba tu“ !... și s'au grijit amândoi, și și-au iertat păcatele unul altuia. Și-a zis Oană lui Gherman: „Ție-l Dumnezeu pe Ștefan“ ! Și-a zis Gherman lui Oană: „Amin“ !... Ș'au pierit, ei cu toți ai lor.

Irina: Sunt douăzeci și șapte de ani încheiați, de când pieri floarea Moldovei la Războieni. Trosnia cetatea ridicată în pripă de slăvitul nostru Voevod. Flăcările se înălțau până la cer. Și el țipă: „Nu vă lăsați“ ! Și pârcălabul Dajbog, bietul tata, i-a zis: „Nu ne-om lăsa, dar du-te“. Și

comisul Huru, și postelnicul Hrîncu îl târără afară din luptă, rupându-i veșmintele de pe el, și-au zis: „du-te, că Moldova nu pierde de pierim noi“.

Și din toate vorbele, și de jale și de glumă, și ale copiilor și ale bătrânilor, un singur suflet se desface și crește din ce în ce mai luminat în fața noastră—sufletul Moldovei, întrupat în mântuitorul ei. În momentul când apare slăvitul Ștefan, bun, duios, glumeț, fără a încetă o singură clipă de a *voi* ca un stăpân atotputernic, pare că, în jurul lui, în teatru, ca și în inimile noastre se coboară ceva dintr'o altă lume: se face deodată tăcere, tăcere sfântă, ca s'auzim bine ce spune *El*.

E bătrân Voivodul, și rana căpătată la Chilia, rana dela picior, pe care, ne având vreme când să și-o vindece, o poartă de patruzeci de ani prin viforul bătăliilor, a obrintit rău, și-l doare din ce în ce mai cumplit. Ar trebui să se odihnească. Cine mai mult decât el ar aveà și dreptul și nevoia de a se odihni! Dar... *Pocuția!* (Ce frumos rostește Notara vorba asta, care

parcă duce cu ea o bucată din inima ero-ului!) Pocuția, despre care clucerul Hrâncovici zice, că stă „așà și așà“,—și despre care mândra, îndârjita voință de fier a Domnului strigă răspicat: „*Pocuția numai așà să fie!*“

Cuvântul sună ca o trâmbiță de războiu; și când s'aud din depărtare cântecele plăeșilor ce izvorăsc din văi la chemarea buciului, și când sfetnicii și domnul privesc dela fereastră cum vin, roind de pretutindeni, opincarii Moldovei—logodnicii morții, ce frumos și cu ce părintească iubire îi salută stăpânul și Povățuitorul lor:

„Oh, săracii! săracii mei ș'ai voștri!... săraci și voi și eu... Ce bogată e Moldova!“. *Moldove Moldova*

Câtă adâncime în vorbele acestea duioase, de o simplitate biblică! Și ce perspective tragice deschid închipuirii noastre!

.... Aș păcătuî, dac'aș spune că Delavrancea e numai un meșter de o neîntrecută iscusință, un vrăjitor al cuvântului,

care ochește în sufletul nostru și trage, ca la țintă, c'o vorbă, c'o anume imagină, ticluită pentru o anume impresie.—Se știe marea putere de sugestie pe care o exercită ritmul, revenirea acelorași sunete la intervale potrivite, muzica cea fără note a gândirii. Așa, de exemplu, în scena de așteptare și de grijă dela începutul actului al doilea, când Doamna Maria stă de vorbă cu fetele ei de casă, și sufletele toate sunt ca 'n rugăciune, plecate sub greutatea acelorași temeri,—e un moment când Ileana și Doamna rostesc, făcându-și cruce, cuvinte ce s'ar părea anume alese și cu socoteală puse de autor, pentru a produce în noi sentimentul de sfântă înfiorare, pe care în adevăr îl produc vorbele acelea:

„Ileana: *Ție Domnul pe Domnii noștri, Doamnă!*

Doamna Maria: *Numele Tatălui... ș'al Fiului, ș'al Sfântului Duh... Amin“.*

Nu meșteșugul, nu iscusința retorică a potrivit așa vorbele acestea, ci ele au izvorit de sine, îmbinate astfel și ritmate gata, picurate din preaplinul sufletului e-

moționat. Pătruns de evlavie, sufletul înfierbântat al poetului *cu evlavie* își descarcă în cuvinte fiorul acelei clipe, cum tămâia aprinsă își trimete mireazma ei în fumul care se râdică.

De aceea tot ce spune Delavrancea, din inimă pornind, la inimă merge. Și de aceea și persoanele din drama lui sunt vii, se mișcă și vorbesc *ele*, ele cu vieța lor, pe care și-o reîmprospătează în prisosul de vieță al evocatorului.

Cu ce duioșie de mamă vorbește Doamna Maria cu Oana, copila din flori a lui Ștefan, rodul dragostei lui cu Răreșoiaia din Hârlău, și cu ce îndurare de sfântă îl apără ea până și de umbra vreunei învinovățiri:

„*Ce vrei, Irino... Om de războiu... trei luni acasă și nouă pretutindeni, numai acasă nu!*“

Vine Clucerul Moghilă, care vestește sosirea Domnului biruitor.—Va rămâne un model de narațiune epică felul cum povestește Moghilă bătălia din Valea Haliciului cu Leșii, pentru Pocuția. Când

intră Ștefan, mult mai bătrân,—pe fața lui slăbită, în ochii lui osteniți de durere, vedem numai decât ilustrația povestirii lui Moghilă. Piciorul de-abiă și-l mai mișcă... La întoarcere, a lunecat calul pe marginea unei prăpăstii și i-a apucat subț el tocmai piciorul cel bolnav—„că de unde-i așa mai subțire, de-acolo se rupe“... Și totuși, câtă stăpânire de sine la omul acesta, călit în focul atâtor lupte! Și ce frumos îi răspunde el Doamnei, când îl întreabă neliniștită ce-l doare!... „*Nimic pe Domnul Moldovei... și toate pe Ștefan Mușatin!*...“

„Să ne odihnim, Serenissime“ îi spune, din ce în ce mai îngrijat, doctorul italian Cessena.

„Să te odihnești, doctore... In Italia se odihnesc mult principii“, îi răspunde, surâzând, cel ce nu cunoaște și n'a cunoscut ce e odihna în durățul vieții. Un singur fel de odihnă înțelege Ștefan, și odihna aceea e dincolo de hotarul vieții.

Dar Voivodul războaielor este și Domnul Dreptății. Și ce minunat ni-l arată

Delavrancea, din câteva trăsături numai, din câteva fulgere.

„**Clucerul Moghilă** (citind foaia judecăților deslegate): *Vornicul Duma, fiul lui Vlaicu, vărul Măriei Tale, cu șapte sate omenești pentru robire de mori. Vornicul Duma perde.*

Ștefan. *Cine perde?*

Clucerul Moghilă: *Vărul Măriei Tale.*

Ștefan: *Bine“.*

O, sfântă dreptate din zilele marelui Ștefan, când șapte sate de oameni de rând se judecă cu vărul Domnului—și câștigă!

Delavrancea a trebuit să aibă vedenia lui Ștefan, și să fie urmărit de ea până la neliniște, pentru a-l reînvia astfel în „Apus de soare“. Poate, că e și o înrudire de suflete și de firi, o legătură misterioasă, peste adâncul a patru veacuri, între acești doi aleși ai neamului românesc. Delavrancea a trăit cu eroul lui, a luptat alături cu el, a iubit ș'a suferit cu el—de aceea ni-l și înfățișează așa de *omenește* mare și puternic.

O minte așezată, o adâncă pricepere

a timpului ș'a împrejurărilor, o strașnică voință pusă în slujba celei mai nobile chemări pe care poate s'o aibă un Domn, și mai presus de toate, pentru Moldova lui, pentru sfânta lui Moldovă, o iubire ce nu cunoaște hotar,—eată cele dintâi note caracteristice, cele dintâi linii largi de lumină în care ni se arată Ștefan, Ștefan Voivodul; dar Voivodul este *om* cu dureri, cu patimi și cu slăbiciuni omenesti,—și Delavrancea a înțeles că în eroul lui *omul* este cel puțin tot așa de interesant ca și *Domnul*. De obicei dramaturgii își fac din eroul lor un fel de semi-zeu, puternic, invulnerabil, pururea biruitor, pus într'o lume de minuni, unde toate se petrec după o regulă consacrată; — fiecare sentiment, fiecare vorbă, fiecare gest al eroului trebuie să fie învăluite în atmosfera aceea de măreție și de solemnitate clasică, singura care convine unei astfel de ființi excepționale. Delavrancea a rupt cu tradiția. El ne-a dat un erou care calcă pe pământ, care-și mângâie copilul ca orice părinte,—glumește, se poartă și vorbește cu ai lui ca

orice muritor,—are păcate, momente de osteneală, o rană la gleznă, doctori cari-l îngrijesc—în sfârșit un om. Ce mare lucru e acesta în artă! Să știi smulge din cele mai mărunte și mai obișnuite întâmplări ale clipei ce moare, cântecul etern și pururea nou al vieții,—să desfaci înțelesul care rămâne din formele cari se duc,—să dai, la flacăra geniului tău, tărie și strălucire de diamant pulberii ce se rădică din trecerea turmei omenești pe pământ, și să faci astfel ca opera ta, prin puterea ei de sinceritate și de adâncire a vieții cu toate vijeliile și învăluirile ei, să trăească oriunde și în orice timp—iată ce însemnează a fi cu adevărat artist mare. Și Delavrancea, în felul cum a înțeles și ni-a înfățișat pe Ștefan, a dovedit, încă odată, că e un artist mare, mare în toată puterea cuvântului.

Sunt în „Apus de Soare“ scene de o simplitate antică, a căror frumusețe crește la fiecare citire, crește și se luminează, prin mulțimea de gânduri pe care le deșteaptă în noi.

Cât suflet, și câtă perspectivă dramatică în două trei vorbe !... Rareș a încălecat și aleargă la Hârlău să întrebe pe mama lui dacă-i dă voe să ia pe Oana de soție, pe Oana dela Curtea Mariei a bietului Domn al Moldovei. Ștefan și Doamna Maria îl privesc dela fereastră, cum sboară ca vântul.

E tânăr și-i Mușatin—și „sângele Mușatinilor n'are astâmpăr, fierbe, năvălește ca haiturile dela munte“.

„**Ștefan...** De când sunt n'am văzut un călăreț care să 'nghită astfel depărtările. Mă ! Multă sănătate Răreșoaii... Iartă-mă, Doamnă... O biată bătrână, *bătrână!*“

Ce grijă delicată în repetarea acestui cuvânt ! Și ce bine stă unui Voivod al războaielor un sentiment așa de duios și de profund omenesc !... Vezi că aci eroul nu-și trăește numai vieța lui—ci se coboară și trăește în sufletele tuturor celor cari vin în atingere cu marele lui suflet. Și prin aceasta mai ales, prin mila și bunățatea lui, prin puterea asta minunată de simpatie și de solidaritate, care leagă

fărămița de vieață a unui om de veșnică vieață a lumii, Ștefan din drama lui Delavrancea intră în rândul eroilor omenirii.

....In scena, care încheie așa de frumos și de mișcător actul al III-lea, miezul „Apusului de soare“, e un moment când Ștefan, cătând cu ochii printre sfetnicii cari-l înconjoară, vede că Paharnicul Ulea lipsește, și—stăpân încă pe mânia lui, care începe să dea în clocot—trimete pe Moghilă să-l cheme, să-l aducă numai decăt. Căci e sfat mare: toți boierii, stâlpii Moldovei, trebuie să fie față la încoronarea lui Bogdan. Domnul însuși a zis: „*Ștefan a trăit, Bogdan începe*“. Trei boieri însă ar vreă mai bine pe Ștefăniță dela Țari-grad, un copilandru bun de epitropisit, și... ferice de epitropi! Dar „ochiul vulturului bătrân clipește încă“, și cei trei „ur-zitori“, Paharnicul Ulea, Stolnicul Drăgan și Jitnicerul Stavăr, numai pe șoptite și cu mare frică își spun gândul. Ulea s'a făcut bolnav, ca să nu vie la sfat: „Il doare capul!“ zice Ștefan, dând vor-

belor un înțeles grozav. „De cap nu mi-a vorbit, Măria ta“, răspunde Moghilă, care se face că nu pricepe. „Il doare capul!“ răspică Domnul, cu vifor în glas. „La cap e stricăciunea... *Nu e la locul lui!*“... Și 'n vremea asta fulgeră; s'aud tunete în depărtare,—afară-i vijelie ca și 'n sufletul marelui Voivod. Toate vorbele par încărcate de mister, de tragedie.

„Ștefan.... Moghilă!

Clucerul Moghilă: Ascult, Doamne.

Ștefan: Ascultă, până mai ai când... Du-te la Paharnicul Ulea... șade lângă castel... Cine mă iubește e aproape de mine... *Nu e așa, Stolnice Drăgan?*

Stolnicul Drăgan: Da, Măria ta.

Ștefan: Du-te de-i spune că eu și jitenicerul Stavăr dorim să-l vedem... Nu dorești Stavăr?... (Boerii se uită unii la alții)“.

Apoi, domolit, cătând spre bătrânii lui sfetnici, cari se îmbulzesc în dreapta: „Ce de judecăți am vânturat împreună!...“, și către ostași, cari isvorăsc din fund: „Ce de bătălii!“ Vorbele acestea, spuse blând,

cu o atingătoare melancolie, au totuși nu știu ce fior de bătaie 'n ele. Amintind judecățile trecute, ținesc par'că la o judecată ce va să fie, la o judecată strașnică, pe care nimeni încă n'o bănuiește. Și când intră Ulea, galben ca ceara, cu ce liniște pălmuitoare îl întreabă Domnul!

....., Paharnice... scumpa d-voastră sănătate?...

Paharnicul Ulea: Abia mă țin picioarele...

Ștefan: Schimbă-le cu ale mele“.

În fraze scurte, cu sclipiri de paloș, scapără sufletul înviforat al voivodului. Intră tânărul Bogdan, trist, îmbrăcat în zale de sus până jos. Mulțimea-l privește cu uimire, pare că acum l'ar vedea întâi. Se face o tăcere care 'nfioară.

....., Pe tine te mai așteptam.. (Ștefan se suie în jilțul înalt din dreapta tronului. Bogdan dă să-i sărute mâna. Ștefan îl oprește). Prea e caldă și nădușită... Așteaptă să se răcească. (Maria și Bogdan tresar) Ce tresăriți?... Da, *văd o Doamnă care se plimbă pe lângă castel...*“

Ah ! legănarea asta de gânduri, ca bă-tute de vânt, între Moartea care se plim-bă pe lângă castel, în aşteptare, şi între grija de ce are să se 'ntâmple când nu va mai fi el, „baciul Moldovei“... cum ni-o arată Delavrancea ! Şi cum o simţim de bine ! Cum trece cuvântul lui, ca un arcuş purtat de-o mână măiastră, pe coar-dele sufletului nostru.

Nu ştim încă lămurit ce-are să se pe-treacă, dar suntem așa de încordat pregă-tiți, așa ne aşteptăm la ceva supraome-nesc—în cât, pe când vorbeşte Domnul mulțimii adunate 'n juru-i, ş'auzim tune-tele de-afară — avem par'că fiorul că Dumnezeu, din cer, vorbeşte cu marele nostru Ştefan.

Şi ce măreaţă evocare a trecutului, când, privind în urmă, îşi aduce aminte de bu-nicii şi părinții ostaşilor de azi — cari-i stau înainte, gata par'că, la un semn al Domnului lor, să s'arunce 'n brațele morții !...

„Oh ! pădure tânără ! Unde sunt moșii

voștri?... Presărați... la Orbic, la Chilia, la Baia“...

Unde sunt vitejii atâtor bătălii, vechii și bunii lui tovarăși de nepreget, dela bătrânul Manuil, până la „fiara paloșului“ Boldur !...

.....„Pământ!... Și pe oasele lor s'a așezat și stă tot pământul Moldovei, ca pe umerii unor uriași!“

Și după ce amintește toate greutățile prin cari a trecut făcându-și loc cu paloșul, povățuește pe Bogdan, să 'nchee pace și prietenie cu Turcii, că tot ei „sunt mai credincioși cuvântului dat“... „Țineți min-te cuvintele lui Ștefan, care v'a fost baciul până la adânci bătrânețe... Că Moldova n'a fost a strămoșilor mei, n'a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri, ș'a urmașilor urmașilor voștri în veacul vecilor !...“

.....„Mantia asta e prea grea... S'o poarte alt cineva mai tânăr. (Mișcare în mulțime, mirare)... Bogdane !.. (I-o pune pe umeri). și voi, mărturia cee ce-ați văzut, spuneți țării (tunetele se întetesc) că voința

mea e să se ungă Bogdan, de când sunt în vieață... că voința mea și a ei a fost pururea una... (Capetele boerilor se pleacă în semn de ascultare...)“.

Așează pe Bogdan pe tron, îi pune coroana pe cap și cade în genunchi... În clipa asta, nu-i fiul lui numai, nu-i numai Bogdan al lui pe tronul acela, ci tot șirul de voivozi ai veacurilor viitoare, lungul șir al Dominilor vrednici, cari înfățișează pacea și îngrădirea Moldovei lui, pentru vremea când nu va mai fi el să o apere.

În actul al patrulea, și cel din urmă, Ștefan e în pat, bolnav,—„zobit de osteneală“... „Odihnă sufletului fără odihnă“!, cum zice Irina așa de frumos. O scenă de o adâncă duiosie între bătrânul care simte că se duce, și gingașa copilă Oana, care încă nu știe că-i fata lui, și care, cu închipuirea ei de copil, își țese primejdii, lupte și biruinți... „de ce nu fusei eu un băiat!... Nu m'aș fi deslipit de Măria Ta... pe un cal ca un zmeu... c'un paloș ca o limbă de foc... Și mi-ai

fi zis: „Ioane... vezi tu bulucul cela? Să nu mai fie!“ Și unde m'aș fi săltat în scări și m'aș fi făcut nevăzut, și m'aș fi întors nădușală și sânge, ș'aș fi zis: nu mai sunt Măria ta !..“

„Ștefan: Oană, ce suflet e în tine!

Oana: Se vede că tata—cine-a fi fost —a fost ostaș.

Ștefan: Da... Și ce ostaș!

Oana: L'ai cunoscut?

Ștefan: Firește! Erà un om de măsura mea... Cu mustața adusă... tocmai ca mine... cu părul alb... asta... nu... cu părul că-runt, și-l purtă lungueț... ca și mine...

Oana: Bietul tata! Și cum a murit?

Ștefan: Rănit la picior... ca și mine...“

Ce frumos înaintează duiosul părinte spre dezlegare, spre limpezire, cu fiecare cuvânt! Și ce peste fire de fericită-i Oana, când află că-i fiica Voivodului, pe care, fără să știe de ce, îl iubià așa de mult! Și cum ni se limpezesă și nouă toate, când intră Rareș, prăfuit, stropit de noroiu, și-l întreabă Ștefan:

„Tot?“

Și răspunde Rareș:

„*Tot, Măria ta!*“...

Vin cei trei doctori.—Sunt foarte emoționați. Ștefan le spune că-i gata la orice durere. A trecut prin atâtea focuri!... Haide, acesta va fi cel din urmă... Și pe când doctorii îi ard cu fierul rana dela picior, el, cu pumnii încleștați rostește „Tatăl nostru“...

Dar ce gălăgie s'aude? Ce strigă mulțimea?

„**Clucerul Moghilă:** Aleg pe Bogdan, Măria ta“.

Nu. Ștefan aude ș'un alt nume amestecat în vuetul de glasuri. „S'aude glasul lui Ulea cerând domn pe Ștefăniță“.—Ca un leu se smulge din lanțurile durerii din urmă cel ce vrea să fie straja Moldovei și dincolo de moarte.

...„Sabia, sabia... *c'am să judec!*... Ștefan, nu Ștefăniță... viu, viu, numai de cât! O!... să se 'mplinească legea!“.

Și s'a dus în mijlocul mulțimii, înfiorate de înfățișarea lui cumplită... *Ș'a împlinit legea.*

Când se întoarce, palid, cu părul în neorânduială, cu sabia plină de sânge, toți îl privesc înmărmuriți.

În ochii lui, ca 'n friguri aprinși, arde cea din urmă flacără a vieții pământești, și vorbele lui ard toate de focul buzelor, de pe cari picură ca plumbul topit:

„O! cine vrea pe Ștefăniță, nepotul răposatului Domn Ștefan al Moldovei?... Cine-a zis că sunt bătrân și bolnav?... Pe Ulea l'am măsurat cu privirea... Murise înainte de a-l izbî!... Picăturile astea sunt calde!... În fiecare ostaș e o fiară... Iată-l...”

El n'a vrut să ucidă,—și ce frumos o spune! Cine-i de vină dacă Ulea „ca un scos din fire s'a aruncat în sabia mea... Cine e de vină? Se cutremură Moldova, ș'o prăpastie se deschideă... Eu, cu acest sfânt oțel oprii cutremurul și umplui prăpastia. (S'aud strigăte: Să trăiască Domnul Bogdan!) I... î... îm... Da! S'a împlinit legea! (Coboară treptele și aruncă sabia). *Ți-ai împlinit menirea, ca și mine*“.

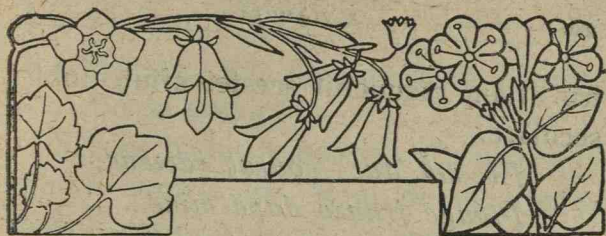
Puterile-l părăsesc. Poruncește să des-

chidă ferestrele. Cu adâncă iubire își luncă privirea peste ai lui. Se uită la Bogdan, la Doamna, — se uită înduioșat la Oana... Șoptește câteva cuvinte, și lăsându-și capul pe pieptul Oanei, adoarme ca un copil toropit de somn.

Cel din urmă cuvânt, rostit cu cea din urmă suflare, e „*Moldova*“.

Toată dragostea, toată grija, toată viața lui e în acest cuvânt.

PĂDURILE NOASTRE

iudat cum noi, Românii, n'am păstrat dragostea pădurilor. Și doar suntem copiii codrului, prin jumătate din trecutul nostru. Doi-na acolo am învățat-o, acolo am crescut și ne-am înmulțit, de-acolo am roit la câmp. Și arme din stejarii lui ne-am făcut, și mântuire în lăuntrul lui ne-am aflat, de câteori un val mai greu a trecut peste noi. Și ce valuri au trecut peste noi!... O, nu se va putea zice că nu ne-a iubit pădurea și nu ne-a purtat de grijă. În toate cântecele de demult ale poporului nos-

tru aflăm răsunetul acestei sfinte iubiri seculare.

*Eu mă duc—codrul rămâne,
Plânge frunza după mine...*

Cântecele poporului nostru! Amintiri vechi și ele, puse la muzeu—ca toate lucrurile bune și cinstite, cari-au fost pe vremuri mândria noastră, puterea și po-doaba vieții noastre. Incetul cu 'ncetul ne așezăm în muzeu toate darurile și bogățiile firii noastre, tot sufletul nostru—frumosul nostru suflet de odinioară.

Ce trist își cântă codrul doina înstrăinării lui—căci acum *el* pleacă, și noi rămânem! Nu-l auziți? În bubuitul greu al topoarelor, în țipătul de bestie lacomă al ferăstraelor, în șuetul plutelor ce lunecă pe mândrele ape ale munților noștri—robite și ele, săracele — eu, zi și noapte, aud jalea codrului care se duce. Și uneori mi se pare că au ceva tâlhăresc în iuțeala cu care-o zbughesc din pădure, vagoanele 'ncărcate... Parc'ar fugi c'o pradă. Ce trebuie să-și spună vulturii când văd ei, de sus, năprasnica surpare

a împărăției lor, pe care erau deprinși s'o creadă veșnică!

Se duc pădurile noastre. Ca niște răni rămân urmele lor. Răni de moarte pe trupul țării. Ai zice că 'ncepe sfârșitul lumii noastre. Munții Neamțului înfățișează prveliști de ruină, Vrancea e devastată, pe Lotru se năruie stâncile de jarul uscăciunii... Din toate părțile se părăduesc puterile pământului și ocrotirea neamului,—prin toate rănile acestea curge sângele țării noastre. Și noi parcă habar n'am aveà. Anii de secetă se întetesc, vânturi din ce în ce mai grozave trec peste holdele noastre și le svântează, vara pe câmp ți-e jale să te uiți, pe luncile apelor nici iarba nu mai crește—și noi zicem că toate astea sunt valuri ale soartei... Ce poți să faci? Cum o vrea Al de sus...

Nu ne iubim copacii. Când s'au tăiat în Paris doi arbori, ca să facă loc aceluia prepeleac monstruos care se chiamă Turnu Eiffel, a fost o indignare generală; toată presa franceză a protestat, parc'ar fi fost vorba de distrugerea unui monument na-

țional. Vai, noi nu mai avem religia amintirii nici pentru oameni !

Vom putea oare sădi vr'odată în inima copiilor noștri dragostea naturii, sau cel puțin, respectul operelor ei ? Pe scoarța bătrânilor copaci dela Agapia și dela mănăstirea Neamțului am văzut, în litere de o o palmă, săpate adânc numele atâtor hemesiți de celebritate, cari cred că generațiile viitoare trebuie numai decât să știe c'au făcut și ei odată umbră pământului acestuia și... ofensă podoabelor lui. De-alungul drumurilor, pomii roditori, sădiți de milostivii cari s'au strădănit, ca să lese o pomană după ei, bieții pomi roditori ai nimăruia ș'ai tuturor, sunt vara cu atât mai batjocoriți și mai ciumpăviți, cu cât ramurile lor au fost mai încărcate de roade. Răsplata celui bun și darnic ! In alte țări florile și fructele grădiniilor publice sunt lăsate în paza trecătorilor. La noi când înfloresc teii la șosea — e o adevărată sălbătăcie: nici

crengi nu le mai rămân bieților copaci. In alte părți e o zi mare, „sărbătoarea arborilor“. Nu e copil de școală care să nu-și sădească în ziua aceea copăcelul lui, cu grijă, cu dragoste și cu frumosul gând că aduce și el pe lume părțica lui de bine, că se leagă și el prin ceva cu pământul care-l hrănește. La noi — ce drumeț nu-și face băț, codirișcă la biciu sau gânj la căruță din nuelușile fragede plantate pe marginea șoselelor? Nu-i răutate, nu-i plăcerea de a strică. E un obicei; un obicei urât... ca să nu-i zicem: nesimțire. — I-a vorbit vr'odată cineva deslușit și omenește despre ce se cade și ce nu se cade, despre ce e bine și ce e rău, dincolo de gardul gospodăriei lui? El e un „pădureț“ — un copil sălbatec al naturii; al naturii vaste și năpăsătoare, care n'are șosele drepte și arbori plantați la rând, și care niciodată nu l'a tras la răspundere pentru vr'o stricăciune de felul acesta. Știe el bine cât de plăcut e vara, la drum, să poți găsi un petec de umbră pentr'un pic de odihnă.

Dar el e un om zorit de nevoi, și mintea lui nu-i deprinsă să lege lucruri așa de părtate...

Ce poate să aibă de-a face odihna strănepoților lui, cu ploșorul acesta, subțirel ca degetul, care-și tremură frunza, drept în locul unde... grozav îi mai trebuiă lui o coadă de biciu? Că par'că Dumnezeu i l'a scos în cale...

Il vede el peste cincizeci de ani copac mare? Numai voi, învățători și preoți ai satelor noastre, netrezite încă la vieața cea adevărată, numai voi îl puteți face să vadă cu sute de ani înaintea lui, și cu sute de ani în urmă, — pentru ca să simtă în el, nu clipa lacomă a nemerniciei lui, ci puterea hotărîită și trainică a unui neam, care vine de departe și merge și mai departe 'nainte...

De la voi așteptăm împădurirea cea nouă a țării. Vouă trebuie să vă fie dragi copacii. In multe privinți, vă și asemănați lor—acestor mari prieteni ai omului, cari prin înseși binefacerile lor, ne dau atâtea învățături. Tăcuții, puternicii, bla-

gosloviții noștri prieteni. Ei sorb reve-neala din pământ, pentru a ne-o da vara, ș'adună căldura dela soare, pentru a ne-o da iarna. Ei curăță aerul, stropindu-l, prin frunzele lor, cu apa pe care-o trag dela adâncimi considerabile prin vițele rădă-cinilor. Ei cumpănesc mânia vânturilor și regulează schimbările atmosferice, a-vând chemarea și putința de a vorbi cu norii despre nevoile pământului. Ei în-frânează prăpăstioasa năvală a puhoae-lor, pe cari le sparg și le îmblânzesc, ei împiedică măcinarea munților și ruperea dealurilor, ei leagă tăria întunericului de jos cu binecuvântarea luminii de sus,—ei sunt sănătatea și îmbelșugarea, mândria și sărbătoarea pământului.

Iubiți copacii ! Cu frunza lor putrezită e dospit lutul din care a făcut Dumnezeu pe om. Ei sunt izvorul și ocrotirea și poezia vieții. Iubiți copacii ! Au fost po-poare cari s'au închinat pădurii. Acelea păstrează și azi, ca și în vremea de demult, ceva proaspăt și robust în sângele lor—ceva din eterna tinerețe a zeilor. Pădurea

e cel dintâi templu, și va fi cel din urmă refugiu al omenirii.

Ce bogăție de vieață erà odinioară în Palestina ! Dar în Grecia ! Și cum s'a dus ! Cu fiecare arbore cădeà o fărâcă din puterea acelei minunate vieți. Și când s'au dus toate pădurile, pustiu și uscăciune au rămas și pe pământ și 'n sufletele omenestii.

NU ȘTIU...

In toată sinceritatea îți răspund că nu știu. Și doar te-am citit cu multă luare aminte, și cu toată dorința de a-ți da un răspuns lămurit. În-
tâi, îți mărturisesc, după ce-am citit vr'o două trei pagini, am închis caetul și l-am dat la oparte, hotărît să-ți spun scurt, că n'ai talent. Bine că n'ai venit în ziua aceea. Poate că făceam o nedreptate. *Poate.* A doua zi—mă executau se vede gândurile D-tale impaciente—am luat caetul din nou, ș'am citit mai departe. L'am citit tot. Nu știu cum să te fac să înțelegi impresia mea. Câte-odată îmi ziceam:

ia stai frate, că ăsta parc'ar spune ceva. Intorceam foaia—și mă pomeniam iar... în aer. Și tot așa m'ai dat în scrânciob, până la sfârșit.

Un mierloiu, care cântă, aci ca pitpalacul, aci ca ciocârlia, și, din când în când, o aduce și ca privighetoarea. Știi că mierloiul n'are personalitate. Impresia asta mi-a făcut-o stilul D-tale, de o corectitudine... supărătoare. Vezi, D-ta flueri în tact, dar nu-ți flueri cântecul D-tale. Și nu-ți faci idee cum se cunoaște. Un cuvânt care picură din suflet, cald și curat ca lacrima, e ceva viu, organic,—el vine în lume c'o părticică de vieață, pe care nu și-o mai pierde, și care nu stă nici în sunetul lui, nici în legătura lui cu celelalte vorbe din frază, ci în simplul fapt că-i răsărit din adâncul unui suflet. E ca și cum și-ar păstră în vecii vecilor o aderență misterioasă cu sufletul acela, din care mereu și-ar trage puteri proaspete de regenerare. Potrivește-l tu în cele mai corecte și mai ritmice fraze, plantează-l în cele mai sonore versuri,—dacă nu l-a pus acolo de cât iscusința rece, de cât marele

tău meșteșug de a dichisi și măslui vorbele—să știi că nu rodește. Natura nu se înșală niciodată... Nici nu înșală. Ea-ți cere boabe de grâu *adevărate*, ca să ți le poată reproduce și înmulți la infinit.

Ceea ce-ai scris D-ta în „Flori de Sânge“ sunt lucruri de imitație. Foarte bine făcute,—să juri uneori că-s adevărate. Numai că inima nu se deschide să le primească. Nu vrea să le primească. Pentrucă, vezi D-ta, în tot ce se petrece pe lumea asta, e un fel de cumpăneală, un fel de logică strașnică, de care se sfarmă cele mai grozave socoteli omenești. Este naiv scriitorul care-și închipue că se poate strica de răs îndărătul vorbelor de înduioșere pe cari anume le caută și ni le ticluiește în așa fel, ca să ne facă pe noi să plângem. Par'că nu se simte într'o bucată literară, ca în orice operă de artă, sufletul și *adâncimea* din care a răsărit!

Iată, eu ,citindu-ți caetul, citesc în inima D-tale. „Să m'arăt cât mai nebulos, învâluit în ciudățeniile unei sensibilități bolnave, să caut împărecheri bizare de

cuvinte sonore, cu înțeles nehotărît, ca să creadă lumea că, în cușca de fier a vorbelor, se zbate și strigă un suflet complicat și misterios, interesant cum n'a mai fost altul sub soare“. Acesta ți-a fost gândul fundamental. Și în străveziul vorbelor, oricât le-ai descântă, gândul acesta *apare*. Scriitori mari, vestiți meșteri ai cuvântului ca Dannunzio, ca Rostand, și încă nu-și pot ascunde sufletul, adesea rece și calculat, sub flacăra trecătoare a frazei de efect. O poezie poate răsări din spuma unei clipe, cum poate izbucni din preaplinul unui suflet, sau, prin el, din marele suflet al unui neam. Ea va trăi în proporție cu adâncimea izvorului din care a eșit la lumină.

Va trăi. Te-ai întrebat vr' odată de unde vine această vieață a operei de artă? D-ta, care zici că „cea mai bună scriere, dacă nu-i *recomandată* de un nume cunoscut, rămâne în rafturile librarilor, nebăgată în seamă!“

Nu, nu. O carte bună e o putere vie, sănătoasă, fecundă. Ea n'are nevoie de

sprijin, și nu se teme de asupriri. Singură-și despică drum în lume; singură luptă și birue. Fă-o numai, și nu te mai îngriji de ea, de soarta ei. Pentru aceasta însă, va să pui *ceva* în lăuntru vorbelor frumoase, pe cari cu atâta îndemânare le jonglezi.

Credința mea e că un scriitor de seamă n'ai să fii niciodată. Dar poate că aceasta te-ar și încurca în viață. D-ta vrei să pari, să atragi privirile, să-ți faci din lucruri de nimic o glorie rentabilă, de care să te bucuri *hic et nunc*. Să fii sărbătorit prin saloane, să-ți zică prietenii „maestre“, să ai bene-merenti ș'un loc în Academie, să-ți agonisești în sfârșit, fără multă bătae de cap, toată provizia de onoruri și de succese, necesare pentru consumația zilnică a eulețului D-tale... O, pentru aceasta, ai destul talent. Singurul sfat pe care ți l-aș putea da, ar fi doar acesta: să scrii în versuri. Vorbele goale fac mult mai mare efect în versuri. Acolo, cu cât le vei arunca mai îmbolmojit și mai halandala, cu atât ai

să pari mai profund. De pe o bucată de proză, se ridică negura ușor, — versurile însă rămân, ca piscurile munților, multă vreme învăluite 'n ceață, spre marea admirație și beatitudine a sufletelor de elită, pururea însetate de mister.

O BINEFACERE

u pot numi altfel decât o binefacere, în cel mai adevărat și mai larg înțeles al cuvântului, minunata traducere în care ne dă D-l Const. Antoniadă una din cele mai puternice și mai înălțătoare opere ale marelui Carlyle: „*Eroii, Cultul Eroilor și Eroicul în Istorie*“.

Eată o carte ce pare că ar fi scrisă a-nume pentru noi, pentru deplina deschidere a sufletului nostru la căldura *creatoa-re* a sincerității, la iubirea de adevăr, la admirația oamenilor mari, la gânduri și la sentimente cari sunt, în orice vreme și

la orice popor, sămânța faptelor bune și temeiul adevăratei fericiri pe pământ.

O carte bună. Îți dai tu seamă, cititorule, cât mister, cât... *radium*, câtă veșnică putere activă e în lucrul acesta de hârtie, așa de obișnuit, care se cheamă *carte*?... Stăm noi aci, cu păcatele și cu nevoile noastre, vânturăm vorbe mari și afaceri mititele, ne mai certăm, ne mai înveninăm, doar ne-om mai scurtă din cele zile pe cari ni le-a îngăduit bunul Dumnezeu—și eată că un glas de departe vine să ne vorbească, și schimbă deodată toată alcătuirea sufletului nostru. Un glas de departe. Din alte vremi, din alte țări—și cu toate acestea prieten, amestecându-se, cu stăruință și cu folos, în viața noastră, spuindu-ne vorbe cari ne merg la inimă, și ne *rămân la inimă*.— Un asemenea glas ne vorbește din cartea aceasta despre Oamenii Marii ai lumii, despre felul cum au venit ei și felul cum au fost primiți, și despre faptele pe cari le-au îndeplinit în istoria omenirii. Ascultându-l—învățăm să ne închinăm. E un strașnic profesor de admirație Carlyle a-

cesta. Un preot al Oamenilor Mari. El însuși un om mare, puind în cuvântul lui nu știu ce căldură și simplitate evanghelică, având pentru munca tăcută ca o rugăciune, pentru cultul adevărului, pentru bunătate, pentru jertfa de sine și pentru orice faptă vitejască, un fel de a vorbi așa de nobil și așa de adânc sugestiv, că oricât ai fi tu de sceptic, și oricât te-ai crede de grozav cu fumurile scepticismului tău, nu se poate să nu îngenunchi alături cu el, în aceeaș adorare, înaintea Eroilor lui. Având și muștrări pentru vremea și pentru neamul lui, muștrări de acelea profund dureroase, asupra cărora orice popor, în orice timp, ar trebui să cugete...

„Epoca noastră, pentru niște cuvinte cari merită să fie cercetate odată ș'odată, neagă existența oamenilor mari. Arătați criticilor noștri un om mare, un Luther, de pildă: încep, cum zic ei, să-l „expiice“; nu să-l adoare, ci să-i ia dimensiunile,—și să-l scoată la urmă că este un soi mic de om! Eră „produsul Timpului“, spun ei; Timpul îl cheama, Timpul a făcut totul, el nimic—decât ceea ce

și noi, criticii mititei, am fi putut face! Aceasta îmi pare o tristă ispravă. Timpul să-l cheme? Vai, am cunoscut timpuri cari *chemau* cu glas destul de puternic pe omul lor mare, dar nu l'au găsit când îl chemau! Nu erà acolo; Providența nu-l trimisese; Timpul, *chemând* cât puteà de tare, aveà să se prăbușească și să se scufunde, pentru că *el* nu voia să vină când erà chemat“.

Carlyle este, mai întâi de toate, un om care *crede*. De aci darul lui de a vedeà „în inima lucrurilor“, și de aci uriașa lui putere de evocare.—Spiritul de cercetare al timpului nostru simte o diabolică plăcere să desfacă, să *demonteze* „piesa de studiu“—pe omul de geniu sau numai opera lui—ca să ne *arate* din ce se compune și cum... *funcționează*. Carlyle ne face să cunoaștem pe Omul Mare, în firea, în cugetarea, în faptele lui—fără să ni-l demonteze. Il vedem întreg, viu, puternic, muncind. Il înțelegem, și-l adorăm.

Cea mai de căpetenie însușire a Omului Mare, spune Carlyle, este sinceritatea. Nimic mare, nimic bun și *trainic* nu poate

fi pe lume, dacă nu-i izvorît din cea mai adâncă, din cea mai curată sinceritate.

„Trebue ca omul să se conformeze cu legile Naturii, să *fie* în adevăr în comuniune ca Natura și cu adevărul lucrurilor, căci altfel Natura îi va răspunde: Nu, niciodată! Înșelăciunile sunt înșelătoare —vai mie!— un Cagliostro, mulți Cagliostri, înalți conducători ai lumii, isbutesc cu amăgelile lor, dar numai pentru o zi. Intocmai ca un bilet de bancă plăzduit; îl pot trece în mâinele lor nedemne: alții, nu ei, au să pătimească. Natura izbucnește în flăcări arzătoare, în Revoluții Franceze și altele la fel, proclamând cu o groaznică veracitate că biletele plăzduite sunt plăzduite“.

Dacă ar fi să se aleagă, pentru educația unui popor, din milioanele de cărți ce s'au scris pe lume, zece, numai zece cărți, ca cele mai bune, ca cele mai potrivite pentru un scop așa de însemnat—cu siguranță că „*Eroii*“ lui Carlyle ar trebui să facă parte dintre aceste zece cărți.

Ce frumos cresc Eroii aceștia din pământul țării lor, fiecare în felul în ca-

re-l cere vremea lui ! Odin al Scandinavilor e Zeu, Mahomet al Arabilor Profet, Dante al Italiei și Shakespeare al Angliei Poeți, Luther al Germaniei Preot, și așa mai departe. Cum îi adoră, și'n ce lumină de apoteoză ni-i înfățișează acest mare Sămănător de gânduri eroice ! Cu ce evlavie vorbește el de chipul smerit în care se arată la început oamenii aceștia ! Un fel de sfințenie misterioasă pune în jurul originii lor. Vorbește de nașterea lui Luther—și 'n cel mai firesc chip de pe lume te duce cu mintea la nașterea pruncului divin în ieslea dela Betleem !

„Locul de naștere a lui Luther a fost Eisleben în Saxonia ; acolo veni el pe lume în ziua de 10 Noembrie 1483. Numai o întâmplare făcù această cinste orașului Eisleben. Părinții lui, sărmani muncitori de mină dintr'un sat din acel ținut, anume Mohra, se duseseră la Bâlcicul de iarnă din Eisleben : în învâlmășeala acestei scene, Frau Luther fu apucată de durerile facerii, găsi adăpost în vre-o sărmană casă de pe acolo, și co-

pilul pe care-l născu primî numele de *Martin Luther*. Destul de ciudat, când stai să te gîndești. Sărmana Frau Luther se dusesese cu soțul său să-și facă micile târguieli; poate ca să vîndă jurubițele de lână ce torsese și să cumpere lucrurile trebuincioase pe iarnă în coliba lor strîmtă, pentru mica lor gospodărie; în lumea întreagă, în ziua aceea nu se găsiă o pereche de oameni mai puțin însemnați ca acest minier cu femeia lui. Și totuși ce erau toți Impărații, toți Papii și toți Puternicii, față de aceștia? Iată că se născuse, încă odată, un Om Puternic, a cărui lumină aveà să strălucească întocmai ca un semnal de foc peste multe veacuri și epoce ale lumii; întreaga lume și istorie a ei așteptau pe acest om. Ciudat lucru, mare lucru. Ne duce cu gîndul înapoi spre un alt ceas de Naștere, într'un decor și mai sărman, acum o mie opt sute de ani,—despre care e mai nimerit să nu *spunem* nimic, să cugetăm numai în tăcere; căci ce vorbe sunt de spus! Vârsta Minunilor trecută? Vârsta Minunilor e veșnic aci!“—

Și ca un refrem în acest admirabil poem al muncii din toată inima, în această pururea nouă Cântare a Cântărilor, mereu revin cuvintele: „Istoria lumii nu este decât Biografia Oamenilor Mari“. La început ți se pare cam aristocratică privirea aceasta, prea de sus, peste bietele milioane de capete plecate pe munca ce ne dă pâinea noastră cea de toate zilele... Dar încetul cu încetul începi a vedea lămurit că Omul acela Mare nu este altceva decât glasul mulțimii din care faci și tu parte—este un frate mai mare al tău, care vorbește și pentru tine, se luptă, e viteaz—trăește și moare pentru biruința noastră a tuturor. Și când, după o călătorie așa de frumoasă și de instructivă prin atâtea țări și vremi depărtate, ajungi la sfârșitul cărții, deplin dumerit, îți zici și tu: Așa e, istoria lumii nu este, nu poate să fie decât biografia oamenilor mari.

Are ceva evanghelic în ea cartea aceasta. Și cum în orice om de treabă e un preot—fii și tu, la tine-acasă, în ceasurile

tale de odihnă, preotul acestei frumoase învățături. Citește-o tare în mijlocul familiei tale, citește-o ca pe-o Evanghelie în mijlocul prietenilor tăi, citește-o mereu.—Nu-ți poți închipui cât bine vei aduce cu aceasta Neamului tău.

O ȘCOALĂ

 minunată școală pentru învățătura popoarelor, pentru învățătura noastră mai ales, în momentul de față este Japonia. Ce știam noi de Japonia până mai dăunăzi? Și iată că deodată a răsărit, în vaza lumii, ca o țară nouă. Țară din basme. S'a războit acum cincisprezece ani cu uriașa China, ș'a lămurit, într'o strașnică lecție de arme, că una-i numărul și alta-i puterea. Cei cari s'ar fi căzut să tragă mai multă învățătură din răfuiala aceea ar fi fost Rușii. Dar popoarele mari învață greu. A trebuit deci să-și aibă și ei lecția

lor. Un războiu crâncen, cum de la Napoleon I nu se mai pomenise, a dovedit lumii, ce nu-și putea crede ochilor, că omuleții aceia tăcuți, spânatici și galbeni la față, cu nasul turtit și pleoapele umflate — „maimuțele acelea caraghioase“ — cum le ziceau Rușii disprețuitori, alcătuiau, pe bucățica lor de pământ îngrădit de mare și de multe primejdii, cel mai hotărât și mai ales popor din zilele noastre.

În ce stă puterea acestor oameni mici, cari s'au încumetat să se bată cu cea mai temută împărăție din lume și — spre uimirea tuturor — au biruit-o? Pe uscat, pe apă, în cetate — la câmp deschis, ca și la strâmtoare — pretutindeni au biruit. Erau și mai puțini, și mai săraci, și mai fără sprijin de-afară. Cu ce-au biruit atunci? — Cu sprijinul cel din lăuntru. Cu tăria sufletului lor. Cu dragostea fanatică de neamul lor, de țara subț al cărei cer se simt ca într'un altar al lui Dumnezeu.

Și doar n'au cea țară generoasă. Locuri uscate, munți de foc, pământ ursuz

ce mereu parc'ar vrea să se scuture de oameni—țară mișcătoare și plină de amenințări ca și Oceanul care-o înconjoară. Dar cum și-o iubesc ! E o adevărată religie la ei—singura în care se închină cu toții—dragostea de țară. Multă vreme, se uitau ca la un dușman profanator la străinul care călca pe pământul lor. Japonia-i sfântă : Isanaghi s'a pogorît din cer, a înfipt în valuri lancea lui de aur cu vârful de rubin, și'n locul acela a răsărit deodată Impărăția Soarelui și a Lunii.—Dar ce nu-i sfânt în Japonia lor ! Țară de flori, de amintiri și de speranțe. Orice copil aduce o putere nouă. O minte proaspătă vine pe lume,—și două brațe harnice—căci acolo *munca* e temeiul și farmecul vieții. Copii sunt așteptați cu bucurie—iubiți înainte de a se naște. Viitoarea mamă e privită cu respect, ca o ființă care poartă o taină adâncă, o solie dela Dumnezeu pentru gloria Japoniei—un sprijin hotărâtor poate în marele, în sfântul războiu al vieții. Casa unde s'a născut un copil e templu : vecinii îm-

bracă haină de sărbătoare și vin cu daruri. Duiosia asta, sentimentul acesta de solidaritate și de înălțătoare grijă pentru viitorul patriei izvorăște și din adâncă religie a trecutului. Oamenii mari ai Japoniei trăesc veșnic. Sunt veșnic de față strămoșii, cu înțelepciunea lor, cu sufletul lor viteaz, cu faptele lor strălucite,—ei vorbesc, îndeamnă, se luptă alături de strănepoți, și-i fac totdeauna să birue.

E o vieață mândră, largă, bogat-roditoare a neamului, a întregului, singura care merită și trebuie să fie trăită de un om,—pe aceea o trăește Japonezul. Acolo necinstea, mișelia, deșărtăciunea lacomă ș'atâtea alte păcate ale iubirii de sine nu se cunosc. Cel din urmă dintre Japonezi e un erou pentru patria lui. Nici n'are războiul atâtea primejdii câte i-ar plăcea lui să înfrunte. Și nici vieața atâtea dureri.

Clocotesc de jur împrejur munții amenințători? Se cutremură pământul pe mică pe ceas? Ce e cu asta? Japonezul își va face căsuța lui din scândurele, din paravane de carton—un adăpost ușor de

mutat, ușor de refăcut—și va țese înainte, va bate înainte firisorul vieții lui în pânza cea deasă, trainică și cu toate podoabele împodobită, care este vieața Japoniei.

Atâtea lucruri bune și frumoase am avea de 'nvățat, noi mai ales, dela oamenii aceia cuminți! Pretutindeni în grădinile lor publice, vezi pâlcuri de copilași grămădiți în jurul unui bătrân care le spune povești. Binecuvântată împărtășanie! Copii de patru ani, ascultând cu luare aminte istoria cea plină de minuni a patriei lor, învățând să se închine de mici figurilor glorioase din trecutul neamului lor. La ce popor mai găsiți iubirea asta religioasă de copii, grija asta sfântă și înălțătoare de a pune astfel în fiecare strop de vieață înțelesul și palpitarea mării vieți a neamului, cununând plăcerea de a povesti a celor cari se duc, cu dragostea de a asculta a celor cari vin?

Cum să nu birue? Judecă și d-ta cititorule. Pe când la Ruși generalii, iubitori de traiu bun și de petreceri scumpe, jucau în cărți hrana și muniția soldaților,—

la japonezi, copiii din școală își duceau gologanul lor de alviță la casa oștirii, osânditul la moarte își trimitea și el patriei, căreia nu-i mai putea jertfi viața, cei patru franci cari făceau bucuria ultimei lui zile, iar fiica marelui Togo, își vindea toate podoabele și, îmbrăcând haină de pânză aspră, mergea să spele scândurile în spitalele răniților. — Deoparte, carnea de tun a robilor și ticăloșilor îndobitociți ai zilei de azi — de alta, sufletul nobil al tuturor Samurailor din toate timpurile — întreaga putere și întreaga vitejie a Japoniei, încordate în inima și 'n brațul fiecărui ostaș.

Cum să nu birue ! Un popor care gândește un singur gând, și zi cu zi se pregătește în tăcere pentru izbânda aceluiași gând, — fără de care simte că n'ar putea trăi, că nu merită să trăiască.... Se poate pe lume o putere mai mare de cât asta ? Oameni cari se simt frați, crescuți în aceleași amintiri sfinte și 'n aceleași speranțe tot așa de sfinte, oameni cari merg surâzând la moarte, cari nu-și prețuesc viața de cât întru cât pot aduce cu ea

folos ori cinste neamului lor, și cari privesc în adâncimile timpului cu ochiul gânditor și încărcat de griji al rasei celei mai oțelite și mai răbdătoare de pe pământ, oameni cari știu ce vor, și cred că au de îndeplinit o chemare pe lumea asta, *nu* pot fi scoși din rând și călcați în picioare cu una cu două. Ei alcătuesc în marea familie a omenirii o forță hotărâtoare; și cine vrea s'o nesocotească—e pedepsit. Totdeauna e pedepsit.

Vorbesc puțin Japonezii. Oameni de fapte.

Un amestec ciudat de veselie zburdanică și de tragică seriozitate în firea acestui nobil popor. Nu-i de mirare să vezi într'o zi pe un înalt demnitar bucurându-se copilărește c'a primit o păpușă frumoasă, ori jucându-se cu zmeul ca la doisprezece ani—și peste un ceas făcându-și *harakiri*, pentru că mândria lui de om, atinsă de-un cuvânt, de o privire bănuitoare, îi poruncește să moară.

Unui Japonez nici nu-i trece prin minte că s'ar putea trăi fără cinste. Și, la drep-

tul vorbind, nici nu se poate trăi fără cinste. Necinstea e un început de moarte. Mai rău de cât atât—e începutul descompunerii.

Un lucru foarte interesant și nespus de instructiv, care a trecut aproape nevădit în seamă, a fost felul cum au înțeles Japonezii, după ce au isprăvit războiul, să-și răsplătească pe eroii lor. Au început, firește, cu soldații. Că jos e temeiul, și de-acolo încep să clădească toți oamenii cumiți. Treptat, încet, s'au ridicat spre vârful piramidei... și iată c'au ajuns și la Nodgi, eroul dela Port-Artur, viteazul general care a făcut cea mai de necrezut minune ostășească a timpurilor moderne— a cucerit cetatea aceea strașnic de întărită și de apărată, în care se închisese toată puterea și mândria militară a împărăției rusești. Pentru un om extraordinar, trebuia o răsplată extraordinară. Anglia, să-l fi avut, i-ar fi votat o pensie de nu știu câte mii de livre sterlingi, cum a făcut cu Lord Roberts, învingătorul bieților Buri. Japonezii au găsit pentru Nodgi al lor o cinste mult mai aleasă: l'au nu-

mit institutor. Citiți bine: *institutor la o școală primară din Tokio*. Vă închipuiți pe omul acela glorios, cel mai mare om al Japoniei, care, slavă Domnului, a dovedit că are oameni mari, vi-l închipuiți întrând modest în clasă, însoțit de domnul director, care spune cu glas emoționat, unor copilași de opt și de nouă ani: Școlari, de azi înainte învățătorul vostru este marele general Nodgi. Fiți cu luare aminte, și faceți ca niciodată să nu se poată zice că n'ați fost vrednici de fericirea asta.

Vi-l închipuiți pe acel strașnic biruitor al Morții, așezându-se pe catedră și vorbind, c'o blândeță de sfânt, micilor elevi despre faptele mari și despre oamenii mari din trecutul patriei lor, despre ce neam ales este acela din care fac ei parte, și despre ce datorii sfinte leagă pe un om cu vieța... El vede în sufletele fragede pe care le îngrijește, și cari sunt ale lui de-acum, înflorind Japonia de mâine. Sunt copiii lui aceia. Copiii lui. Ce dar mai frumos, i se putea face?—O țară semănată toată cu orez e o mare bogăție,

firește. Și se poate socoti bogăția asta. Dar o sută de suflete proaspete semănate cu gânduri frumoase—iată o bogăție care nu se mai poate socoti, și din care veșnic vor izvorî altele și mai mari. Bogăția *aceasta* i s'a dat lui Nodgi. Nu-i o învățatură adâncă aci? Un general—și ce general!—înaintat, pentru marea lui vitejie, la rangul de „Invățător“.

E o biblie întreagă în acest simplu fapt.

POEZIA ȘI PICTURA LA JAPONEZI

I

iudați oameni Japonezii. Ei au din vechime câteva credinți, pe cari civilizația noastră încă nu le-a spulberat. Ei cred bunăoară că poezia trebuie s'o facă poetul numai atunci când într'adevăr are ceva de spus, ceva care arde să fie spus și care aproape dela sine se lămurește și se toarnă în forma cerută. Ei mai cred că nu orice sentiment poate fi subiect de poezie, și nu orice om are darul de a-și exprima ritmic sentimentele lui. Cred apoi în marele prestigiu al sincerității, în farmecul gândirii cinstite, în tăria vorbe-

lor puține ieșite din prea-plinul inimii, în demnitatea și nobleța celui chemat să vorbească pentru alții, și într'o mulțime de alte erezii de acestea, de cari noi, slava Domnului, grație binefăcătoarei civilizații apusene, ca rasă latină ce suntem, am reușit să ne scuturăm la timp, și fără multă bătae de cap.

Un lucru iarăși vrednic de toată mirarea noastră e cazul mare pe care-l fac ei de poeziile lor. Poeziile lor!... Două versuri, mult patru—de obicei treizeci și una de silabe—asta-i măsura consacrată a unui adevărat poem, juvaer de gândire, pe care japonezii îl numesc „*uta*“. Tot ce-i aristocratic trebuie să fie mic. Și ce poate fi mai aristocratic decât poezia? Prinții și împărații lor au privit-o întotdeauna printre cele mai nobile îndeletniciri ale omului, iar compunerea unei frumoase *ute* e și azi pentru ei una din cele mai glorioase isprăvi, la care poate ținti un ales al lui Dumnezeu.—O culegere intitulată „*Utele a o sută de poeți*“ este cea mai răspândită carte din Japonia,—e „floarea darurilor“, și trebuie să facă

parte din zestrea fiecărei fete care se mărită.... Nu râdeți, domnișoarelor, acestea se petrec la paisprezece mii de kilometri departe de noi, la un popor simplu și naiv, popor de copii, pentru care lumea cu toate cele văzute și nevăzute, e veșnic minunată,—frumoasă și plină de mistere, ca 'n faptul celei dintâi dimineți.

Poate că de-aceea și *sunt* ei așa de poeți: sentimentul nou fiind el însuși o poezie—*esența* însăși a poeziei.

De mirare cum nu s'au săturat oamenii aceia de natură, de când o tot văd, cu aceleași flori gătindu-se primăvara, cu acelaș lînțoliu alb învălindu-se iarna. Aceleași stele pe cer—acelaș cântec de pri-vighetoare ! Și ei tresar ca 'n cele dintâi zile de uimire ale copilăriei. Așa trăesc în natură cu *tot* sufletul lor de o extraordinară sensibilitate, încât schimbarea anotimpurilor face ca și în ei să se petreacă o continuă primenire de simțuri—un fel de împrăspătare a vieței, ca și cum în vinele lor ar circula seva copacilor, cari pentru ei se pare că sunt cei mai buni prieteni ai omului.

„*Primăvara a sosit pân'a nu se ridică zăpada de pe câmp. Se va topi în sfârșit și lacrima 'nghețată în ochiul dulcii privighetori?*“ (Uta unei împărătese din veacul al IX-lea).

Lacrimile au înghețat în ochii duioasei cântărețe a codrului. Ea nu vede, nu se poate bucura de frumusețile naturii, cari îndeamnă la cântec. Oarbă și mută stă de-atâta amar de vreme. Dar iată că o rază de soare vine, îi topește lacrima de gheață, și mândrele firii priveliști năvălesc iar în micul ei suflet de păsărică. Ea vede, se minunează, și 'ncepe să cânte.

„*Iată primăvara! Privighetoarea cântă voios în cireșul acoperit încă de zăpadă. Crede ea oare că-i înflorit?*“

Un om tăcut, un visător care stă ceasuri întregi în fața naturii, și observă, ș'ascultă cu adâncă luare-aminte—desigur că vede și aude lucruri de cari noi, grăbiții și nerăbdătorii clipei *de-acum*, habar n'avem. În sufletul lui s'adună valuri de gânduri—tezaur al tăcerii—amestec de vieți din a căror ascunsă tărie și neadormită frământare se smulg și răzbat a-

fară sclipiri de lumină, rari fulgerări—
asemeni flăcărilor ce joacă în întunericul
noptii deasupra comorilor uitate. Din a-
tâta noian și clocot de gânduri o scăpă-
rare, un strigăt în adâncă noapte a tăcerii—
o limbă de văpae care te chiamă și-ți
spune: aici e o comoară,—oprește-te și
sapă.

Japonezul vede măreția lumii în cel
mai mic lucru: universul într'o picătură
de rouă.—Toată natura îi vorbește. Prin
toate fenomenele îi vorbește,—dar mai
ales prin florile ei. Și el *ascultă*, ascultă
cu răbdare, cu evlavie. Ca un credincios
prosternat în rugăciune, cu fruntea lipită
de lespedea altarului, așa stă și se roagă
în pragul marilor taine, sufletul veșnic
însetat de adevăr al japonezului.

*„De ciutura fântânii se prinse o zorea
—cine-mi va da o picătură de apă“?*

*„Când flori de zăpadă ning din po-
somorîtul cer de iarnă și flutură lin în
jurul capului meu, mă 'ntreb dacă nu-i,
dincolo de ce vedem noi, o primăvară*

care-și cerne florile ei pe luminoasele plaiuri cerești“.

Orice poezie-ută închide un colțișor de natură, ș'o tresărire de suflet. Cea mai poetică floare, la Niponi, e floarea de cireș. Curată, fragedă, luminează de albă ce-i, și se scutură ușor.

„Cu toate astea floarea de cireș nu-i așa de trecătoare. Inima omului se schimbă și mai ușor—înainte chiar ca vântul s'o atingă“.

Poetul te lasă să te gândești, să te duci cu gândul departe, dincolo de vorbele lui, în marele mister al vieții. Ce bine-au înțeles Niponii sfântul adevăr, așa de lapidar enunțat de Carlyle: „vorba e timp — tăcerea eternitate!“....

„Când florile cireșului vor fi sburat, părerea ta de rău n'are să le mai întoarcă din drum. De vrei să le culegi, culege-le azi. Mâine va fi prea târziu“.

Au fost împărați, au fost preoți cari-au rămas în amintirea Japoniei numai pentru câte-o poezioară de acestea! Se știe doar atât, și e destul, despre împăratul

Koko de-acum o mie de ani, că, într'o zi de sfârșit de iarnă, a cules un buchet de ghiocei împărătesei lui, și Cerul—pentru osteneala asta—*l-a decorat*.

„Ca să-ți plac, iubita mea, am străbătut câmpiile și ți-am cules cei dintâi ghiocei. Iată că ninsoarea îmi prinse pe mâneca mantalei steluțe de argint“.

Nimeni n'a înțeles ca Japonezul cât farmec e în schimbarea anotimpurilor, ce veșnică întinerire, ce izvor nesfârșit de poezie stă în ritmul acesta larg al vieții. Și precum, din uriașele aspecte ale naturii, el își face un rezumat în grădinița lui, cu boschete de copăcei opriți din creștere, cu râuri, cascade și munți în miniatură,— astfel, din marea și necuprinsa poezie a vieții omenești, alege, cu cea mai sfântă grijă, lamura unui sentiment gingaș, de-o infinită delicateță—floare de-o clipă în care se leagănă copacul veșniciei—ș'o închide frumos, ca pe-un juvaer de mare preț, cum și este, în lăcrița celor treizeci și una de silabe ale *utei* lui.

„Pe muntele Tazuta, unde se duc aburii primăverii, cântă privighetoarea un cân-

tec de jale. Să fie oare pentru că florile se ofilesc?“

Vinè toamna—poezie melancolică. Ci-reșul nu mai are flori, privighetoarea nu mai cântă.

„Cât de sus și-a înălțat privighetoarea glasu-i tânguitor, o floare n'a putut opri pe ramura cireșului. Tristă, pierzând credința în puterea cântecului ei, tace“.

„Sunt mărgăritare boabele de rouă pe cari le vedem toamna pe câmp. Privește-le cum strălucesc aninate în pânza de păianjen“.

Toamna, toate reamintesc trecerea vremii, trecerea vieții. Din câte gânduri gândim, acesta-i poate cel mai melancolic.

„Sunt oare jucăria unui vis? Ieri priviam orezul de-abia răsărit—și iată că azilaturile aurii se 'ndoaie 'n valuri sub adierea vântului de toamnă“.

„Suflă vânt de toamnă, și vârtejuri de frunze moarte umplu albia pietroasă a torentului secat“.

II

Popor de artiști. S'ar părea că sufletele vechilor Atenieni și-au ales, după o îndelungată tăcere, insula aceea din Marele Pacific, pentru a se reîntrupa și începe acolo o nouă viață de zei. La ei oamenii mari sunt cu adevărat divinizați. Cea mai nobilă familie este aceea care-a dat patriei pe cel mai mare erou: ostaș, poet, pictor... trimisul lui Dumnezeu pe pământ.

Firea aleasă a japonezului se vedește în căsuța lui mică, simplă, curată, în grădinița lui de flori, în hainele, sculele și toate lucrurile lui de un gust desăvârșit, dar mai cu seamă în poezia lui: Câteva rânduri, scrise frumos, cu acea slovă decorativă, care și ea oglindește sufletul artist al poporului,—și 'n acele vorbe puține un sentiment adânc, de o atingătoare delicateță, de obicei pus în legătură c'o floare, c'un gest grațios al naturii, pe care așa de bine-o înțeleg oamenii aceia—de mult ce-o iubesc! Și nu e lucru rar ca o poezioară de două versuri, aducând o idee nouă sau măcar o

formă nouă pentru exprimarea unui sentiment, să se discute ani întregi în cercurile literare.

Din sufletul acestor poezii a răsărit ș'a prins ființă pictura japoneză. Artiștii au găsit în vechile „ute“ nu numai un izvor de inspirație, dar și o minunată învățătură. Ilustrând cugetarea unui poet, pictorul a trebuit să pună și el în opera lui, cu aceeași delicateță de sentiment, aceeași sobrietate și adâncime de expresie. A trebuit și el să caute linia fundamentală caracteristică, viața formelor, taina ritmului, semnul acela expresiv al adevărului etern,—*etern* pentru că e simplu. Cel dintâi artist mare al Japoniei, slăvitul Kanaoka din veacul al IX-lea—veacul de aur al artei japoneze—a fost și poet și pictor. E foarte caracteristic lucrul acesta pentru istoria artei japoneze. La unul din tablourile lui se raportează vechea legendă japoneză care povestește, cu adorabila naivitate locală, cum satele din jurul unui orașel găsiu în fiecare dimineață lanurile de orez stricate; cum s'au pus oamenii la pândă,

cum au văzut despre ziuă un cal în câmpul cu orez, și s'au luat după el și l'au gonit furioși până 'n mijlocul orașului, unde deodată l'au pierdut din ochi,—intrase într'o biserică; l'au văzut bine când a intrat, au năvălit și ei în biserică, l'au căutat în toate părțile, și n'au dat de el. Nu înțelegeau unde și cum s'a putut mistui așa, — când, ridicând ochii, văd sus, în perete, calul pe care-l gonise, nădușit, plin de praf și gâfâind încă de fuga ce-a tras—eră calul zugrăvit de Kanaoka,—așa de *viu* întruchipat, că până să se deprindă cu firea și starea lui de cal zugrăvit, mai da, din când în când noaptea, câte-o raită prin lanurile de orez.

Se va înțelege și mai ușor cum au ajuns oamenii aceia la o așa repeziciune și siguranță de linie, la o așa sinteză de mișcare și de viață în desenul lor fulgerător, când se va ști ce importanță are pensula în mâna lor, în viața lor de toate zilele.—Ei nu scriu cu penița. Din cea mai fragedă vârstă, copilul își are pensula și cutiuța lui cu cerneală de China, așa numitul „tuș“. Invățând să scrie, el învață

să desineze. Pensula-i moale, vie, face umbre, aer, tonuri,—e continuarea delicată, sensibilă a mâinii, și prin ea se descarcă sufletul nipon, prin ea vorbește el de câte ori are ceva de spus. Toate pe lume sunt interesante, toate șoptesc câte ceva celor cari știu s'asculte. Nimic nu-i mort și fără însemnătate pentru artă. Ea face și dintr'un firisor de iarbă operă eternă.

Din veacul al III-lea, de când au cucerit Coreea, Japonezii, fiind în atingere cu Chinezii, tot ce-au găsit bun și potrivit cu firea lor au cules, cu răbdare și cu socoteală, din lumea aceea nouă pentru ei,—bătrână însă prin îngrădirea unei civilizații proprii: limbă, religie, legi, literatură, artă, întocmiri sociale—o adevărată școală pentru Niponii aceia pururi însetați de învățătură. Au împrumutat multe, dar au știut să rămână *ei*. Au mâncat fără lăcomie; și doar erau flămânzi. Se pare că la dâșii arta e o nevoie. Iubitori de ceaiu, ca și Chinezii, prețuesc, fi-rește, un ceaiu bun, dar lucru la care țin mai mult, este ceașca 'n care-l beau. Ei

Își au și o sărbătoare a ceaiului—Tshano-you—care-i adună în mici cercuri de cunoscători, de rafinați, ce-și arată lucrurile de artă ale serviciului de ceai, admiră, discută, învață. Minunata olărie a Japonezilor *de aici* și-a luat desvoltarea. La ei împodobirea interiorului a fost pentru artă ceea-ce a fost religia la Italienii Renașterii. Printre cele mai frumoase legende ale lor, cari toate sunt subiecte de pictură, este legenda Ceaiului, cu acel pustnic *Darma*, care după paisprezece ani de veghere 'n singurătatea lui, simțind că-l birue somnul, de necaz pe slăbiciunea ochilor cari i se închid fără voe, își taie pleoapele; din locul unde au picat genele lui însângerate a răsărit floarea ceaiului, dătătoare de visuri.—E uimitor cum își topește Niponul în sufletul lui, în arta lui tot ce-i trece prin ochi; mișcările lui sufletești ajung în vârful pensulei, dela sine, întocmai cum se rădică seva copacului în flori.

Bea apă o păsărică? Pensula artistului e dulce, catifelată—mângâie par'că desinând.—Sboară un vultur? Ii face pe-

nele săgeți, din fulgerări de pensulă, rezezi, tari—pentru atac. O broască țestoasă? Trei lovituri de pensulă ți-o arată greoaie, de-abia urnindu-se, aproape respingătoare prin somnoroasa ei încetinelă. Un cerb? Ți-l va înfățișa svelt—ager, cu picioarele fine, așa de lungi și de subțiri, că, chiar atunci când stă pe loc, ți se pare că-l vezi fugind. Orice formă își are, printre miile de note îngrăditoare, una singură prin care-și lămurește caracterul fundamental distinctiv. Ai reușit s'o prinzi pe aceea? Ai prins însăși vieța formei. Lucrul acesta l-a prins prin instinct artistul japonez—și, toată vieța lui, asta a urmărit. A urmărit cu pasiune, cu religie, desinând cum s'ar ruga, fără nici un gând de succes, de glorie, de zgomot în jurul numelui lui. Acolo un artist e privit ca o divinitate. Nu-i pe pământ. Când s'a născut, cum a trăit, unde-a murit... nimeni nu se întreabă. Întreabă vr'un credincios despre Dumnezeuul lui astfel de lucruri? Portretul și biografia artistului sunt operele lui. De aceea istoria picturii la Japonezi ne prezintă o mulțime de lipsuri, cum

am zice noi. De altfel nici nu prea țin ei așa mult să ne introducă în tainele vieții și artei lor. Ei nu fac zgomot.—De mult lucrau la închegarea unei bune și trainice gospodării. O civilizație sănătoasă și mândră creștea acolo în tăcere și în izolare, când iată că, prin veacul al șaptesprezecelea, negustori din Portugalia și din Olanda încep să furnice prin orașele nipone în căutarea minunatelor produse ale industriei și artei japoneze. Li se hotărăște un anume loc unde să-și așeze locuinți, prăvălii, depozite — un oraș al străinilor, *mai la o parte*. Oameni cuminți Niponii! Și le-au făcut marfă, ca pentru negustori europeni. Lucruri de gust, fi-rește, dar mai ușurele, pentru mulțime. „Facem marfă pentru ei, și artă pentru noi“. Căci arta e sfântă, e o bucățică de Dumnezeu acolo, și asta nu se vinde. Niponii admiră lucrul de artă ca pe un produs minunat, excepțional, *unic* al na-turei. Ei nu-l discompun, nu-l analizează, nu caută să-i afle taina ori lipsurile, ori norma după care ar putea să-l închidă în sertărașul etichetat al vreunei clasificării

savante. Ei sunt oameni simpli—gânditori și contemplativi, fără poză și fără solemnitate. Ar fi în stare să se bucure de cerul înstelat al unei frumoase nopți de vară, fără să aibă habar că acolo-s nune și legi, și veșnice alergări cu iuțeli de milioane de kilometri pe secundă, că fiecare luminiță-i cu șartul și cu socoteala ei.—Socoteala ei!—zice Niponul,— eu mă uit, că-mi place cum clipește ea acolo în fundul acela adânc-albastru, departe, care mă atrage tocmai pentru că-i așa de misterios! Iubirea asta de mister se vede la ei până și în titlurile poeziilor: „Privind luna“, „Urme de pași pe zăpadă...“ Insuși titlul, prin puterea lui evocativă, e o poezie.

Dar se prevede o mare nenorocire.

Strălucirea și rafineriile complicatei civilizații europene au să-i scoată și pe Japonezi din frumoasa lor vieță, așa de bine îngrădită, până mai acum cincizeci de ani, în respectul datinelor strămoșești. Vai, încep și ei să se îmbrace ca noi. Cu timpul vor și gândi ca noi. Și arta, care e îmbrăcămintea de sărbătoare a gân-

dului, arta lor așa de curată, așa de *a lor*, cine știe ce va deveni! Cel din urmă pictor național, pe care l-au avut Japonezii, a fost Hokusai (1760—1849). Un artist mare, în toată puterea cuvântului—un artist mare al lumii, nu numai al Japoniei. Iubitor de singurătate, visător și observator în acelaș timp, amant pasionat al naturei, ca și divinul nostru Grigorescu, el a primit direct dela natură cheia tainelor ei. Natura n'are secrete pentru cine i se dă cu tot sufletul. Baghetă magică a fost pensula în mâna lui Hokusai. Tot ce-a vrut a făcut vrăjitorul acesta. Linia lui palpită de viață, de viața eternă, căreia nu-i trebuie decât o clipă fericită, o clipă de „lumină bună“ pentru a se întrupa. „Un stenograf al naturii“ l-au numit unii. Găsesc vorba cam uscată pentru miraculoasa lui putere de *creare*. Un prieten, *da*, un bun prieten, și chiar mai mult decât atât. El își vorbește limba lui, își spune cuvântul *lui*, care-i tot așa de viu și de adevărat ca și al naturii. În genunchi a urcat înălțimile primejdioase ale artei, și toată viața lui de aprigă muncă,

de neadormită rugăciune în templul Adevărului, poate fi luată ca exemplu și învățatură de orice credincios al artei. „Dela vârsta de șesezece ani, scrie el în prefața primului volum a celor o sută de vederi din Fuziyama, aveam mania de a desina toate lucrurile pe cari le vedeam. La cincizeci de ani am publicat o mulțime de desenuri ; dar nu-s mulțumit de nimic din ce am făcut până la vârsta de 70 de ani. De-abia dela 73 de ani încep să pot zice că am început și eu să înțeleg forma și firea adevărată a păsărilor, a peștilor și a plantelor“... Iar mai la vale zice : „când voi fi de o sută zece ani, un punct, o linie pe care voi face-o va fi viețată“...

E ceva de zeu în felul acesta de a vorbi.

NEMESIS

De ce-o fi crezând Hesiod că zeița Dreptății și a Răzbunării trebuie să fie fiica Noptii—nu-mi dau seamă. Dar îmi place această origine dramatică a răzbunării. Ascultând „Viforul“ lui Delavrancea—pe vifor se zice că de obicei vorbesc divinitățile—mi s'a părut că aud de mai multe ori în lăuntrul gândurilor mele vorba: *Nemesis*. Când a isprăvit Delavrancea de citit, am înțeles. *Dreptatea eternă!* Din umbrele nopții, sau din lumina zilei, din orice tainice puteri ar fi născută, Dreptatea stăpânește destinele omenirii, și vai de

acea cari cred că pot s'o amăgească până la sfârșit! Dacă vorba și-ar mai păstră înțelesul ei de-acum două mii de ani, aș fi de părere să se scrie cu slove mari deasupra fiecărui prag: TEME-TE DE NEMESIS!

Sunt patru sute de ani de când pe tronul Moldovei a stat un Domn svânturat, aprig la fire, ascultător numai patimilor lui, un tânăr corupt și crud, în sângele căruia toate virtuțile Mușatinilor erau prefăcute în viții. Mișel, bețiv, nerușinat — o tristă pâlpâire de vieață pe pragul nebuniei — zorit parcă să-și descarce cât mai iute toată stricăciunea, toată drojdia de păcate și de ticăloșii ce se depuseseră pe fundul acestui putregaiu de inimă, — își părăsește nevasta, pentru că preà e cinstită, își ucide scutarii pentru că preà sunt viteji, sfetnicii pentru că prea sunt cumiți, și, furios că nu poate reteză dintr'o lovitură de sabie până și slava strămoșească ce i-se pare că-l muștră, scrâșnind cearcă să prăbușească în sânge mândra gospodărie a bunicului Ștefan, — dar otrava, pe care i-o toarnă însăși Tana lui, în paharul celei

din urmă orgii, stâmpără viforul și mântue Moldova.

Taine ale Dreptății divine!

S'ar zice că Moartea, primindu-ne în împărăția ei, ne dezleagă din crugul vremii și pune sfârșit de veci patimilor noastre. În patru ani, Ștefăniță-Vodă făcuse păcate, pe care nu le-ar fi putut ispăși în patru vieți. Moare la douăzeci și unu de ani, fără să știe măcar c'a fost un mizerabil.—Cum? Un capac de sicriu să s'așeze pe fața aceea convulsionată de beția crimei, pe mâinele acelea pline de atâta sânge nevinovat, și totul să se sfârșească aci? Așa de ușor? Așa de revoltător de nedrept? Să doarmă Ștefăniță alături de Cătălin—deopotrivă de liniștit—în vecii vecilor? Nu, nu. El stă doar acolo, și-și așteaptă rândul. Așteaptă să-l strige la judecată, la strașnica judecată, de care mai cu seamă cârmuitorii popoarelor ar trebui să-și aducă mereu aminte. Trec ani, trec veacuri, și iată că, răsfoind „Cartea Judecăților“, un cititor în vreme și'n sufletele omenеști, un artist mare, un *trimis* al dreptății divine, dă și

peste pricina lui Ștefăniță, și-l chiamă la judecată. Pe el, pe Tana, pe Luca Arbore, pe Cătălin și pe toți cari-au stat față la faptele lui nelegiuite, îi chiamă pe rând la cercetare evocatorul Delavrancea. Se trag zăvoarele morții, și iată-i pe toți ieșind din noaptea veșniciei unul câte unul, apărând iarăși în veșmintele lor, cu graiul lor, cu patimile și cu nevoile lor, în Suceava lor. Și toate se așază din nou cum au fost. Vino și tu Mogârdici, sete nestinsă, și tu Moghilă,—tovarășii de orgii ai Domnului. Turnați „Cotnar ca untdelemnul“ și „Nicorești ca sângele“—turnați Domnului să beà, să se'mbete, să uite, că mult e amărît, și numai inima lui știe cât suferă. L'a supărat Doamna cu glasul ei dulce, cu bunătatea ei de sfântă,—l'a supărat Arbore cu înțelepciunea lui, sfetnicii cu dragostea lor de țară, Cătălin cu agerimea și cu iscusința lui de călăreț și de arcaș,—toată lumea l'a mâhnit de moarte pe bietul Ștefăniță. „Toarnă Moghilă... Mi-e gura amară... S'a vărsat fierea în mine...“ strigă furios vajnicul Domn, căruia nu știi în ceasul

acela de ce-î e mai sete; de vin?... sau de sânge?—Turnați-i vin. De sânge—își va purtă el de grijă.

Și, ca pe un criminal ce este, judecătorul îl pune acum să reconstituie crima. Il ia pe Ștefăniță și-l duce la fața locului, în luminișul din codrul Ceahlăului și-l face să spue tare, în fața lumii, și să *arate* singur, cu deamănuntul, cum a ucis, și — mișelia mișeliilor — cum a făcut să fie ucis mândrul Cătălin, floarea vitejilor Moldovei, încredințându-i la vânătoare pânda cea mai primejdioasă, un prag îngust de piatră de-asupra unei prăpăstii, și trimitând pe de altă parte un ucigaș năimit ca să-i dea brânci pe la spate în adâncul abisului... Și Ștefăniță face semnul prăbușirii, sinistrul semn care va rămănea de-aci încolo spazmul mâinii lui criminale, ca și cum însăși mâna aceasta ar fi săvârșit groaznica faptă. *Vânătorea e sfârșită*. S'au strâns iar toți, la luminiș, în jurul Domnului. Iată și bătrânul Arbore. Vin și hăitașii în cete. Dar unde-s cei trei feciori ai lui Arbore — floarea voinicilor, mândria Moldovei? Se uită Ar-

bore, îi cată prin mulțime. Se vede că el n'a aflat încă nenorocirea. Toți pun ochii în pământ, amuțiți — boerii de milă, Domnul de frică. „Unde-i Cătălin? N'ați văzut pe Cătălin? — Buciumați măi“... Și buciumele chiamă—și codrul ăue a jale. Dar eată-i că vin și ei. Sunt numai doi însă, și vin încet, aduc ceva, o targă... Pe pat de crengi, sub zăbranic de cetină, doarme de veci frățiorul lor.

„Tustrei?“ întrebă, cu inima cărită, bătrânul.— „Tustrei!“ răspund într'un glas Toader și Nichita, lăsând jos, încetișor, pe cel de-al treilea;—pe cel mai bun, pe cel mai viteaz și mai strălucit ostaș al Domnului, al nelegiuitului Domn, care tocmai pentru aceste însușiri îl ură de moarte. *Ucigașule!* Nu e suflet omenesc să nu-i arunce 'n față cuvântul acesta. Un ucigaș mișel... Se poate o mai urită pată pe hlamida unui Domn?

Ai înjosit și fiara din tine! Acesta e strigătul pe care neîndurata vreme, cu mii și mii de guri, mereu au să i-l strige de azi înainte lui Ștefăniță Vodă.

Dar ce mari sunt bătrânii din jurul lui !
Și cum vorbesc ! Moldova întreagă vorbește prin glasul lor. Soli ai neamului. Cu adevărat uriași ai acelor zile de cum-pănă și de vifor.—Ii va ucide Domnul și pe ei, pentru că prea-și iubesc țara—pentru că prea-și aduc aminte de Ștefan-cel-Mare. Și Ștefăniță... *vrea să despartă ce-i a lui*. Ii face rău gloria bunicului.
„Ce te uiți așa la mine?“ strigă nebun, în spazmurile morții, privind cu ură și cu groază la potretul Marelui Domn. Cine știe? O muștrare, poate — o strașnică muștrare se va fi coborât de-acolo, de pe fața luminoasă a sfântului, în sufletul acela întunecat de păcate. În clipa din urmă va fi simțit că prin ochii aceia îl privește Istoria !

Și cu lumina aceasta de fulger, se sfârșește „Viforul“. Operă mare a unui scriitor mare. E o pagină din istoria noastră. Și dac' o citești mai cu luare aminte, vezi că e o pagină din istoria omenirii. În nici una din operele lui, Delavrancea n'a pus, cu atâta vieață, un înțeles atât de adânc al vieții. Imi închipuiiu că un popor—dacă po-

poarele ar face drame—tot așa ar fi conceput pe Ștefăniță-Vodă, și tot așa ni l-ar fi înfățișat. Trăesc toți ; în linii uriașe, proiectați de departe pe pânza timpului nostru.

Da. Toată lumea aceea, pe care-a sculat-o din mormânt puterea de evocare a lui Delavrancea e vie, trăește. Cu iubirea, cu ura, cu luptele, cu mișcarea zgomotoasă a patimilor ei neadormite, pare că vrea să ne spue, că *vieața* e singura realitate în golul vremii, iar moartea nu-i decât o părere.

VALURI...

e dărâma și casa lui Păucescu!...
O casă istorică, așa zice—dacă la
noi ar însemna ceva cuvântul aces-
ta. A trăit acolo un om de elită,
un om cum rareori trimete Dumnezeu pe
pământ; a trăit frumos, în muncă tăcu-
tă, generoasă, entuziastă până la eroizm.
Un nobil visător, într'o înflăcărată fire
de ostaș, pururea gata de jertfă, ascun-
zându-și propriile-i dureri, pentru a nu
tulbură cu strigătul lor bucuria celor-
lalți—căci toată ființa lui era blândeță,
bunătate și iubire.

Se dărâma și casa lui acum... Mă um-
ple jalea, privind cum se prăbușește, sub

zorul târnăcoapelor, bucățile de zid. Și totuși, fără să vreau, mă apropiu, ca și când în pulberea și zgomotul acestei năruiri aș mai descoperi ceva din sufletul lui sfânt, din gândurile sfinte de-acum douăzeci ș'atâția de ani.

Casa lui „Nenea Guță“ ! Casa bine-cuvântată în care și-a citit Eminescu „Scrisoarea a III-a“, și Caragiale „Noaptea furtunoasă“, și Delavrancea „Trubadurul“, casa veselă și primitoare unde-și dădeau întâlnire cele mai alese minți ale timpului, și unde atâtea gânduri mari, pornite din cea mai curată dragoste de țară și de neam, s'au încheșat în fapte,—altarul în care-au slujit preoții a două generații—eată, peste câteva ceasuri nu va mai fi decât un morman de gunoiu.

Dacă e adevărat că toate, câte-au fost odată, rămân virtual unde-au fost — ascunse doar simțurilor noastre mărginite ; că nu e undă de sunet sau de lumină care să nu se păstreze închisă în depozitul fiecărui atom pe care l-a străbătut, și că nu numai vorbe, gesturi, priviri, — dar gândurile noastre toate se întipăresc de

sine în adâncul misterios al lucrurilor cari ne înconjoară, cari sunt ca o prelungire materială a ființii noastre, și'n lăuntrul cărora, ca'n cremene scânteia, dorm atâtea rânduri de vieți,—de-i adevărată minunea asta uimitoare, neînțeleasă încă de frageda minte a omului de azi,—atunci, în cărămizile și'n bulgării aceștia de moloz ce cad cu zgomot sinistru, ca și cum s'ar prăvăli pe capacul unui coșciug, de bună seamă că-și vorbesc multe din glasurile pe cari nu le mai putem auzi. Oameni politici: profesori, jurisconsulți, literați: Alexandru Lahovari, Hașdeu, Panu, Degrea, Eminescu și, în mijlocul lor, delicatul, duiosul Păucescu, sufletul acela pururea 'n ardere, care împărăștiia atâta lumină și bunătate 'n jurul lui, au depus aici, în păreții aceștia cari se dărâmă, o parte din ființa lor divină.

Vor simți-o, de sigur generațiile de studenți, cari pe locul acesta sfânt își vor avea Biblioteca lor. In ceasurile lor de rugăciune, de atingere cu cele eterne, vor auzi adesea, cuvinte de foc nescrise prin

cărți, chemări din alte vremi spre fapte de vitejie și de jertfă, pe când chipuri luminoase, ca'n vis, vor lunecă pe dinaintea lor, strecurându-le în inimă ceva din tainica putere ce se desface din ființa zeilor.

Iar dacă ți se va întâmpla, tinere spăimântat de vuetele deșerte ale vieții și mistuit de chinul tuturor îndoelilor, dacă ți se va întâmpla vr'odată ca, înaintea privirii tale obosite de slove și încărcate de gânduri, să-ți răsară din senin un om puțintel la trup, cu fața palidă, cu ochii mari aprinși subt o nobilă frunte de gânditor, un om în care să simți un frate bun, și care, cu privirea, cu vorba, cu toată ființa lui să-ți spună: „Iubește-ți Neamul tău mai presus de orice, și fă și tu ceva pentru El“... dacă o asemenea umbră ți se va arăta vr'odată în sala de lectură a „Fundației Carol“ și va vorbi astfel inimii tale—să știi că, în umbra aceea, ți s'a înfățișat marele suflet al lui Grigore Păulescu.

CUPRINSUL

	Pag.
La Gura Sobei	5
Bătrâni și Tineri	13
In Pragul Vieții	21
Cuviință	31
Sandule, nici să-ți pese	39
Puterea morală	49
„Muncește și nu desperă“	59
„Bună țară, rea tocmeală“	67
Intr'un ceas bun	77
Ce dai tu vieții?	85
Fuga lui Tolstoi	93
Rătăcirea păstorilor	101
De pe la țară	109
Caragiale	116
Premiile școlarilor	125
Thomas Carlyle	131
Tăcerea...	141
Pace vouă	151
O viață frumoasă	159
Cultul amintirilor	171

✕ Cărți sfinte	179
✕ Delavrancea	187
✕ Un învățător	195
✕ „Apus de soare“	203
✕ Pădurile noastre	229
✕ Nu știu	337
✕ O școală	253
✕ Poezia și pictura la Japonezi	263
✕ Nemesis	281
✕ Valuri	289

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2007